

Kestävän kehityksen ja ilmastovastuullisuuden nykytila sekä kehittämistarpeet Kainuussa

Verna Mustonen ja Jouni Ponnikas

Kestävän kehityksen ja ilmastovastuullisuuden nykytila sekä kehittämistarpeet Kainuussa

Verna Mustonen ja Jouni Ponnikas

Kajaani 2009

Kainuun ympäristökeskus

KAINUUN
YMPÄRISTÖKESKUS

KAINUUN YMPÄRISTÖKESKUKSEN RAPORTTEJA 1 | 2009
Kainuun ympäristökeskus

Taitto: Oulun yliopisto, Kajaanin yliopistokeskus, Lönnrot-instituutti

Kansikuva: Poika juomassa kuksasta raikasta purovettä, Aarno Torvinen

Julkaisu on saatavana internetistä:
<http://www.ymparisto.fi/julkaisut>

Kajaani 2009

ISBN 978-952-11-3590-3 (PDF)
ISSN 1796-1963 (verkkokj.)

Esipuhe

Kajaanin yliopistokeskuksen Lönnrot-instituutissa toteutettiin 1.2.2009–31.8.2009 Kestävän kehityksen ja ilmastovastuullisuuden nykytila sekä kehittämistarpeet Kainuussa -esiselvityshanke. Hankkeen rahoittivat Euroopan Aluekehitysrahastosta (EAKR) Kainuun ympäristökeskus sekä Kainuun maakunta -kuntayhtymä. Hankkeen projektipäällikkönä toimi tutkija Verna Mustonen ja vastuullisena johtajana Lönnrot-instituutin esimies, erikoistutkija Jouni Ponnikas. Hankkeessa avustivat tutkimusapulainen Sari Pöllänen sekä tutkimusharjoittelija Anu Koskela.

Hankkeen ohjausryhmän jäseninä olivat suunnittelija Jyrki Haataja Kainuun maakunta -kuntayhtymästä, kehittäispäällikkö Timo Karjalainen Kajaanin yliopistokeskuksen Lönnrot-instituutista, ympäristönsuojelusuunnittelija Inkeri Neuvonen Kajaanin kaupungilta, toiminnanjohtaja Pirjo Määttä Kainuun Martat ry:stä, toiminnanjohtaja Pirjo Oikarinen Oulujärvi Leaderista, riskienhallinta- ja ympäristöpäällikkö Markus Tykkyläinen Kainuun Energia Oy:stä sekä erikoissuunnittelija Matti Tapaninen Metsähallituksesta. Kainuun ympäristökeskuksen edustajana ohjausryhmässä oli ylitarkastaja Unto Ritvanen.

Tässä raportissa esitellään hankkeessa kerätyn aineiston kautta saadut tulokset. Tuloksia pyritään hyödyntämään sekä Kainuun maakuntaohjelman päivitystyössä että suunniteltaessa jatkokehittämistoimenpiteitä kestävän kehityksen ja ilmastovastuullisuuden edistämiseksi Kainuussa. Haluamme kiittää kaikkia kyselyyn vastanneita, haastatteluihin osallistuneita sekä henkilöitä, jotka ovat muutoin osallistuneet hankkeen toteutukseen.

Kajaanissa, marraskuussa 2009

Tekijät

Sisällys

Esipuhe	3
1 Tausta	7
1.1 Esiselvityshanke.....	7
1.2 Työ kestävä kehityksen ja ilmastovastuullisuuden edistämiseksi.....	8
1.3 Kainuu kestävä kehityksen ja ilmastovastuullisuuden toimintaympäristönä.....	14
1.4 Aineistot ja tutkimuskysymykset.....	22
2 Kestävä kehitys ja ilmastovastuullisuus Kainuussa	25
2.1 Teemojen tärkeys ja niiden huomioon ottaminen	25
2.2 Sitoutuminen ja nykytila	30
2.3 Tiedonsaanti	35
2.4 Jatkokehittäminen	37
3 Johtopäätökset	43
Lähteet	48
Kuvailulehti	55
Presentationsblad	56
Documentation page	57

1 Tausta

Tässä luvussa esitellään lyhyesti raportin taustalla oleva esiselvityshanke. Lisäksi tarkastellaan kestävän kehityksen edistämiseksi ja ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi tehtävää työtä kansainvälisellä, kansallisella ja paikallisella tasolla Kainuussa. Luvun lopussa pohditaan Kainuuta kestävän kehityksen ja ilmastovastuullisuuden edistämisen toimintaympäristönä.

1.1 Esiselvityshanke

Tämä raportti on osa Kajaanin yliopistokeskuksen Lönnrot-instituutin vuoden 2009 aikana toteuttamaa Kestävän kehityksen ja ilmastovastuullisuuden nykytila sekä kehittämistarpeet Kainuussa -esiselvityshanketta. Hankeidea oli alun perin lähtöisin Kainuun ympäristökeskuksesta, jonka kanssa Lönnrot-instituutti valmisti hanketta vuoden 2008 aikana. Hankkeen suunnittelu- ja valmisteluvaiheessa sen sisältöä pohdittiin mm. Kainuun ympäristökasvatuksen yhteistyöryhmän jäsenten sekä Kajaanin kaupungin ympäristöteknisen toimialan henkilöiden kanssa. Hankesuunnitelman sisällöstä keskusteltiin myös mm. Kainuun Edun sekä Kainuun maakunta -kuntayhtymän edustajien kanssa.

Lönnrot-instituutti vastasi hankesuunnitelman ja -hakemuksen laatimisesta. Hankkeelle haettiin rahoitusta lokakuun 2008 loppuun mennessä päättyneessä haussa Euroopan Aluekehitysrahastosta (EAKR) Kainuun ympäristökeskuksen kautta. Tämän lisäksi Kainuun maakunta -kuntayhtymältä haettiin rahoitusta suunnittelu- ja kehittämisyksikön budjettivaroista. Molemmilta tahoilta saadun myönteisen rahoituspäätöksen perusteella hankkeen toteutus aloitettiin suunnitelman mukaisesti 1.2.2009. Hankkeen toteutus kesti 31.8.2009 saakka.

Hankkeelle osoittautui olevan selkeää tarvetta Kainuussa. Kestävän kehityksen ohjelmatyötä Kainuussa tehtiin jo 1990-luvulla, kun Kajaanin kaupunki yhteistyössä maakunnallisten toimijoiden, kuten Kainuun liiton, Kainuun metsäkeskuksen, Kainuun ympäristökeskuksen, Kainuun maaseutukeskuksen sekä Kainuun luonnonsuojelupiirin, kanssa julkaisi Paikallisagenda 21 -toimintaohjelman. Myös Suomussalmella laadittiin oma paikallisagenda, Suuntana Kestävän Kehityksen Suomussalmi. Toimintaohjelmien laatimisen jälkeen toimintakenttä on kuitenkin muuttunut merkittävästi ja ehkä ajankohtaisin kestävän kehityksen haaste tällä hetkellä on ilmastonmuutos. Ilmastonmuutoksen hidastamiseen on sitouduttu sekä

kansainvälisellä että kansallisella tasolla, mutta tavoitteisiin ei päästä ilman alueellisia ja paikallisia toimia. Myös ilmastonmuutokseen sopeutumisella on kestäväan kehitykseen liittyviä yhteiskunnallisia vaikutuksia. Kainuun maakuntaohjelmassa 2006–2010 kestäväan kehityksen osalta mainitaan, että Kainuu hyödyntää luonnonvarojaan kestävästi, muutoin teemaa ei käsitellä kovinkaan laajasti. Esiselvityshankkeen kautta saadaan tarpeellista tietoa sekä vuoden 2009 aikana päivitettävää Kainuun maakuntaohjelmaa että toteutettavia jatkotoimenpiteitä ajatellen.

Tutkimuksessa selvitetään laajan kyselytutkimuksen avulla Kainuussa toimivien organisaatioiden ja yritysten edustajien mielipiteitä mm. ilmastovastuullisuuden eri osa-alueiden tärkeydestä Kainuussa. Ilmastovastuu on osa kestäväan kehityksen viitekehystä. Ilmastovastuullisuus on kestäväan kehityksen näkökulmasta erityinen siksi, että sillä on vahvat kytkökset myös kestäväan kehityksen muihin ulottuvuuksiin, joita ilmastovastuullisuutta edistävät toimet osaltaan tukevat.

Raportin alussa määritetään kirjallisuuden sekä kansallisten ohjelma- ja strategia-asiakirjojen kautta kestäväan kehityksen käsitteen eri näkökulmia. Lisäksi esitellään valikoituja tilastotietoja muutamista merkittävistä kestäväan kehityksen osa-alueista, joilla on merkitystä sekä ilmastovastuullisuuden että kestäväan kehityksen kannalta. Esiselvityksen tuloksena esitetään tutkimuksen aikana esille tulleita jatkotutkimus ja -kehittämistarpeita kestäväan kehityksen sekä ilmastovastuullisuuden edistämiseksi Kainuussa.

1.2 Työ kestäväan kehityksen ja ilmastovastuullisuuden edistämiseksi

Laaja-alaisen vaikutustensa takia ilmastonmuutoksesta on tullut eräs tärkeimmistä kestäväan kehitystä vaarantavista ilmiöistä. Ilmastonmuutos aiheutuu kasvihuonekaasujen kuten hiilidioksidin joutumisesta ilmakehään. Ihmisen aiheuttamat kasvihuonekaasut syntyvät energian tuotannosta ja kulutuksesta, maankäytöstä, jätteistä, liikenteestä, teollisuudesta ja maataloudesta. Ilmastovastuullisen toiminnan myötä kasvihuonekaasupäästöjä saadaan vähennettyä ja sitä kautta hillittyä ilmastonmuutosta.

Kestävä kehitys voidaan jakaa ekologiseen, sosiaaliseen, kulttuuriseen ja taloudelliseen ulottuvuuteen. Ekologisesti kestävä kehitys on sopusoinnussa luonnon prosessien ja luonnonvarojen riittävyyden kanssa. Se merkitsee huomion kiinnittämistä uusiutumattomien luonnonvarojen säästöön, ympäristöä vähemmän kuormittaviin tuotanto- ja kulutustottumuksiin siirtymistä ja sitä kautta päästöjen vähentämistä. Sosiaalinen kestävyys vahvistaa ihmisten yhteisöllisyyttä ja elämänhallintaa sekä yhteiskunnallista tasa-arvoa. Kulttuurinen kestävyys kunnioittaa kulttuurisia arvoja ja kulttuurista monimuotoisuutta. Kestäväan kehityksen mukainen talous käyttää tehokkaasti raaka-aineita, kuormittaa vain vähän ympäristöä ja tukee aineellisten resurssien oikeudenmukaista jakautumista.

Kestävä kehitys

Suomi on 1980-luvun lopulta alkaen pyrkinyt vahvistamaan kestäväan kehityksen osuutta politiikan valtavirrassa. Suomen kestäväan kehityksen toimikunta on työskennellyt yhtäjaksoisesti vuodesta 1993 lähtien. Selvänä kehityssuuntana kestäväan kehityksen politiikassa voidaan pitää sitä, että kestäväan kehityksen

sosiaaliset, kulttuuriset ja taloudelliset näkökohdat ovat nousseet aikaisempaa vahvemmin ympäristönäkökohtien rinnalle. Niiden keskinäistä, toisiaan tukevaa vuorovaikutusta edellytetään politiikkatoimien suunnittelussa. Suomessa on pidetty tärkeänä, että kestävän kehityksen näkökulma sisällytetään läpäisyperiaatteella kaikkiin politiikkoihin. (Valtioneuvoston kanslia 2006.)

Suomen kestävän kehityksen toimikunta päätti joulukuussa 2004 käynnistää uuteen kansalliseen kestävän kehityksen strategiaan tähtäävän prosessin. Valmistelutyö toimikunnan sihteeristössä aloitettiin alkuvuonna 2005 ja strategiaa laatimaan perustettiin laajapohjainen strategiaryhmä. Suomen kansallinen kestävän kehityksen strategia seuraintindikaattoreineen hyväksyttiin vuonna 2006. (Valtioneuvoston kanslia 2006.)

Strategian visiona on hyvinvoinnin turvaaminen luonnon kantokyvyn rajoissa kansallisesti ja globaalisti. Tavoitteena on luoda kestävää hyvinvointia turvallisessa, osallisuutta edistävässä ja moniarvoisessa yhteiskunnassa, jossa kaikki kantavat vastuuta ympäristöstä. Suomen kannalta kestävän kehityksen merkittävimmät kehitystrendit ja haasteet liittyvät ilmastonmuutokseen, sopeutumiseen maailmantalouden nopeisiin muutoksiin ja väestörakenteen muutokseen. Globaalisti merkittävimmät haasteet liittyvät ilmastonmuutoksen lisäksi globaaliin köyhyyteen ja eriarvoisuuteen sekä väestön kasvuun. Globaalit haasteet heijastuvat myös Suomeen. Kansallisten ja globaalien haasteiden ratkaiseminen kestävästi edellyttää samanaikaisia ja toisiaan tukevia lyhyen ja pitkän tähtäimen politiikkatoimia kansallisesti, EU-tasolla ja globaalisti. (Valtioneuvoston kanslia 2006.)

Kestävän kehityksen strategian mukaan yhteiskuntaa kehitetään aktiivisesti niin, että Suomi voi joustavasti sopeutua muuttuvaan globaaliin toimintaympäristöön ja kulttuuriseen monimuotoisuuteen. Menestyminen muuttuvassa maailmassa vaatii Suomea kehittymään yhä enemmän tietämys- ja innovaatioyhteiskunnaksi, jossa hyödynnetään ja kehitetään kansallisia vahvuuksia kuten koulutusta ja osaamista, teknologiaa, hyvää hallintoa, tasa-arvoa, korkeaa ympäristönsuojelun tasoa sekä omien luonnonvarojen kestävää käyttöä. (Valtioneuvoston kanslia 2006.)

Kansallisessa kestävän kehityksen strategiassa 2006 on yhteensä 34 indikaattoria, joiden kautta kehitystä tarkastellaan koko Suomen tasolla:

Suomen kestävän kehityksen vahvuuksia ja haasteita

- Environmental Performance Index (EPI:n tulosten mukaan hyvä hallinto kytkeytyy hyvään ympäristöpolitiikkaan. Ne maat, jotka ovat kärjessä kilpailukyvyssä, ovat kärjessä ympäristöpolitiikan toteutumisessakin.)
- Human Development Index (HDI), joka mittaa maan keskivertosaavutuksia kolmella inhimillisen kehityksen ulottuvuudella, jotka ovat väestön terveys (elinajanodote), koulutustaso ja aineellinen elintaso (bruttokansantulo asukasta kohden)

Tasapaino luonnonvarojen käytön ja suojelun välillä

- Kasvihuonekaasupäästöt
- Energian kokonaiskulutus
- Uusiutuvien energianlähteiden käyttö
- Uhanalaisten lajien osuus elinympäristöittäin
- Ympäristökuormituksen irtikytkeä talouden kasvusta
- Energian ja luonnonvarojen käytön irtikytkeä talouden kasvusta

- Luonnonvarojen käyttö
- Palvelusuoritteiden osuus kotitalouksien kulutusmenoista
- Ihmisen aiheuttama ravinnekuormitus Itämereen

Kestävät yhdyskunnat kestävässä aluerakenteessa

- Alueellinen väestönmuutos
- Etäisyys kotoa palveluihin
- Huoltosuhde maakunnittain
- Kuntalaisten tyytyväisyys palveluihin
- Joukko- ja henkilöautoliikenne

Kansalaiset - hyvinvointia koko elinkaareen

- Elinajanodote syntymähetkellä
- Eläkkeellesiirtymisiän odote 25-vuotiaille
- Ammattitaudit ja tapaturmat työpaikalla
- Väestönkehitys ikäryhmittäin
- Vaikeasti työllistettävät
- Jatko-opintoihin sijoittuminen
- Alkoholin kulutus ja alkoholikuolleisuus
- Maahanmuuttajien työttömyysaste ja vieraskielisten kouluikäisten määrä
- Äänestysaktiivisuus
- Yhteisöllinen osallistuminen

Talous kestävä kehityksenturvaajana

- Bruttokansantuote
- Elatussuhde
- Julkinen velka
- Työttömyys
- Teollisuuden ja palvelujen kustannuskilpailukyky suhteessa muihin OECD

Suomi globaalina toimijana ja vastuunkantajana

- Julkiseen kehitysyhteistyöhön käytetyt rahat
- Suomalaisten yritysten investoinnit ulkomaille

Kestävien valintojen tukeminen

- Tutkimus- ja kehittämismenot sekä myönnetty patentit

Kestävän kehityksen politiikan tuloksellisuutta seurataan mm. kansallisen indikaattorityön kautta. Kestävän kehityksen indikaattoreita kehitetään ja päivitetään eri hallinnonalojen välisessä kansallisessa indikaattoriverkossa. Kansallista kestävä kehityksen strategiaa arvioidaan kahden vuoden välein. Arviointi on meneillään vuoden 2009 aikana, ja sen on määrä valmistua vuoden loppuun mennessä.

Suomen kestävä kehityksen toimikunta perusti 8.2.2007 alue- ja paikallisjaoston (APAJA) edistämään kestävä kehitystä alue- ja paikallishallinnossa sekä niiden keskinäisessä yhteistyössä (Alue- ja paikallisjaosto APAJA 2008).

Kestävän kehityksen toimikunnan mandaatin mukaan APAJA:n tehtävänä on:

- Varmistaa aloittein ja käytännön esimerkein, että kansallisen kestävä kehityksen strategian toimeenpanossa keskus- ja aluehallinnossa otetaan

huomioon vaikutukset alueiden ja kuntien edellytyksiin tehdä kestävä kehitystä tukevia päätöksiä.

- Varmistaa aloittein ja käytännön esimerkein, että keskushallinnon omien kestävä kehityksen ohjelmien ja strategioiden suunnitteluun osallistuvat myös niiden alaiset alue- ja paikallishallinnon yksiköt.
- Varmistaa politiikan johdonmukaisuus globaalin, Euroopan unionin ja muun alueellisen sekä kansallisen ja paikallisen ohjelmatyön välillä.
- Edistää eri hallinnon tasojen, hallinnon ja elinkeinoelämän sekä hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan välistä yhteistyötä ja lisätä niiden välistä vuoropuhelua.
- Edistää kestävä kehityksen työn kytkeä osaksi kunnan strategiatyötä ja suunnittelujärjestelmää ja luoda edellytyksiä kestävä kehityksen toteuttamiselle myös kuntien jokapäiväisessä toiminnassa ja päätöksenteossa. Edistää Aalborgin sitoumusten toimeenpanoa.
- Edistää seutu- ja aluetason toimijoiden keskinäistä yhteistyötä ja kiinteämpää kytkeä kuntien kestävä kehityksen prosesseihin. Tehtävään liittyen tehdä tunnetuksi kansallisia ja kansainvälisiä parhaita käytäntöjä.
- Tunnistaa kuntien erilaiset tarpeet ja mahdollisuudet kestävä kehityksen edistämässä riippuen kunnan koosta, sijainnista, taloudellisesta tilanteesta sekä asukas- ja elinkeinoelämän rakenteesta ja etsiä keinoja tukea etenkin pieniä kuntia. (Alue- ja paikallisjaosto APAJA 2008.)

Jaoston työssä kiinnitetään erityisesti huomiota seuraaviin sisältökysymyksiin: a) ilmastomuutoksen hillintä ja siihen sopeutuminen, b) kestävä energiatalouden edistäminen, c) ympäristökasvatus yhteistyössä toimikunnan koulutusjaoston kanssa, d) kestävä tuotannon ja kulutuksen edistäminen, e) ekotehokkaan maankäytön, palvelutehokkaiden liikennejärjestelmien edistäminen, f) kestävien yhdyskunta- ja palvelurakenteiden edistäminen sekä g) jätteiden synnyn ehkäisy, lajittelun, kierrätyksen ja hyötykäytön edistäminen.

Näitä kysymyksiä tarkastellaan integroidusti sekä ympäristön kannalta että taloudellisen kestävyuden ja sosiaalisen hyvinvoinnin näkökulmasta. (Alue- ja paikallisjaosto APAJA 2008.)

Kestävä kehitys paikallistasolla

Paikallisagenda on kenties kansainvälisesti tunnustetuin kokonaisuuden hallintaan ja kestävä kehitykseen tähtäävä työväline. YK:n Ympäristö- ja kehityskonferenssi Rio de Janeirossa vuonna 1992 suositteli maailman kaikille kunnille paikallisen kestävä kehityksen toimintaohjelman eli paikallisen Agenda 21:n laadintaa. (Suomen Kuntaliitto 1997.)

Paikallisagenda on yhden tai useamman kunnan yhteinen pitkän tähtäimen strategia kestävä kehityksen toteuttamiseksi. Paikallisagenda perustuu kuntayhteisön yhdessä määrittelemään käsitykseen kestävästä kehityksestä. Ohjelmien tavoitteena on ekologisten, taloudellisten, kulttuuristen ja yhteiskunnallisten näkökulmien paikallinen yhteensovittaminen. Kestävä kehityksen toimintaohjelman olennaisia tavoitteita voivat olla esimerkiksi työllisyys ja paikallisdemokratia. (Suomen Kuntaliitto 2009.)

Vaikka kestävä kehitys on visio tulevaisuuteen, tarkoittaa se myös konkreettisia tekoja. Kestävä kehityksen toimintaohjelmassa voi olla toimenpiteitä, jotka koskevat

esimerkiksi yleiskaavaa, pyöräteitä, kestävän kehityksen opetussuunnitelmia, yritysten ympäristöohjelmia, kävelykatuja, energiansäästötalkoita, julkisen liikenteen edistämistä, kunnan ympäristöjohtamisjärjestelmä, paikallisten elinkeinojen kehittämistä tai uusiutuvien energianlähteiden käyttöönottoa. Paikallisagenda ei ole vain virkamiesten laatima luomus vaan koko kunnan yhteinen näkemys ja tavoite. Työhön tarvitaan mukaan kuntalaisia, yrityksiä, järjestöjä, jne. Tavoitteena on avoin ja keskustelevala toimintatapa, jonka tuloksena yhteisesti asetetut tavoitteet saavutetaan. Vaikka päävastuu paikallisagendan läpiviennistä on kunnanhallinnolla, se on haaste kaikille kuntalaisille ja yhteisöille. (Suomen Kuntaliitto 2009.)

Suomessa oli Kuntaliiton tilaston mukaan 15.10.2008 mennessä yhteensä 267 paikallisagendan laatintua kuntaa. Kainuusta paikallisagendat on laadittu Kajaanissa ja Suomussalmella.

Kajaanissa prosessi lähti käyntiin vuonna 1997, kun se liitettiin osaksi kaupungin kehittämisstrategiaa ja kaupunkiohjelmaa. Agendaprosessi aloitettiin puhtaalta pöydältä, sillä kaupungissa ei ollut ennestään kattavaa ympäristöohjelmaa. Kestävän kehityksen toimintaohjelma valmistui vuoden 1998 alkupuolella ja se hyväksyttiin lautakunnissa ja valtuustossa. Prosessi kulki nimellä ”Hyvä Kajaani Huomennakin”. (Niemenmaa 2001.)

Kestävän kehityksen ohjelmalla pyritään Kajaanissa ekologiseen kestävyyteen, jota taloudellisten, sosiaalisten ja kulttuuristen ulottuvuuksien nähdään edistävän. Ohjelmaa valmistelemaan kutsuttiin eri sidosryhmiä, joita saapui mukaan 20 eri taholta. Kokouksissa ja kyselyillä selvitettiin sidosryhmien keskeisiä tavoitteita, joiden pohjalta työstettiin agendan painopistealueet. Painopisteiden valinnassa asioita pyrittiin pohtimaan paikallisesta näkökulmasta. Kuuteen työryhmään koottiin sidosryhmien edustajia sekä luottamushenkilöitä pohtimaan tavoitteita ja toimenpiteitä. Yhdeksi teemaksi valittiin metsät ja luonto. Metsiä tarkastellaan paikallisagendassa monipuolisesti kestävän kehityksen eri näkökulmista. Muut teemat olivat paikallinen tuotanto, kulutus, osaaminen ja kulttuuri; ympäristötietoisuus ja -vastuullisuus; sosiaalinen hyvinvointi ja terveys; maankäyttö, liikenne ja kaavoitus sekä kestävän kehityksen omatunto. Kaupunkiin perustettiin myös kaupunkisuunnittelupäällikön johtama seurantaryhmä, jonka tehtävä oli löytää mittareita kestävän kehityksen seurannalle. Ryhmän tehtävänä on ollut myös ylläpitää kansalaiskeskustelua, jota on toteutettu kuntafoorumeissa. (Niemenmaa 2001.)

Kajaanin kestävän kehityksen toimintaohjelman pääperiaatteet ovat: kajaanilaisten sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen, Kajaanin metsien ja luonnon eri käyttömuotojen yhteensovittaminen, kajaanilaisten ympäristötietoisuuden ja -vastuullisuuden lisääminen, paikallisuus voimavaraksi eli paikallisen tuotannon ja kulutuksen kohtaaminen, paikallisen osaamisen entistä laajempi hyödyntäminen sekä paikallisten ominaispiirteiden ja kulttuurin säilyttäminen sekä taloudellisesti kestävä, eheä yhdyskuntarakenne. Edellä mainittujen päämäärien alle on kirjattu 18 päätavoitetta ja kymmeniä alatavoitteita sekä keinoja ja toimenpide-ehtotuksia, joita toteuttamalla tavoitteet ja päämäärät saavutetaan.

Suomussalmen paikallisagenda valmistui vuoden 1998 lopussa. Kestävän kehityksen toimintasuunnitelman teemana on tuotteen elinkaari. Elinkaari on jaettu neljään osioon, jotka ovat valmistus ja suunnittelu, hankinta, käyttö ja luopuminen. Jokaisen osion kohdalle on esitetty työkaluja eli konkreettisia keinoja ja toimenpiteitä, joilla

kuntalaisten ja kunnan toimintaa voidaan ohjata kestäväälle tielle. (Suomussalmen kunta 1998)

Energia- ja ilmastopolitiikka EU-tasolla sekä Suomessa

Ilmastonmuutoksella tarkoitetaan ihmisen toiminnasta johtuvaa, ilmakehän lisääntyvästä kasvihuonekaasupitoisuudesta aiheutuvaa globaalia ilmaston lämpenemistä. Ihmisen toiminta kuten fossiilisten polttoaineiden käyttö ja metsien raivaaminen nostavat hiilidioksidin ja muiden lämpöä sitovien kaasujen pitoisuutta ilmakehässä. Myös mm. kaatopaikoilta vapautuva metaani sekä lannoitteiden liikakäytön aiheuttamat päästöt vaikuttavat ilmaston lämpenemiseen.

EU:n integroidulla energia- ja ilmastonmuutospolitiikalla tavoitellaan ilmaston huomioon ottavaa taloutta, joka perustuu hiiltä säästäviin teknologioihin ja energialähteisiin. Ilmastonmuutoksen rajoittamiseksi EU on luvannut leikata kasvihuonekaasupäästöjään vähintään 20 % vuoteen 2020 mennessä. Energiankulutusta on puolestaan päätetty vähentää energiankäyttöä tehostamalla 20 % verrattuna vuotta 2020 koskeviin ennusteisiin. Uusiutuvista lähteistä tuotetun energian osuus energian kokonaiskulutuksesta nostetaan 20 %:iin ja biopolttoaineiden osuus bensiinin ja dieselin kokonaiskulutuksesta nostetaan vähintään 10 %:iin vuoteen 2020 mennessä. Lisäksi kehitetään vähäpäästöistä ja päästötöntä teknologiaa ja edistetään sen käyttöä, yhtenäistetään EU:n energiamarkkinoita, nivotaan EU:n energiapolitiikka yhä paremmin muiden alojen politiikkaan sekä lisätään kansainvälistä yhteistyötä. (Euroopan komissio 2008.)

Työ- ja elinkeinoministeriön (2009) mukaan Suomen energiapolitiikalla on kolme peruslähtökohtaa: energia, talous ja ympäristö. Keskeisellä sijalla ovat energian saatavuuden turvaaminen, energian kilpailukykyinen hinta ja syntyvien ympäristöpäästöjen pitäminen kansainvälisten sitoumusten rajoissa. Energiapolitiikan toimintaympäristöön vaikuttavista tekijöistä merkittävin on kansainvälinen yhteistyö, jolla vähennetään kasvihuonekaasupäästöjä. Myös muiden kestävä kehityksen ja ympäristötavoitteiden integrointi energiatalouteen on keskeinen toimintaperiaate.

Noudatettava energiapolitiikka perustuu hallitusneuvotteluissa sovittuihin tavoitteisiin ja erikseen laadittuihin energiapoliittisiin asiakirjoihin, joita on esimerkiksi hallituksen energiapoliittinen ohjelma. Noudatettava energiapolitiikka pohjautuu myös erityisohjelmiin kuten kansalliseen ilmastostrategiaan ja kansainvälisiin sitoumuksiin. Vuonna 2001 hyväksytty kansallinen ilmastostrategia ja sitä täydentävät ohjelmat määrittävät noudatettavan energiapolitiikan linjat. Toisaalta ilmastostrategian valmistelussa on otettu huomioon myös energiapolitiikan lähtökohdat.

Valtioneuvosto hyväksyi 6.11.2008 Suomelle uuden, kunnianhimoisen ilmasto- ja energiastrategian, joka käsittelee ilmasto- ja energiapoliittisia toimenpiteitä varsin yksityiskohtaisesti vuoteen 2020 ja viitteenomaisesti aina vuoteen 2050 asti. Strategia osoittaa selkeästi, että Euroopan komission Suomelle ehdottamia päästöjen vähentämistavoitteita, uusiutuvan energian edistämistavoitteita tai energiankäytön tehostamistavoitteita ei saavuteta ilman merkittäviä uusia ilmasto- ja energiapoliittisia toimenpiteitä.

Suomi on maailman johtavia maita uusiutuvien energialähteiden ja erityisesti bioenergian hyödyntämisessä. Uusiutuvista energiamuodoista saadaan neljännes koko Suomen energian kulutuksesta ja sähköntuotannosta niiden osuus on yli neljännes.

Suomessa käytettävistä uusiutuvista energiamuodoista tärkeimpiä ovat bioenergia, varsinkin puu ja puupohjaiset polttoaineet, vesivoima, tuulivoima, maalämpö ja aurinkoenergia.

Kansallisen energia- ja ilmastostrategian tavoitteena on edelleen lisätä uusiutuvien energialähteiden käyttöä ja osuutta energian kulutuksesta. Tämä on energiansäästön ohella merkittävimpiä keinoja saavuttaa Suomen ilmastotavoitteet. Suomessa kansallisena tavoitteena on nostaa uusiutuvan energian osuus loppukulutuksesta 38 %:iin vuoteen 2020 mennessä. Uusiutuvien energialähteiden käyttö ei lisää hiilidioksidipäästöjä. Lisäksi uusiutuvan energian käyttö edistää työllisyys- ja aluepoliittisia tavoitteita ja lisää huoltovarmuutta. Se myös tukee alan teknologian vientiä.

Turve on Suomessa määritelty hitaasti uusiutuvaksi biomassapolttoaineeksi. Sillä on noin 6 % osuus energiataaseissa. Kotimaisena polttoaineena turpeella on huomattava aluepoliittinen, työllistävä ja energiahuollon varmuutta lisäävä vaikutus. Kansallisen energia- ja ilmastostrategian tavoitteena on säilyttää turve kilpailukykyisenä vaihtoehtona energiantuotannossa.

Suomessa kulutetusta sähköstä noin 25 % tuotetaan ydinenergialla. Maassa toimii neljä ydinvoimalaa, viidettä ollaan parhaillaan rakentamassa. Ydinvoima edesauttaa merkittävästi Suomen kansallisen ilmastostrategian toteutusta. Ilmastostrategian tavoitteena on pitää vuotuiset kasvihuonekaasupäästöt ajanjaksolla 2008–2012 keskimäärin samalla tasolla kuin vuonna 1990. Ydinvoiman käytöstä ei käytännössä aiheudu kasvihuonekaasupäästöjä.

1.3 Kainuu kestävän kehityksen ja ilmastovastuullisuuden toimintaympäristönä

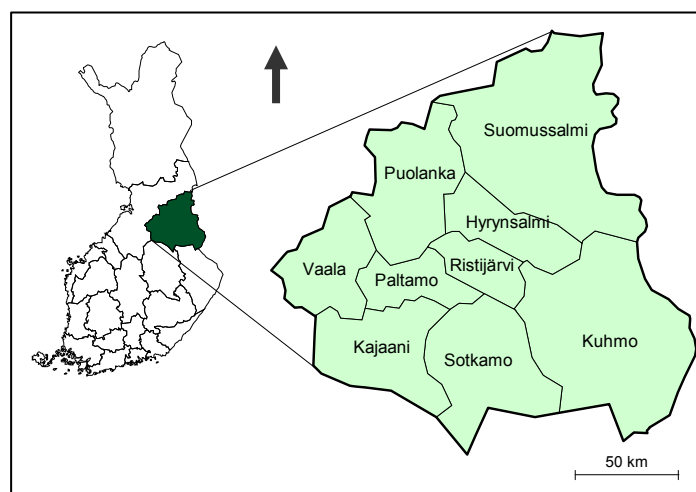
Ilmastovastuullisuus on kestävän kehityksen näkökulmista erityinen siksi, että sillä on vahvat kytkökset myös kestävän kehityksen muihin osa-alueisiin. Toimet ilmastovastuullisuuden lisäämiseksi usein tukevat myös muita kestävän kehityksen ulottuvuuksia. Ilmastovastuullisesti toimittaessa fossiilisten polttoaineiden korvaaminen uusiutuvilla energialähteillä lisää paikallisesti ja lähellä käyttöpaikkaa tuotetun energian käyttöä. Lähellä tuotettu uusiutuva energia sisältää lisäksi energian logistiikkaketjussa vähemmän välillisiä negatiivisia ympäristövaikutuksia. Paikallisella energialla on aluetaloudellisesti suuri merkitys mm. uusien työpaikkojen kautta. Työpaikkojen syntyminen suuren työttömyyden alueille lisää toimeentulon mahdollisuuksia alueella, millä puolestaan on positiivinen vaikutus alueen väestöllisiin indikaattoreihin sekä työttömyyden aiheuttamien negatiivisten sivuvaikutusten vähenemiseen. Toimeentulon mahdollisuuksien paraneminen tukee myös alueen maaseudun kulttuurin säilymistä sekä yhteisöllisyyttä. Ilmastonmuutoksen hillitseminen on työtä luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseksi. Ilmastovastuullisuus on siis vain yksi osa-alue kestävän kehityksen edistämässä, mutta sillä on muita kestävän kehityksen ulottuvuuksia moninaisten vaikutusmekanismien kautta tukeva vaikutus.

Edellisessä luvussa esiteltiin kestävän kehityksen kansalliset indikaattorit, joita on yhteensä 34. Osittain samoja indikaattoreita voidaan tarkastella myös pienemmällä aluetasolla kuten maakunnan tai läänin tasolla, mutta osan kohdalla ainoa käyttökelpoinen ja järkevä tarkastelutaso on koko maa. Karkeasti arvioituna noin puolet kansallisista kestävän kehityksen seurantaindikaattoreista on maakuntatason

tarkasteluun soveltuvia ja näistä myös on saatavilla varsin helposti ajantasaista tilastotietoa esimerkiksi Tilastokeskuksen kautta. Näitä ovat mm. energian kokonaiskulutus, uusiutuvien energianlähteiden käyttö, alueellinen väestönmuutos, huoltosuhde, joukko- ja henkilöautoliikenne, elinajanodote syntymähetkellä, väestönkehitys ikäryhmittäin, vaikeasti työllistettävät, jatko-opintoihin sijoittuminen, maahanmuuttajien työttömyysaste ja vieraskielisten kouluikäisten määrä, äänestysaktiivisuus sekä työttömyys. Mikäli maakuntatasolla Kainuussa halutaan tarkastella kestävästä kehitystä ja ilmastovastuullisuuden toteutumista systemaattisesti, tarvitaan uusia maakuntatasolle soveltuvia seurantaindikaattoreita ja kattava seurantajärjestelmä, joka ottaa huomioon sekä ekologisen, taloudellisen, sosiaalisen että kulttuurisen kestävyden.

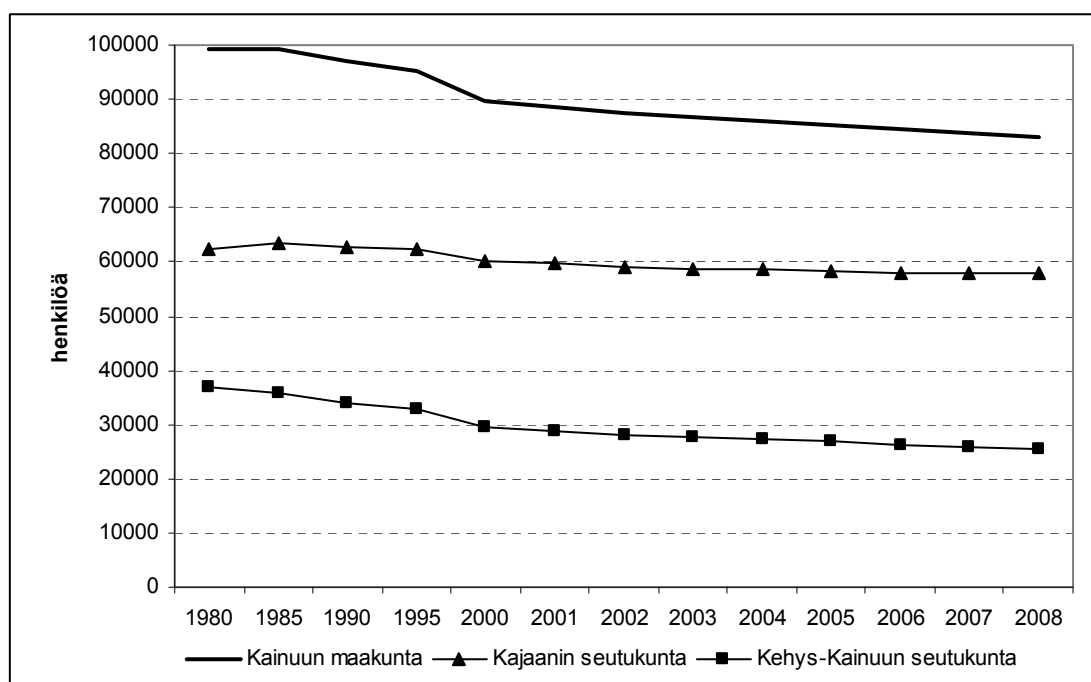
Seuraavaksi on tarkasteltu lyhyesti Kainuuta kestävästä kehityksen ja ilmastovastuullisen toiminnan toimintaympäristönä muutamien edellä mainittujen indikaattoreiden kautta.

Kainuun maakunta koostuu yhdeksästä kunnasta ja maakunnan aluekeskuksena toimii Kajaanin kaupunki (kuva 1). Maakunta jaetaan kahteen seutukuntaan: Kajaanin seutukuntaan, johon kuuluvat Kajaani, Paltamo, Ristijärvi, Sotkamo ja Vaala sekä Kehys-Kajaanin seutukuntaan johon kuuluvat Hyrynsalmi, Kuhmo, Puolanka ja Suomussalmi. Koko Kainuussa asuu yhteensä noin 83 000 asukasta. Vaikka maakunnan pinta-ala on 7,2 % Suomen pinta-alasta, koko maan väestöstä ainoastaan 1,6 % asuu Kainuussa. Harvaan asutun ja pitkien etäisyyksien maakunnan haasteita ovat työttömyys, väestön väheneminen, tiedossa oleva väestörakenteen muutos ja maakunnan talouden kehitys. (Kainuun maakunta -kuntayhtymä 2009, Tilastokeskus 2009)

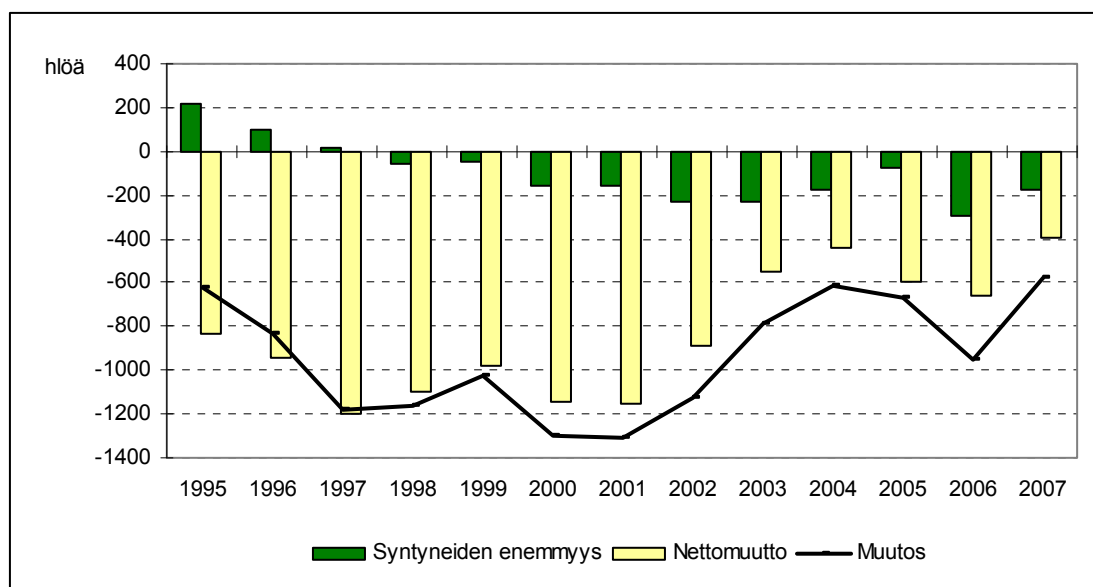
Kuva 1. Kainuun maakunta.

Kainuun väestö on vähentynyt tasaiseen tahtiin jo yli 20 vuoden ajan (kuva 2). Vielä vuonna 1980 maakunnan väestön määrä oli lähes 100 000 asukasta. Vuoden 2008 lopussa Kainuun väestömäärä läheni jo 83 000 asukkaan rajaa. Viime vuosien aikana väestön väheneminen on kohdistunut erityisesti Kehys-Kainuun seutukuntaan kun taas Kajaanin seutukunnan alueella väestön väheneminen on ollut hitaampaa.

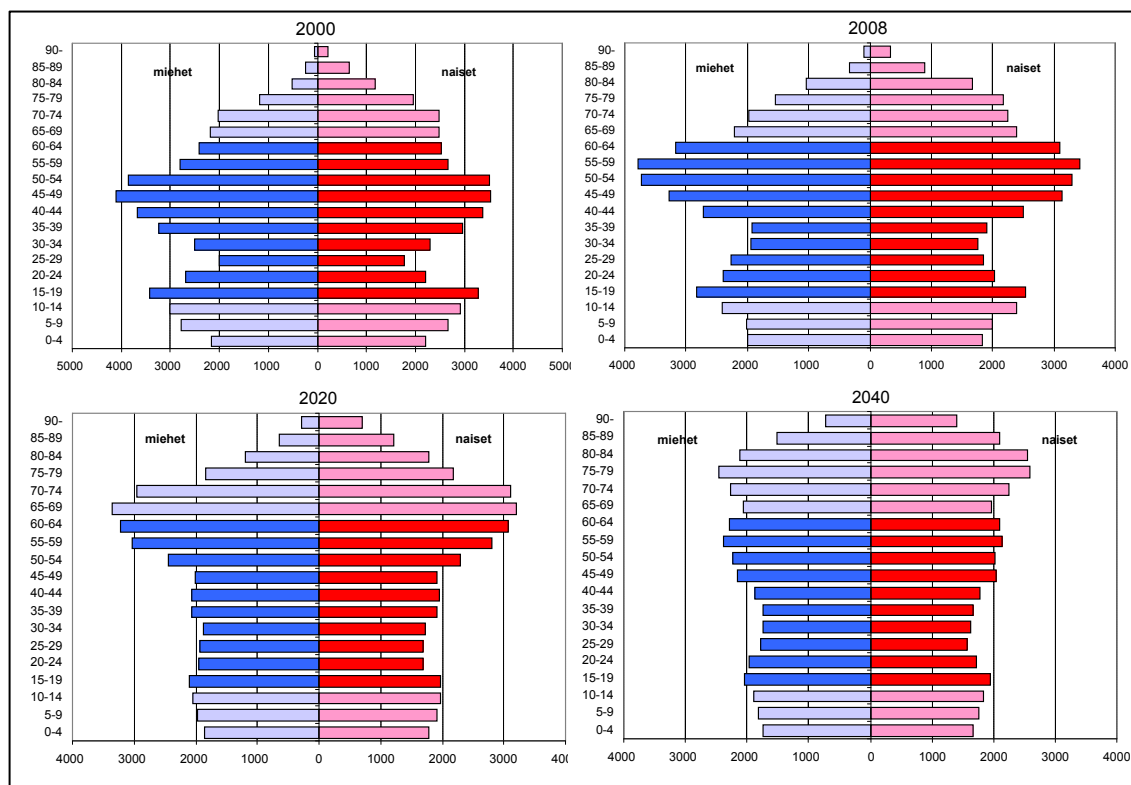
Kuva 2. Kainuun väestömuutos 1980–2008 (Tilastokeskus 2009).

Kainuun väestön väheneminen johtuu erityisesti poismuutosta (kuva 3). Jo pidemmän aikaa Kainuusta poismuuttaneiden määrä on ollut suurempi kuin maakuntaan muuttaneiden määrä. Vuositasolla poismuuttaneiden määrä on ollut keskimäärin lähes 750 henkilöä. Erityisesti vuosina 1997 sekä 2000–2001 poismuuttaneita oli toista tuhatta vuotta kohti. Poismuuton ohella matala syntyvyys selittää maakunnan väestön jatkuvaa vähenemistä. Vuonna 1997 oli edellisen kerran maakunnassa enemmän syntyneitä kuin kuolleita. Tämän jälkeen syntyneitä on ollut aina vähemmän kuin kuolleita.

Kuva 3. Kainuun väestömuutos ja sen osatekijät 1995–2007 (Tilastokeskus 2009).

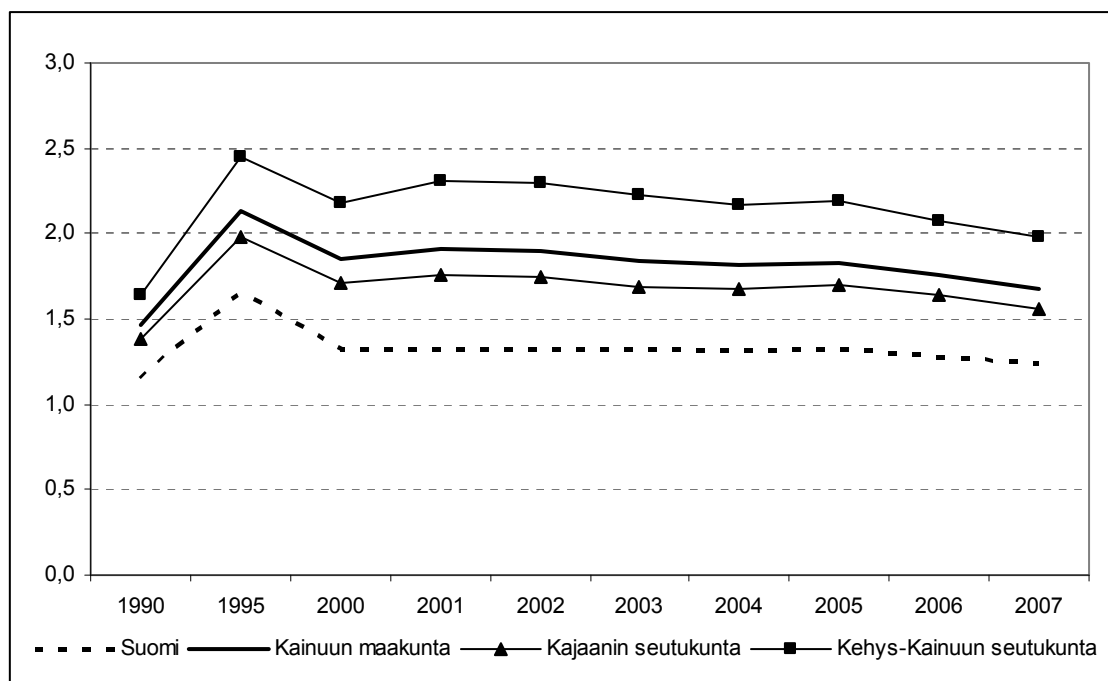
Väestön vähenemisen lisäksi muutoksia tapahtuu myös Kainuun väestörakenteen sisällä. Kuvasta 4 voidaan havaita väestörakenteen toteutunut ja ennakoitavissa oleva muutos vuosina 2000–2040.

Kuva 4. Kainuun väestö sukupuolen ja iän mukaan 2000 ja 2008 sekä väestöennusteet vuosille 2020 ja 2040 (Tilastokeskus 2009).

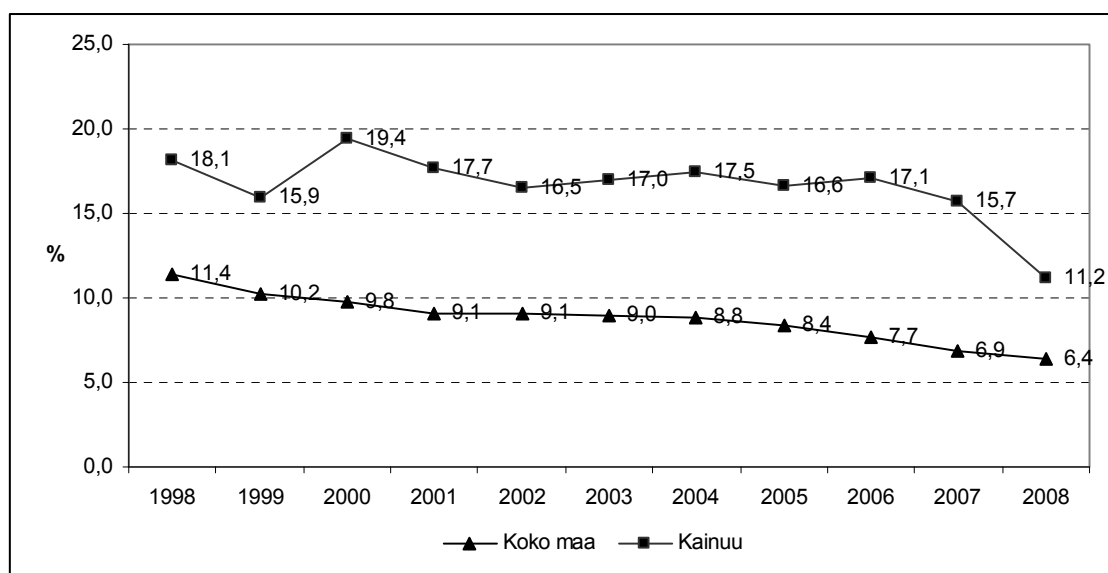
Kuvaan tummemmalla värillä merkitty työikäisen väestön määrä jatkaa vähenemistään yhdessä lasten ja nuorten kanssa samalla kun eläkkeelle siirtyvien määrä kasvaa. Väestön ikääntyminen heikentää huoltosuhdetta ja aiheuttaa haasteita mm. asumisen, liikenteen ja yleensä palveluiden järjestämiselle. Väestöpyramidi muistuttaa tulevaisuudessa Kainuussa yhä enemmän tuhkauunaa. Kuvatun kaltainen väestörakenteen muutos aiheuttaa ongelmia erityisesti julkiselle rahoitukselle, koska väestön ikääntyminen vaatii lisää kustannuksia ennen kaikkea terveydenhuollossa.

Kainuun taloudellinen huoltosuhde, eli kuinka monta työvoiman ulkopuolella olevaa (lasta, opiskelijaa, eläkeläistä) ja työtöntä on yhtä työllistä kohden, on koko maan keskiarvoa selvästi korkeampi (kuva 5). Vuonna 2007 Kainuun taloudellinen huoltosuhde oli 1,67 kun se koko maassa oli 1,24. Näin ollen Kainuussa on sataa työllistä kohti yhteensä 167 työvoiman ulkopuolella olevaa tai työtöntä. Kehys-Kainuussa taloudellinen huoltosuhde on tarkastelujaksona ollut suurimmillaan 2,31 vuonna 2001, mutta tästä se on viime vuosina kuitenkin laskenut hieman. Kajaanin seutukunnan taloudellinen huoltosuhde on koko maakunnan keskiarvon alapuolella, mutta silti selvästi korkeammalla kuin maassa keskimäärin. Viimeaikaisen talouden taantumun myötä taloudellinen huoltosuhde tulee todennäköisesti kasvamaan viime vuosien laskun jälkeen.

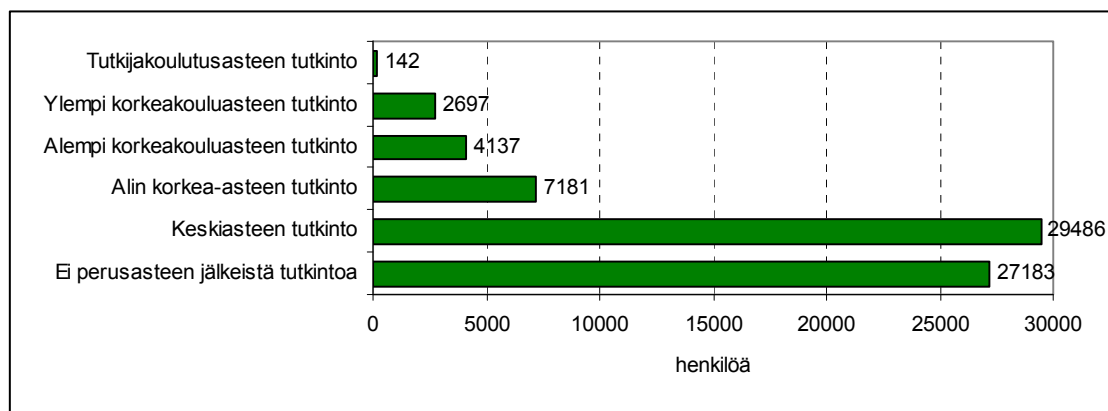
Kuva 5. Kainuun taloudellinen huoltosuhde 1990–2007 (Tilastokeskus 2009).

Kainuun työttömyysaste on useana vuonna ollut maakuntien korkeimpia Suomessa. Vuonna 2008 Kainuun työttömyysaste laski 11,2 %:iin mutta tätä edeltävinä vuosina se on pysynyt jatkuvasti 15–20 % tienoilla (kuva 6). Koko maassa työttömyysaste on samanaikaisesti laskenut tasaisesti ja vuonna 2008 se oli jo 6,4 %. Vuoden 2008 lopulla alkaneen taloustaantumien myötä työttömyysaste on lähtenyt kasvuun niin Kainuussa kuin valtakunnallisestikin. Esimerkiksi heinäkuun 2009 lopussa työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta oli Kainuussa jo 15,4 %. Erityisesti nuorisotyöttömyys on ollut selvässä nousussa, kun taas mm. pitkäaikaistyöttömien määrä on vähentynyt (Kainuun TE-keskus 2009).

Kuva 6. Kainuun työttömyysaste 1998–2008 (Tilastokeskus 2009).

Kainuun 15 vuotta täyttäneestä väestöstä vuonna 2008 yhteensä 61,6 %:lla oli suoritettuna jokin perusasteen jälkeinen tutkinto (kuva 7). Keskiasteen tutkinto on tyypillisin suoritettu tutkinto, joka löytyy lähes 30 000 kainuulaiselta. Alimman korkea-asteen tai korkeakouluasteen tutkintoja on selvästi vähemmän.

Kuva 7. 15 vuotta täyttäneen väestön koulutusrakenne Kainuussa 2008 (Tilastokeskus 2009).

Kainuun työllisistä selvästi suurin osa työskentelee yhteiskunnallisten palveluiden toimialalla (taulukko 1). Merkittäviä työllisten toimialoja ovat myös teollisuus, kauppa, majoitus- ja ravitsemustoiminta sekä rahoitus-, kiinteistö-, ym. palvelut. Maa- ja metsätaloudessa työskenteleviä on Kainuussa koko maan keskiarvoa selvästi enemmän.

Taulukko 1. Kainuun työlliset toimialoittain vuonna 2006 (Tilastokeskus 2009).

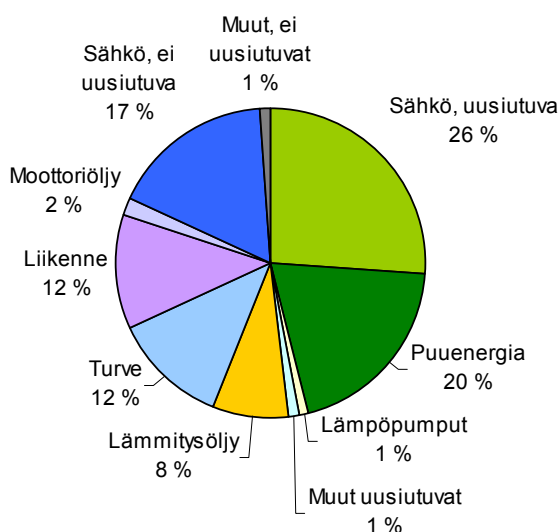
Toimiala	Kainuu		Koko maa
	henkilöä	%	%
(A-B) Maa- ja metsätalous	2 508	8,2	3,9
(C) Kaivostoiminta ja louhinta	194	0,6	0,2
(D) Teollisuus	4 148	13,6	17,8
(E) Sähkö-, kaasu- ja vesihuolto	176	0,6	0,7
(F) Rakentaminen	2 168	7,1	6,4
(G-H) Kauppa, majoitus- ja ravitsemustoiminta	3 883	12,7	15,3
(I) Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne	1 835	6,0	7,3
(J-K) Rahoitus-, kiinteistö-, ym. palvelut	3 298	10,8	15,0
(L-Q) Yhteiskunnalliset palvelut	11 956	39,1	32,5
(X) Toimiala tuntematon	405	1,3	1,0
Yhteensä	30 571	100	100

Kainuun väkimäärässä ja ikärakenteessa sekä elinkeinoelämässä tapahtuvat muutokset voivat muodostaa uhan monille kestäväen kehityksen tavoitteille. Väestön siirtyminen maaseudulta keskustaajamiin ja kaupunkeihin, nuorten muutto maakunnasta pois, väestön ikääntyminen sekä palvelurakenteen muutos voivat heijastua negatiivisesti mm. kestäväen kehityksen sosiaalisen ja kulttuurillisen hyvinvoinnin indikaattoreihin.

Energiankäyttö Kainuussa

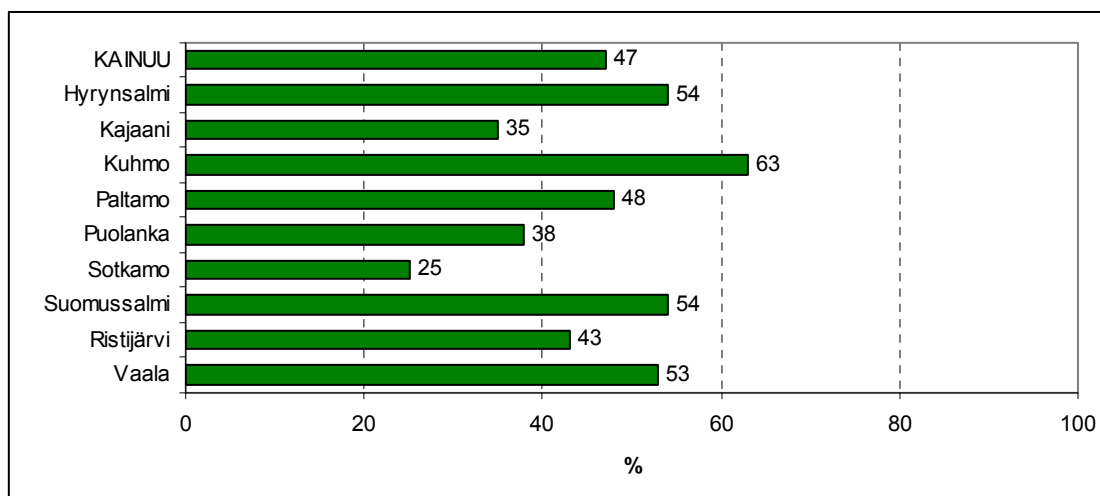
Kainuussa primäärienergian kulutuksesta vuonna 2007 uusiutuvan energian osuus oli 47 % (kuva 7), joka jakautui uusiutuvilla energialähteillä tuotettuun sähköön (26 %), puunenergiaan (20 %) ja lämpöpumppeihin (1 %). Muita merkittäviä kulutuksen osa-alueita ovat uusiutumattomilla energialähteillä tuotettu sähkö, liikenteen polttonesteet, turve sekä lämmitysöljy (kuva 8). Koko valtakunnan tasolla tarkasteltuna uusiutuvan

energian osuus on Kainuussa korkea. Maakunnassa ollaan jo tällä hetkellä selvästi yli kansallisesti vuodelle 2020 asetetun tavoitteen, jossa uusiutuvan energian osuus loppukulutuksesta olisi 38 % koko maassa.

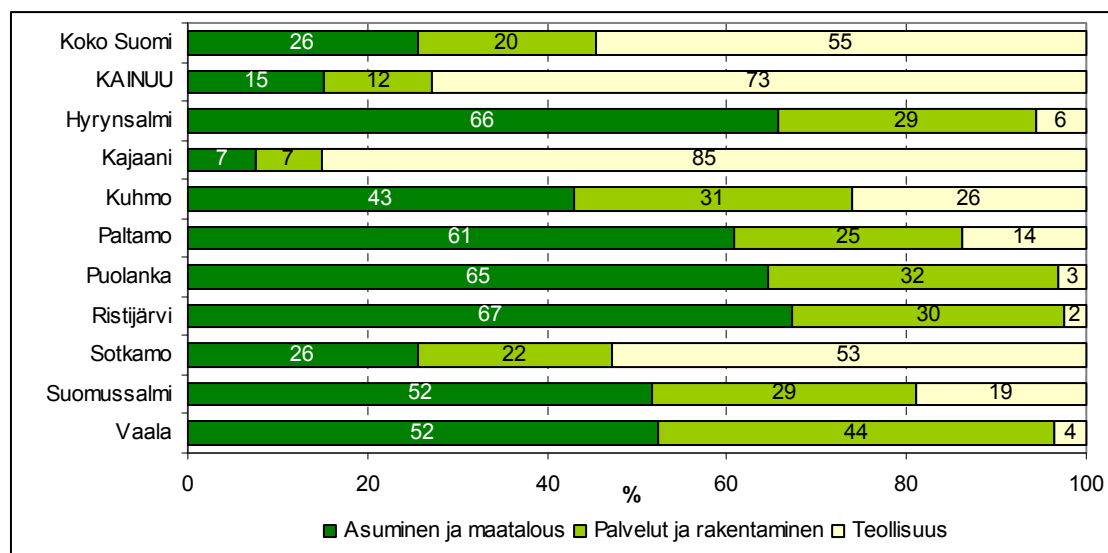
Kuva 8. Primäärienergian kulutus Kainuussa vuonna 2007 (6 885 GWh). Uusiutuvan energian osuus 47 %.

Kainuun kunnista uusiutuvan energian osuus on maakunnan keskiarvoa suurempi Kuhmossa (63 %), Hyrynsalmella (54 %), Suomussalmella (54 %), Vaalassa (53 %) ja Paltamossa (48 %). Uusiutuvan energian osuus on pienin Sotkamossa (25 %) (kuva 9).

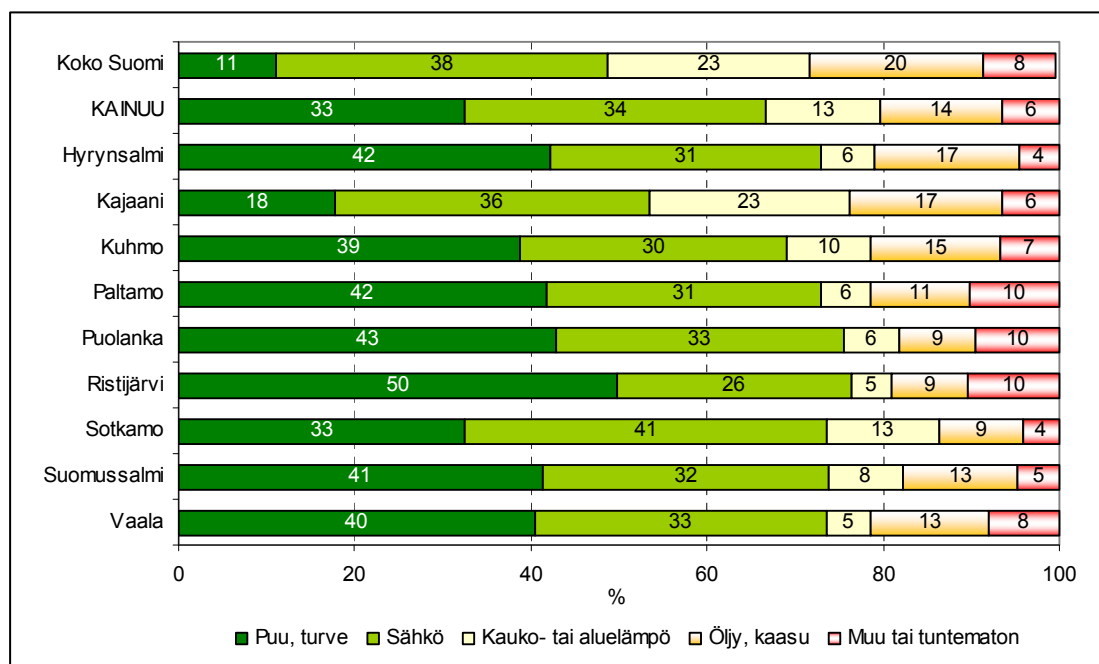
Kuva 9. Uusiutuvan energian osuus primäärienergian kulutuksesta Kainuun kunnissa vuonna 2007.

Kainuun sähkönkulutuksesta merkittävä osa tapahtuu teollisuudessa (kuva 10). Kulutuskohteiden välillä on Kainuun kuntien välillä kuitenkin suuria eroja. Erityisesti Kajaanissa ja Sotkamossa teollisuus on suurin sähkönkuluttaja, kun taas muissa kunnissa sähköä kulutetaan asumiseen ja maatalouteen. Kajaanissa vuonna 2008 tapahtunut paperitehtaan lakkauttaminen on kuitenkin todennäköisesti muuttanut sähkönkulutuskohteiden jakaumaa kaupungissa merkittävästi. Koko maan tasolla sähkönkulutuksesta hieman yli puolet on teollisuudessa, neljännes asumisessa ja maataloudessa ja loput viidennes palveluissa ja rakentamisessa.

Kuva 10. Sähkönkulutuskohteet Kainuussa vuonna 2007 (Energiateollisuus 2009).

Rakennusten päälämmitysaineita Kainuussa ovat puu ja turve sekä sähkö (kuva 11). Ainoastaan Kajaanissa puun osuus rakennusten lämmitysaineena on selvästi pienempi kuin muissa Kainuun kunnissa. Kajaanissa puolestaan kaukolämmön osuus on muita Kainuun kuntia suurempi.

Kuva 11. Rakennusten päälämmitysaine Kainuussa vuonna 2007 (Tilastokeskus 2009).

Taulukossa 2 on esitetty energian tuotanto Kainuun kunnissa vuonna 2007. Uusiutuvalla energialla tuotetaan Kainuussa hieman yli puolet energiasta. Erityisesti puun osuus on Kainuussa hyvin suuri. Samoin turpeen rooli on merkittävä, erityisesti Kajaanissa sen osuus on lähes yhtä suuri kuin puun.

Taulukko 2. Energiantuotanto Kainuussa vuonna 2007 (GWh).

	Hyryn-salmi	Kajaani	Kuhmo	Paltamo	Puolanka	Ristijärvi	Sotkamo	Suomus-salmi	Vaala	Kainuu
Koskivoima	132,2	94,2	50,8	81,0	0,0	6,0	49,0	155,4	645,4	1 214,0
Sähkön kulutus	24,0	1 877,4	103,0	35,1	27,7	11,9	233,2	80,3	40,9	2 433,5
Lämpövoima		355,3	23,1				8,1			386,5
Energiantuotanto										
Öljy	17,8	166,4	48,2	30,3	18,6	7,9	201,3	51,2	22,5	564,1
Puu	36,1	754,4	226,7	52,7	42,2	15,7	71,1	120,0	34,5	1 353,4
Turve	0,0	745,4	0,0	0,0	0,0	3,5	71,3	0,0	9,4	829,6
Lämpöpumput	1,9	15,0	5,4	2,7	2,5	1,0	8,0	5,8	2,7	45,0
Muut uusiutuvat	0,0	93,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	93,9
Muut uusiutumatt.	0,0	45,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	45,5
Liikenne	31,6	407,1	78,7	60,6	36,2	13,0	87,6	111,1	33,3	859,2
Moottoriöljy	4,3	22,5	10,8	7,5	4,4	1,5	98,2	10,9	5,3	165,5
Uusiutuvat	170,2	957,5	282,9	136,4	44,7	22,7	128,1	281,2	682,6	2 706,3
Uusiutumatt.	53,7	1 386,9	137,7	98,4	59,2	25,9	458,4	173,2	70,5	2 463,9

Kainuun haasteina ovat tulevaisuudessa erityisesti vanheneva ja vähenevä väestö sekä asutuksen keskittyminen taajamiin maaseudun autioituessa. Maakunnassa on kuitenkin runsaasti vielä mm. hyödyntämättömiä luonnonvaroja. Metsissä on runsaasti uusiutuvan energian potentiaalia, jonka käytön lisääminen entisestään edistää sekä työllisyyttä että kestävän kehityksen mukaisten periaatteiden toteutumista.

1.4 Aineistot ja tutkimuskysymykset

Esiselvityshankkeen tavoitteena oli Kainuun maakunnan nykytila-analyysin lisäksi selvittää kainuulaisten luottamushenkilöiden ja viranhaltijoiden, Kainuussa toimivien yritysten, yhdistysten ja järjestöjen sekä muiden merkittävien maakunnallisten toimijoiden tiedolliset, toiminnalliset ja viestinnälliset tarpeet kestäväan kehitykseen sekä ilmastovastuullisuuteen liittyen.

Kysely toteutettiin Internet-pohjaisena kyselynä, joka lähetettiin vastattavaksi sähköpostitse. Kyselyyn oli mahdollista vastata joko Internetissä tai sähköpostin liitteenä olleen word-lomakkeen avulla. Kysely toteutettiin ajalla 23.3.–9.4.2009. Kyselyn kohderyhmien yhteystiedot kerättiin julkisista rekistereistä. Perille menneitä kyselyjä oli yhteensä 623 kappaletta. Yrityksiä oli kyselyn saaneista noin puolet. Vastausajan puolivälissä vastauksia karhuttiin kaikilta niiltä henkilöiltä, jotka eivät olleet tuohon mennessä vielä vastanneet kyselyyn. Kyselyyn saatiin yhteensä 150 vastausta, jolloin vastausprosentiksi muodostui 24,1. Kyselyyn saatujen vastausten määrää voidaan pitää varsin hyvänä ja vastausprosenttia kyselyille tyypillisenä. Merkitteellistä on, että kaikista kyselyn saaneista kohderyhmistä saatiin runsaasti vastauksia, samoin vastauksia saatiin kattavasti eri puolilta Kainuuta.

Kyselyn lisäksi tehtiin yhteensä yhdeksän teemahaastattelua kyselyn kohderyhmiä edustaville, erikseen valituille henkilöille. Haastateltavien joukossa oli mm. Kajaanin paikallisagendan laatimisessa mukana olleita henkilöitä, Kainuun avainyritysten edustajia sekä eri teemaohjelmien vastuhenkilöitä. Haastatteluiden osalta tehtiin yhteistyötä myös VACCIA-hankkeen (Vulnerability Assessment for Climate Change Impact and Adaptation / Luonnon tarjoamien palveluiden haavoittuvuusarviointi ja sopeutuminen muuttuvaan ilmastoon) kanssa, jossa haastateltiin yhteensä yhdeksää matkailutoimijaa Sotkamo–Vuokatti-alueelta. Vuokatin alueen matkailuyrittäjille

tehtyjen haastatteluiden yhteydessä pohdittiin myös kestävään kehitykseen ja ilmastovastuullisuuteen liittyviä kysymyksiä.

Kolmivuotisen (2009–2011) VACCIA-hankkeen koordinaattorina toimii Suomen ympäristökeskus ja kumppaneina Ilmatieteen laitos sekä Helsingin, Jyväskylän ja Oulun yliopistot. Hankkeen rahoitus on EU:n LIFE+ -ohjelmasta. Hankkeessa selvitetään, kuinka ilmaston lämpeneminen muuttaa suomalaisia ekosysteemipalveluja, kuten luonnon monimuotoisuutta, veden hyvää laatua ja muita luonnon tarjoamia edellytyksiä maa-, metsä-, ja kalataloudelle, luontomatkailulle sekä maankäytölle kaupunkiympäristöissä.

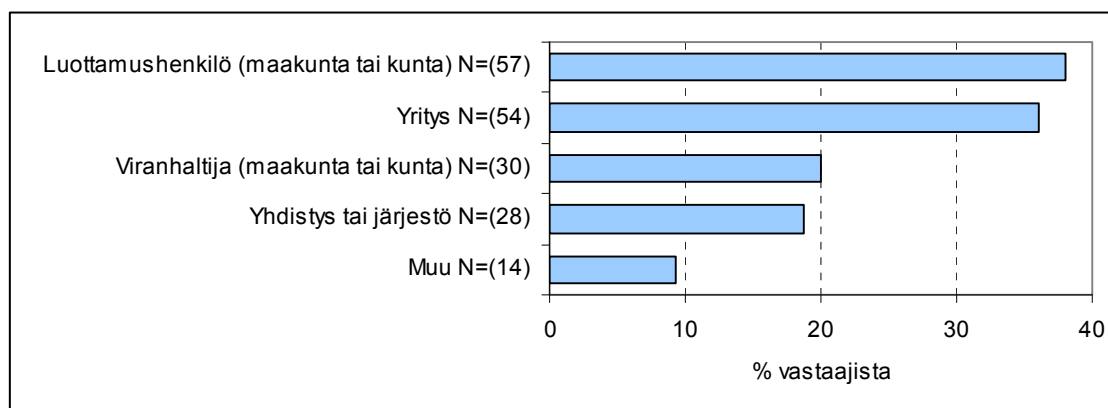
Lönnrot-instituutti on mukana hankkeen työpaketissa 12: Matkailu, jossa on tavoitteena mallintaa sekä paikallisen ekosysteemin että paikallisyhteisön kannalta kriittiset tekijät, jotka vaikuttavat luontoperustaiseen matkailuun. Mallintaminen alkaa ekologisten, sosiaalisten ja terveydellisten nykytilanteiden haavoittuvuus-kartoituksella, jota hyödynnetään matkailuun liittyvien tulevaisuuden riskien arvioinnissa ja muutokseen sopeutumisessa. Tulevaisuuden sopeutumistoimenpiteitä työstetään yhdessä paikallisten matkailutoimijoiden ja sidosryhmien kanssa. Työpaketin kohdealueina ovat Kuusamon Ltser-alue ja Vuokatti Sotkamosta, joita yhdistää riippuvuus luontoperustaisesta talvimatkailusta ja siten talvisista luonnonoloista Suomen itärajan läheisyydessä.

Kyselyn ja haastatteluiden lisäksi toteutettiin kestävää kehitystä ja ilmastovastuullisuutta Kainuun kannalta pohtinut asiantuntijapaneeli 20.8.2009. Asiantuntijapaneeliin osallistui yhteensä 21 henkilöä, joista suurin osa oli myös vastannut hankkeessa toteutettuun kyselyyn. Asiantuntijapaneelissa esiteltiin aluksi lyhyesti hanketta sekä toteutetun kyselyn tuloksia. Lisäksi tutkijatohtori Timo P. Karjalainen Oulun yliopistosta esitteli ilmastovastuullisuuden ja ympäristötietoisuuden kasvua Suomessa. Esitysten jälkeen jakauduttiin kolmeen ryhmään: kansalaiset, yritykset ja viranomaistahot. Jokainen ryhmä pohti ilmastovastuullisuuden ja kestävä kehityksen merkitystä ja vaikutuksia Kainuussa sekä edustamansa ryhmän odotuksia muita toimijoilta ilmastovastuullisuuden edistämiseksi. Tilaisuuden lopuksi kaikki ryhmät esittelivät toisille ryhmille keskustelujensa tulokset.

Taustaa kyselyyn vastanneista

Seuraavassa esitellään lyhyesti hankkeessa toteutettuun kyselyyn vastanneiden taustaa.

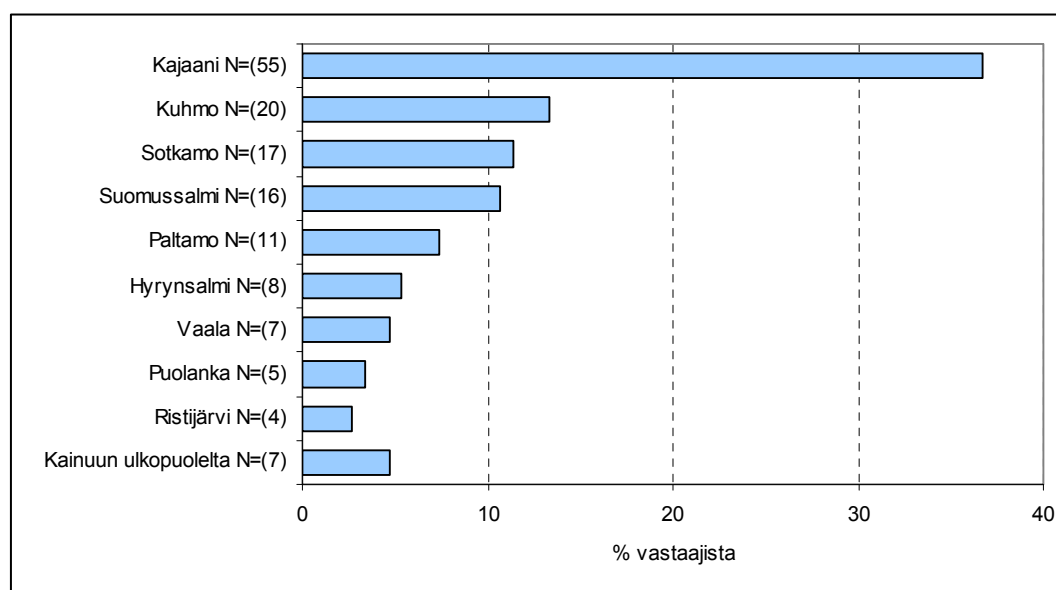
Kyselyssä vastaajia pyydettiin määrittelemään, mitä vastaajatahoa tai -tahoja he edustavat. Näin ollen sama henkilö saattoi ilmoittaa edustavansa esimerkiksi yritystä, olevansa luottamushenkilö sekä kuuluvansa yhdistykseen tai järjestöön. Useimmat vastaajista kuitenkin ilmoittivat edustavansa ainoastaan yhtä tahoa. Kyselyyn saatiin eniten vastauksia kuntatason sekä maakuntatason luottamushenkilöiltä (kuva 12). Lähes yhtä paljon vastauksia saatiin yrityksiltä. Viranhaltijoita oli vastaajissa viidesosa ja lähes saman verran yhdistysten ja järjestöjen edustajia.

Kuva 12. Kyselyyn vastanneiden henkilöiden taho.

Muut vastaajat olivat mm. valtion palveluksessa työskenteleviä sekä hanketyöntekijöitä. Lisäksi saatiin yksittäisiä vastauksia muilta tahoilta.

Kyselyyn saatiin vastauksia kaikista Kainuun kunnista, joten vastausten alueellinen kattavuus on kohtalaisen hyvä (kuva 13). Kyselyyn vastanneiden asuinkunta oli useammalla kuin joka kolmannella vastaajalla Kajaani. Seuraavaksi eniten vastauksia saatiin Kuhmosta, Sotkamosta ja Suomussalmelta. Myös kaikista Kainuun pienemmistä kunnista tuli useita vastauksia kustakin. Kainuun ulkopuolella asuvia oli vastaajien joukossa yhteensä seitsemän henkilöä.

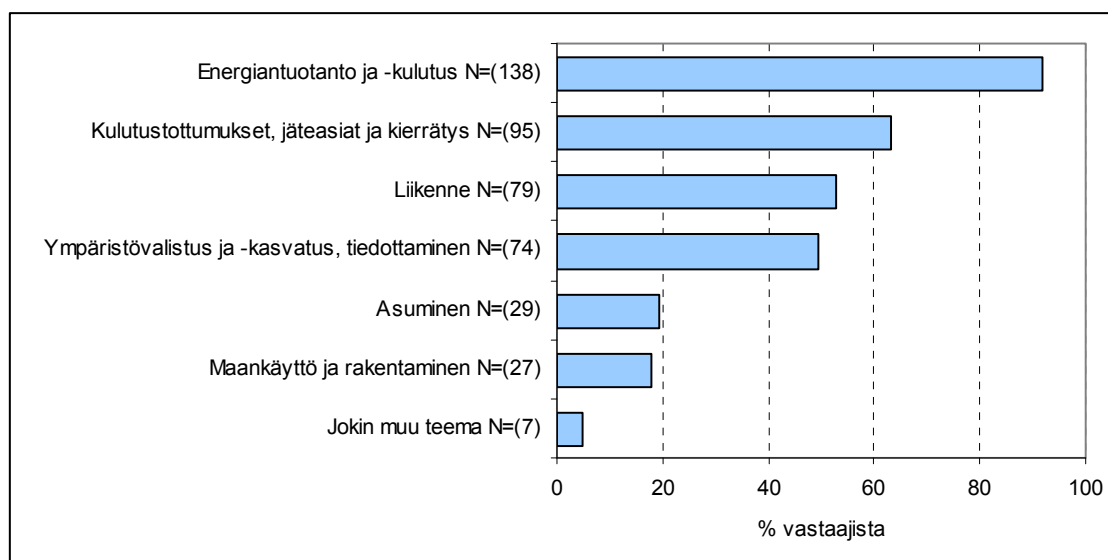
Kuva 13. Kyselyyn vastanneiden asuinkunta.

2 Kestävä kehitys ja ilmastovastuullisuus Kainuussa

Tässä luvussa tarkastellaan hankkeessa toteutetun kyselyn ja haastatteluiden kautta saatuja tuloksia kestävän kehityksen ja ilmastovastuullisuuden nykytilasta sekä kehittämistarpeista Kainuussa.

2.1 Teemojen tärkeys ja niiden huomioon ottaminen

Hankkeessa toteutetussa kyselyssä vastaajat saivat esittää, mitkä ovat heidän mielestään kestävän kehityksen ja ilmastovastuullisuuden edistämisen kannalta **kolme keskeisintä teemaa**. Lähes kaikki vastaajat valitsivat tärkeäksi teemaksi energiantuotannon ja -kulutuksen (kuva 14). Yli 60 % vastaajista valitsi tärkeimpien teemojen joukkoon myös kulutustottumukset, jäteasiat sekä kierrätyksen. Yli puolet vastaajista nosti teemojen joukkoon liikenteen. Lähes yhtä usein vastaajat mainitsivat ympäristövalistuksen ja -kasvatuksen sekä tiedottamisen.

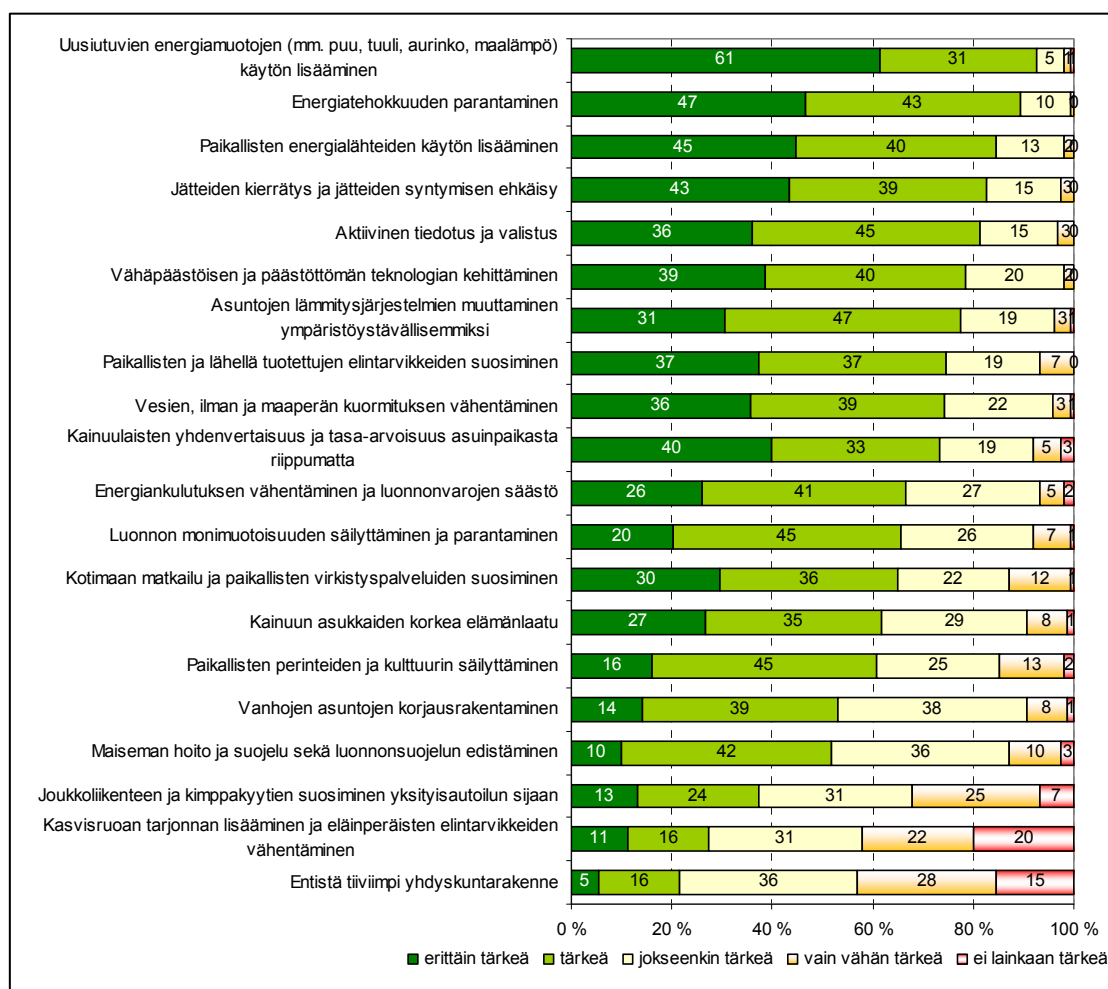
Kuva 14. Mitkä ovat mielestäsi kestävän kehityksen ja ilmastovastuullisuuden edistämisen kannalta kolme keskeisintä teemaa?

Selvästi vähemmän mainintoja keskeisimmistä teemoista saivat asuminen sekä maankäyttö ja rakentaminen. Muutamat vastaajat nostivat teemojen joukkoon myös omia ehdotuksiaan. Nämä olivat lähinnä teollisuuden sekä yleensä palvelujen ja

tarvikkeiden tuottajien toiminta ja ekologisuus, lähipalvelut ja -tuotanto, ihmisten tarpeet, lainsäädäntö, panos-tuotos-vertailut ennen päätöksentekoa sekä ympäristöllinen kokonaisuuden hallinta.

Myös teemahaastatteluissa tärkeimmäksi teemaksi nousi energiatuotanto ja -kulutus ja seuraavaksi tärkeimmiksi kulutustottumukset, jätteasiat ja kierrätys. Kolmantena teemana nousi esille sen sijaan asuminen. Hyvin tärkeänä pidettiin myös ympäristövalistusta ja -kasvatusta sekä tiedottamista. Vähemmän tärkeiksi teemoiksi nimettiin liikenne sekä maankäyttö ja rakentaminen. Lisäksi yksittäisenä teemana mainittiin maatalous.

Vastaajat pohtivat kyselyssä myös sitä, miten tärkeitä ovat heidän mielestään erilaiset ilmastovastuullisuutta ja kestäväää kehitystä edistävät asiat erityisesti Kainuun kannalta. Kyselyssä vastaajille esitettiin runsaasti erilaisia toimenpiteitä, joiden tärkeyttä he arvioivat viisiportaisella asteikolla (kuva 15).

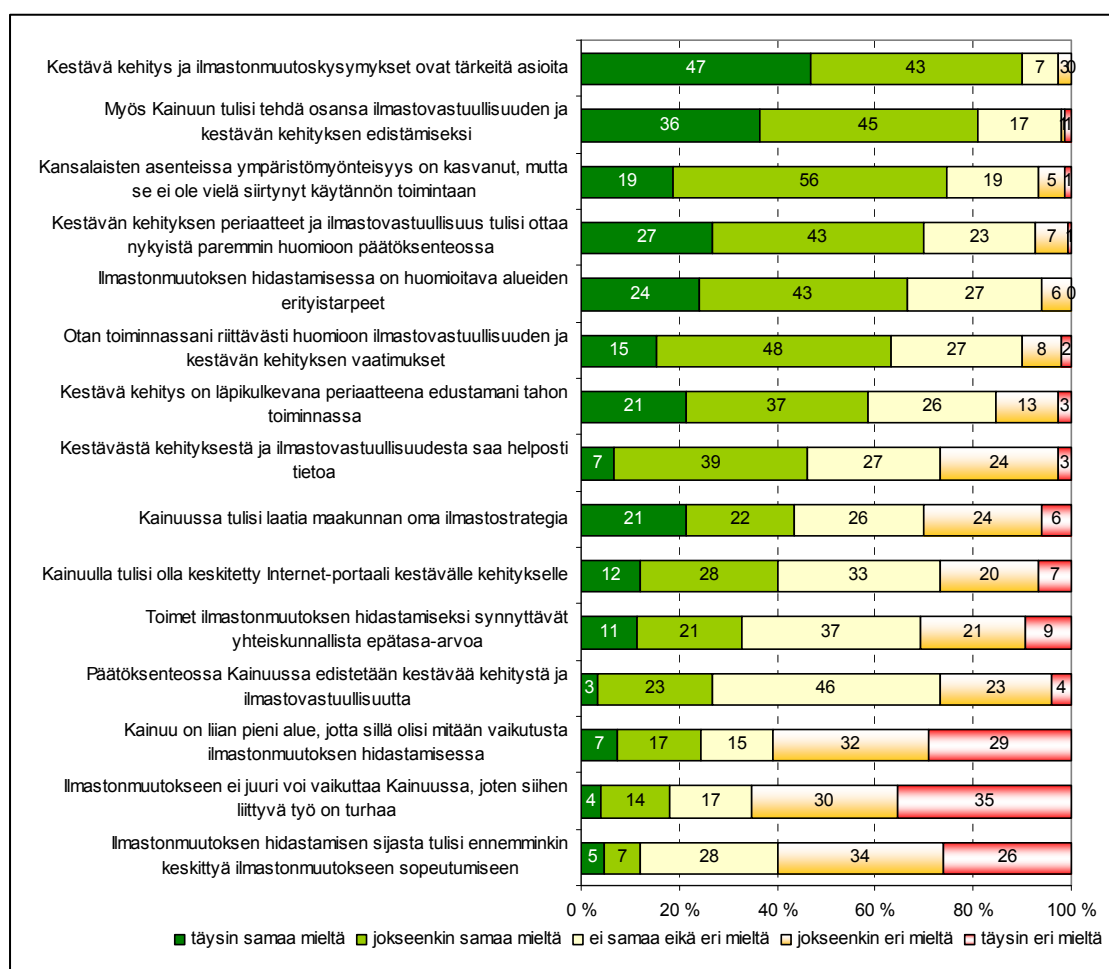
Kuva 15. Miten tärkeinä pidät erityisesti Kainuun kannalta seuraavia ilmastovastuullisuutta ja kestäväää kehitystä edistäviä asioita?

Tärkeimmäksi toimenpiteeksi erottui vastauksista uusiutuvien energiamuotojen kuten puun, tuulivoiman, aurinkoenergian sekä maalämmön käytön lisääminen. Tärkeimpien toimenpiteiden kärkeen nousivat energia-asioista lisäksi energiatehokkuuden parantaminen sekä paikallisten energialähteiden käytön lisääminen. Muita hyvinkin tärkeinä pidettyjä asioita olivat vastaajien mukaan jätteiden kierrätys ja jätteiden syntymisen ehkäisy, aktiivinen tiedotus ja valistus,

vähäpäästöisen ja päästöttömän teknologian kehittäminen sekä asuntojen lämmitysjärjestelmien muuttaminen ympäristöstävällisemmiksi.

Yleisesti ottaen vastaajat pitivät lähestulkoon kaikkia kyselyssä esitettyjä toimenpiteitä tärkeinä tai erittäin tärkeinä. Vähiten tärkeiksi toimenpiteiksi vastaajat katsoivat Kainuun kannalta entistä tiiviimmän yhdyskuntarakenteen, kasvisruoan tarjonnan lisäämisen ja eläinperäisten elintarvikkeiden vähentämisen sekä joukkoliikenteen ja kimpapakyytien suosimisen yksityisautoilun sijaan.

Kyselyssä vastaajat saivat ottaa kantaa erilaisiin kestävään kehitykseen ja ilmastovastuullisuuteen liittyviin väittämiin (kuva 16). Lähes kaikki vastaajat pitivät kestävää kehitystä ja ilmastomuutoskysymyksiä tärkeinä asioina. Vastaajat eivät ajatelleet, että ilmastomuutoksen hidastamisen sijasta tulisi ennemmin keskittyä ilmastomuutokseen sopeutumiseen. Näin ollen vastaajat katsoivat, että ilmastomuutoksen etenemiseen on vielä mahdollisuuksia vaikuttaa.

Kuva 16. Mitä mieltä olet seuraavista ilmastovastuullisuuteen ja kestävään kehitykseen liittyvistä väittämistä?

Useimmat vastaajat olivat samaa mieltä siitä, että myös Kainuun tulisi tehdä osansa ilmastovastuullisuuden ja kestävä kehityksen edistämiseksi. Vastaajat eivät ajatelleet, että Kainuu olisi liian pieni alue, jotta sillä olisi vaikutusta ilmastomuutoksen hidastamisessa. Eri mieltä oltiin myös siitä, että ilmastomuutokseen ei voisi vaikuttaa Kainuussa ja että siihen liittyvä työ olisi näin ollen turhaa. Näiden väittämien kohdalla vastaajat olivat useimmin joko täysin tai

jokseenkin eri mieltä. Teemahaastatteluissa tuli myös esille, että Kainuussa tulisi kiinnittää enemmän huomiota ilmastovastuullisuuteen ja kestäväan kehitykseen. Kainuu on ehkä pieni alue, mutta osa suurempaa kokonaisuutta. Kainuussa on lisäksi osaamista, jota tulee käyttää hyödyksi.

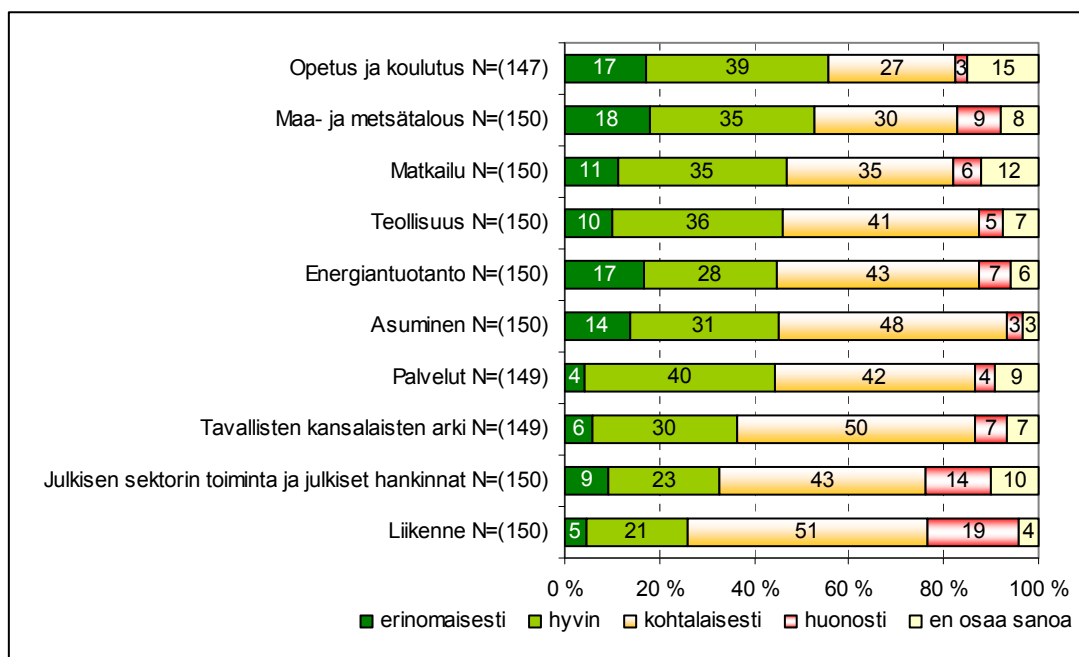
Kyselyn vastaajien mielestä kansalaisten asenteissa ympäristömyönteisyys on kasvanut, mutta se ei ole vielä siirtynyt käytännön toimintaan. Lähes puolet vastaajista ei ottanut kantaa siihen, edistetäänkö päätöksenteossa Kainuussa kestäväa kehitystä ja ilmastovastuullisuutta. Toisaalta 70 % vastaajista kuitenkin katsoi, että päätöksenteossa näitä periaatteita tulisi ottaa nykyistä paremmin huomioon. Rivien välistä voitaneen näin ollen lukea, että kestävä kehitys ja ilmastovastuullisuus eivät ole päätöksenteossa parhaalla mahdollisella tavalla esillä ja täysin läpikulkevina periaatteina. Vastaajien omassa toiminnassa sekä heidän edustamiensa tahojen toiminnassa kestävä kehitys ja ilmastovastuullisuus puolestaan on otettu vastausten mukaan huomioon päätöksentekoa paremmin.

Kaksi kolmasosaa vastaajista oli samaa mieltä siitä, että ilmastomuutoksen hidastamisessa on huomioitava alueiden erityistarpeet. Vajaa puolet vastaajista totesi, että kestävästä kehityksestä ja ilmastomuutoksesta saa helposti tietoa. Noin joka neljäs vastaaja ei ottanut asiaan kantaa tai oli siitä jokseenkin eri mieltä.

Vastaajien mielipiteet jakoutuivat varsin selvästi sekä puolesta että vastaan Kainuun ilmastostrategian laatimisen sekä kestäväan kehityksen Internet-portaalin toteuttamisen osalta. Molempien toimenpiteiden kohdalla kannattajia oli kuitenkin hivenen enemmän kuin vastustajia. Mm. Pohjois-Pohjanmaalla on parhaillaan käynnissä (2009–2010) maakunnan ilmastostrategian laatiminen Pohjois-Pohjanmaan liiton toteuttamana hankkeena.

Vastaajat saivat vielä halutessaan perustella esitettyjä väittämiä ja antamiaan vastauksia niihin. Väittämiä ei perusteltu kovin aktiivisesti, vain 19 vastaajista perusteli vastaustaan. Vastaajien mukaan kestävä kehitys ei toteudu Kainuussa pitkien välimatkojen ja huonojen liikenneyhteyksien takia. Omaa autoa on usein pakko käyttää. Osa vastaajista oli sitä mieltä, että kaikkeen toimintaan tulisi sisällyttää kestäväan kehityksen ja ilmastovastuullisuuden ajatus. Toisten mielestä taas kestäväan kehityksen ja ilmastovastuullisuuden ajattelussa tulisi ottaa huomioon se, että Kainuu on pieni alue (vrt. Kiina). Tietynlainen suhteellisuudentaju on vastaajien mielestä asioiden käsittelyssä oltava. Lisäksi otettiin kantaa kulutustottumuksiin, päästöoikeuksien oston kalleuteen sekä siihen, ettei Kainuussa saisi lähteä tiivistämään yhdyskuntarakennetta.

Vastaajien mielestä ilmastovastuullisuus ja kestävä kehitys on otettu huomioon Kainuussa eri aloilla vähintäänkin kohtalaisesti (kuva 17). Hieman reilu puolet vastaajista arvioi, että opetuksessa ja koulutuksessa sekä maa- ja metsätaloudessa kestävä kehitys ja ilmastovastuullisuus on otettu huomioon vähintään hyvin tai erinomaisesti. Heikoiten nämä asiat on vastaajien mielestä otettu huomioon liikenteessä sekä julkisen sektorin toiminnassa ja julkisissa hankinnoissa. Asumisessa ilmastovastuullisuus ja kestävä kehitys on lähes kaikkien vastaajien mukaan otettu huomioon vähintään kohtalaisesti tai paremmin. Tavallisten kansalaisten arjessa taas kestävä kehitys ja ilmastovastuullisuus on otettu huomioon pääasiassa kohtalaisesti tai hyvin.

Kuva 17. Miten hyvin ilmastovastuullisuus ja kestävä kehitys on vastaajien mielestä otettu huomioon eri aloilla Kainuussa?

Haastateltujen mukaan ilmastonmuutos voi tuottaa elinkeinollisia mahdollisuuksia Kainuussa mm. uusiutuvien energiamuotojen parissa, kun esimerkiksi biopolttoaineita aletaan kehittää tehokkaammin. Myös metsät kasvavat nopeammin, joten metsien käyttö lisääntyy ja tehostuu. Työpaikkoja syntyy esimerkiksi nykyisin metsään jätettävän ns. jätepuun keräämisestä. Näin tuotetaan samalla lähien energiaa uusiutuvalla polttoaineella. Tämä tarkoittaa myös sitä, että ihmistyön lisäksi pienpuun keruuseen täytyy kehittää uudenlaisia koneita ja laitteita, sillä suuret metsäkoneet eivät välttämättä pysty sellaiseen työhön. Pienpuusta tehdään haketta mm. kaukolämpölaitoksiin ja hake voi toimia myös tulevaisuudessa myyntituotteena Etelä-Suomeen. Lisäksi puun jatkojalostus voi kehittyä ja puuta aletaan käyttää enemmän rakentamiseen. Metsät hiilidioksidinieluna -ajatus tuotiin haastatteluissa myös esille ja sillä on vaikutuksensa mm. tehokkaampaan metsänhoitoon. Metsien hakkuut ja istutukset hoitunevat jatkossa yhä tehokkaammin, koska sillä on maailmanlaajuinen merkitys.

Ilmaston lämpeneminen saattaa tuottaa etuja myös maanviljelylle uusien viljelykasvien ja pitemmän kasvukauden myötä, tosin toiset haastateltavat olivat sitä mieltä, että erilaiset uudet hyönteislajit pilaavat saavutetun hyödyn. Tosin säätilojen voimakas vaihtelu, kuten kesien kylmät jaksot, voi aiheuttaa hankaluuksia. Osan mielestä matkailu hyötyy ilmastonmuutoksesta suotuisan ilmaston kautta. Joidenkin mielestä ilmastonmuutos itsessään ei tuota mitään elinkeinollisia mahdollisuuksia Kainuulle, vaan ilmastonmuutos on aina negatiivinen asia.

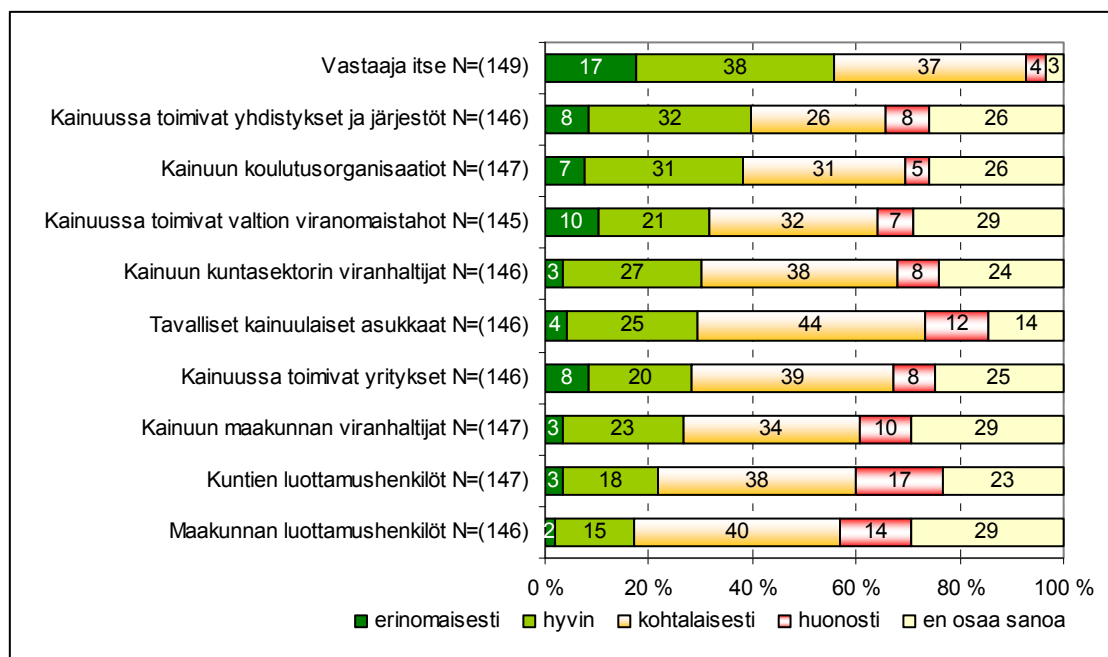
Haastattelujen mukaan ilmastonmuutoksen hillintä taas tuottaa uusia teknologioita ympäristön tilan parantamiseen, uusia tekniikoita rakentamiseen, uusiutuvia energiamuotoja sekä uusia koneita ja laitteita. Lisäksi haastatteluissa tuli esille erilaisten asiantuntijoiden ja tutkimustyön lisääntyvä tarve, tietoa tarvitaan myös ruohonjuuritasolle. Uusiutuvista energiamuodoista mainittiin bioenergia, aurinkoenergia ja tuulivoima ja niiden tuotannon kehittäminen. Turpeen tuotanto sen sijaan jakoi mielipiteitä. Esille tuli myös se, että puuta tulisi käyttää tehokkaammin

Kainuussa. Puun jalostusastetta pitäisi nostaa sekä käyttää ns. jättepuu tarkemmin hyödyksi. Haastateltujen mukaan Kainuun matkailu saattaa lisääntyä ilmastonmuutoksen hillinnän myötä. Lentoliikenteen kallistuessa kaukomatkailu vähenee ja arvostukset kenties muuttuvat, kun lähiluontoa ja -matkailua pidetään aiempaa arvokkaampana. Lähimatkailua tulisi kehittää ekomatkailun suuntaan. Lisäksi esille nousi uusien matkapalvelumahdollisuuksien kehittäminen, näistä nousi esille mm. hyvinvointiliikunta.

Ilmastonmuutoksesta on haastattelujen perusteella haittaa terveydenhoidolle erilaisten uusien sairauksien muodossa. Ilmastonmuutos voi myös haitata matkailua, jos vuodenajat häviävät ja lumi tulee vetenä. Lentojen kallistuessa matkailu suuntautuu kotimaahan. Se puolestaan voi lisätä kotimaassa mökkeilyä, joka taas lisää autolla ajoa ja mökkien lämmityksestä aiheutuvia haittoja. Metsätaloudessa metsien hoito kärsii, jos ei ole routaa, jolloin metsiin ei yksinkertaisesti päästä. Tuhohyönteiset haittaavat puolestaan sekä maa- että metsätaloutta. Joidenkin mielestä maatalous saattaa kärsiä myös kuivuudesta. Toiset taas ajattelivat, että ilmasto muuttuu ajan saatossa kylmäksi, jolloin haitat elinkeinotoiminnalle ovat täysin erilaiset.

2.2 Sitoutuminen ja nykytila

Kyselyyn saatujen vastausten perusteella vastaajat katsovat olevansa varsin selvästi itse muita tahoja sitoutuneempia ilmastovastuullisuuden ja kestävän kehityksen periaatteisiin toiminnassaan (kuva 18). Esimerkiksi tavallisia kainuulaisia asukkaita ei pidetty yhtä sitoutuneina. Heidän katsottiin ottavan kestävä kehitys ja ilmastovastuullisuus huomioon lähinnä kohtalaisesti tai enintään hyvin.

Kuva 18. Miten hyvin Kainuun eri toimijatahot ovat sitoutuneita ilmastovastuullisuuden ja kestävän kehityksen periaatteisiin toiminnassaan?

Eri tahojen sitoutuneisuutta arvioitaessa useat vastaajat eivät osanneet tai halunneet sanoa mielipidettään tahojen sitoutuneisuuden tasosta. Kainuussa toimivat yhdistykset ja järjestöt vastaajat arvioivat itsensä jälkeen ilmastovastuullisuuden ja kestävän kehityksen periaatteisiin sitoutuneimmaksi. Myös koulutusorganisaatiot nähtiin varsin sitoutuneiksi asiaan. Heikoimmin kestävän kehityksen ja ilmastovastuullisuuden

periaatteisiin vastaajat katsoivat sitoutuneen luottamushenkilöiden niin maakunnan kuin kuntienkin tasolla. Myöskään maakunnan viranhaltijoilla ei katsottu olevan kovin korkeaa sitoutumista näihin periaatteisiin.

Vastaajia pyydettiin kyselyssä kertomaan omin sanoin, **mitä konkreettisia toimenpiteitä he ovat itse henkilökohtaisesti** tähän mennessä tehneet ilmastovastuullisuuden ja kestävä kehityksen edistämiseksi. Suuri osa vastaajista oli yksityiselämässään kiinnittänyt huomiota energiankulutukseen (taulukko 3). Energiankulutusta oli hillitty mm. talon lämmitysjärjestelmää vaihtamalla. Useimmiten öljylämmitys oli vaihdettu johonkin ympäristöystävällisempään lämmitysmuotoon, usein vastaajat kertoivat lämmittävänsä nyt puulla. Lisäksi taloihin oli tehty lisäeristystä ja asennettu lämpöpumppuja. Myös valaistusta oli alettu käyttää säästeliäästi ja hehkulamppuja oli vaihdettu energiansäästölamppuihin.

Taulukko 3. Konkreettiset toimenpiteet, joita vastaajat ovat henkilökohtaisesti tähän mennessä tehneet ilmastovastuullisuuden ja kestävä kehityksen edistämiseksi?

Henkilökohtaisesti tehty konkreettinen toimenpide	Esimerkkejä vastauksista
Energian säästäminen (N=63)	<i>"Ottanut käyttöön ilmalämpöpumput. Lisännyt puulämmitystä ja eristystä"</i>
Jätteen lajittelu, kompostointi, kierrätys, luonnon kuormituksen vähentäminen, kestävä kuluttaminen (kestävät, laadukkaat tuotteet) (N=61)	<i>"Lajittelen jätteet, käytän kulutustavaroita mahdollisimman pitkään, ostan kestäviä tuotteita"</i>
Oman auton käyttöön liittyvät toimet (N=33)	<i>"Vähäpäästöinen auto ja auton käytön vähentäminen"</i>
Matkustaminen (N=31)	<i>"Suosin julkista liikennettä, kuljen töissä polkupyörällä" "Matkustan vain kotimaassa, siinäkin on tutkimista koko elämäni ajaksi"</i>
Tiedon jakaminen (N=22)	<i>"Kannustanut energiansäästöön sekä töissä että kotona"</i>
Ruokaan liittyvät toimenpiteet (N=21)	<i>"Käyttänyt paikallisia elintarvikkeita, marjastanut, metsästänyt ja nyt siirtynyt lähestulkoon kokonaan vegetaristiksi. Kalastan kotijärvestä"</i>

Toinen konkreettinen toimenpide vastaajien kotona oli jätteen lajittelu ja kierrätys. Lisäksi vastaajat ilmoittivat ostavansa ympäristöystävällisiä tuotteita ja vaikuttavansa ostopäätöksillään kestävä kehityksen edistämiseen. Oman auton käyttöön kiinnitettiin myös huomiota, sillä monet olivat vähentäneet sen käyttöä. Matkustamiseen oli alettu muutenkin kiinnittää huomiota. Ulkomaille matkustamista oli vähennetty ja kotimaassa työmatkoja oli alettu tehdä kimpakyydillä tai yleisillä kulkuvälineillä. Yksityiselämässään vastaajat pitivät tärkeänä ympäristötiedon jakamista mm. omille lapsille. Lisäksi vastaajien mielestä ilmastovastuullisuus ja kestävä kehitys toteutuvat lähiruuan, kasvisruuan, luomuruuan ja itse tuotetun ruuan (kalastus, viljely) kulutuksen kautta.

Teemahaastattelussa tuli esille samanlaisia konkreettisia toimenpiteitä. Haastateltavat ovat ehkä eniten kiinnittäneet huomiota asumiseen ja sen energiatehokkuuteen

Lisäksi vastaajat saivat pohtia, **mitä konkreettisia toimenpiteitä heidän edustamansa taho** on tähän mennessä tehnyt ilmastovastuullisuuden ja kestävä kehityksen edistämiseksi (taulukko 4). Vastaajien toimipaikoissa kestävä kehitystä ja ilmastovastuullisuutta oli edistetty konkreettisesti mm. jätehuoltoa ja kierrätystä tehostamalla. Moni vastaajista painotti sitä, että toimipaikassa tehty työ jo sinällään piti sisällään kestävä kehityksen. Energian säästämistä on tapahtunut mm. sähköä säästämällä. Lisäksi joissakin toimipaikoissa on siirrytty jonkin kotimaisen energiamuodon käyttöön.

Toimipaikoissa on otettu käyttöön myös erilaisia kestävän kehityksen ohjelmia ja niiden seuranta on tehostettu. Vastaajien toimipaikoissa on jaettu tietoa kestävästä kehityksestä ja ilmastovastuullisuudesta. Seitsemän vastaajan edustama taho on ollut mukana rakentamistyössä tai tuotekehityksessä, jonka pääperiaatteena on ollut kestävä kehitys. Lisäksi toimipaikoissa on alettu kiinnittää enemmän huomiota matkustamiseen ja autoilua on pyritty vähentämään. Osa vastaajista arveli, ettei heidän organisaatioissaan ole tehty mitään konkreettisia toimia kestävän kehityksen edistämiseksi – tai he eivät niistä ainakaan tiedäneet.

Taulukko 4. Konkreettiset toimenpiteet, joita vastaajien edustama taho on tähän mennessä tehnyt ilmastovastuullisuuden ja kestävän kehityksen edistämiseksi.

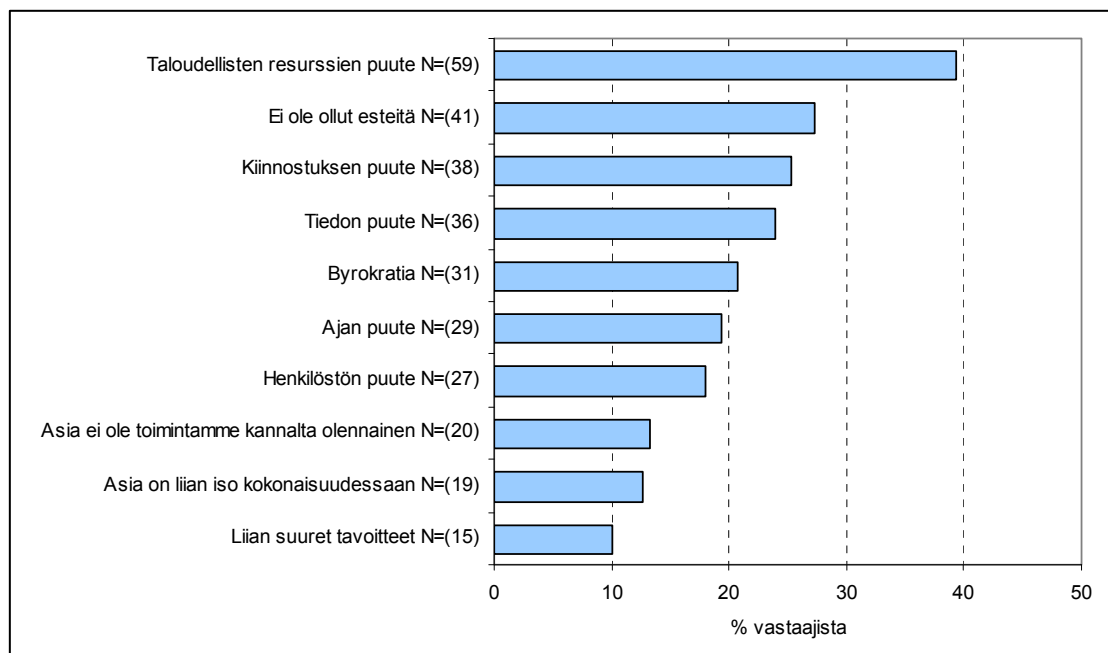
Vastaajan edustamalla taholla tehty konkreettinen toimenpide	Esimerkkejä vastauksista
Jätehuolto ja kierrätys (N=23)	"Jätteiden poltto ohjeiden mukaisesti, jätteiden lajittelu ja mahdollisuuksien mukaan jätteiden syntymisen vähentäminen"
Tuotteet tai toiminta yleisesti kestävän kehityksen mukaista (N=21)	"Olemme valinneet luontoa vähemmän kuormittavia ratkaisuja tuotantovälineitä hankkiessamme"
Energian säästäminen toimitiloissa (N=15)	"Lämmityskulujen ja sähkön kulutuksen minimointi"
Otettu käyttöön kestävän kehityksen ohjelmia, hyödynnetty tutkimuksia, tehostettu seuranta (N=12)	"Maakuntasuunnitelma ja -ohjelma ja niiden seuranta. Toimipaikkojen ympäristökatselmuks"
Toimitiloissa kotimaisen energian käyttö (N=10)	"Puulämmitystä öljyn sijaan"
Rakentaminen kestävän kehityksen mukaisesti (N=7)	"Tehnyt tuotekehitystä ja osallistunut tutkimuksiin energiatehokkaan rakentamisen saralla"
Tietoisuuden lisääminen (N=7)	"Lasten ja nuorten opastus"
Liikenteeseen liittyvät toimet (N=7)	"Olemme järjestäneet tempauksia pyöräilyn puolesta (Bensa loppuu, ketju ei)"
Ei mitään tai en tiedä (N=7)	"Epäilen, että ei mitään"

Vastaajia pyydettiin kyselyssä kertomaan, **mitkä eri asiat mahdollisesti vaikeuttavat** ilmastovastuullisuuden ja kestävän kehityksen edistämistä vastaajien edustaman tahon toiminnassa. Reilu neljännes vastaajista ilmoitti, ettei heillä ole ollut esteitä (kuva 19). Niillä vastaajilla, joilla esteitä on ollut, merkittävimmäksi nousi taloudellisten resurssien puute. Tämän mainitsi 39 % vastaajista. Vastaajat siis näkevät ilmastovastuullisuuden ja kestävän kehityksen edistämisen jossain määrin kalliiksi eikä siihen ole suunnattavissa varoja. Muina merkittävinä esteinä vastaajat pitivät kiinnostuksen sekä tiedon puutetta. Toimijoilla ei välttämättä ole halua tai mielenkiintoa paneutua kestävän kehityksen ja ilmastovastuullisuuden edistämiseen omassa toiminnassaan tai toisaalta taas ei tiedetä, millä tavalla näitä periaatteita voitaisiin edistää.

Teemahaastattelussa vastaukset olivat samansuuntaisia. Moni kertoi, ettei heillä ollut esteitä ilmastovastuullisuuden ja kestävän kehityksen edistämiseksi. Usein todettiin kuitenkin, että aika on rajoittava tekijä. Työaika ei yksinkertaisesti riitä kaikkeen. Vaikeutena yritysmaailmassa on rahanpuute, sillä uudet ympäristöystävälliset laitteet maksavat paljon. Myös asenteet koettiin joskus rajoittavaksi tekijäksi.

Kyselyn vastaajat eivät kuitenkaan pitäneet ilmastovastuullisuuden ja kestävän kehityksen tavoitteita liian suurina tai asiaa kokonaisuutena liian isona. Merkillepantavaa on, että 13 % vastaajista ilmoitti, ettei ilmastovastuullisuus ja kestävän kehityksen edistäminen ole heidän toimintansa kannalta olennaisia asioita. Tämä herättääkin jossain määrin kysymyksiä näiden tahojen toiminnan periaatteista,

sillä kestävän kehityksen ja ilmastovastuullisuuden tulisi parhaimmillaan olla kaikessa toiminnassa läpikulkevin periaatteina ja kaikkien toimijoiden olla niistä vastuussa.

Kuva 19. Asiat, jotka vaikeuttavat ilmastovastuullisuuden ja kestävän kehityksen edistämistä vastaajien edustaman tahon toiminnassa.

Valmiiden vastausvaihtoehtojen lisäksi vastaajat saivat esittää omia kommenttejaan ilmastovastuullisuuden ja kestävän kehityksen edistämistä vaikeuttaneista tekijöistä. Kahdeksan vastaajaa mainitsi asenteet, joko itsellä tai muilla toimijoilla. Vaikutusmahdollisuuksia pidettiin globaalissa mittakaavassa vähäisinä tai merkityksettöminä. Vaikuttamisen keinoja pidettiin kenties tehottomina ja toimijoita syytettiin näköalattomuudesta ja laiskuudesta. Lisäksi vastaajat nostivat esille yksittäisinä hidasteina ilmastovastuullisuuden ja kestävän kehityksen edistämisessä Kainuun pitkät etäisyydet, maakuntahallinnon toimimattomuuden ja katsantokantojen suppeuden sekä kuntien viranhaltijoiden koulutuksen. Erään vastaajan mukaan toiminnan luonne ei salli kovinkaan suuria toimenpiteitä näiden periaatteiden edistämiseksi. Myös yleisen taloudellisen tilanteen vuoksi nähtiin olevan muita ajankohtaisempia ja tärkeämpiä ongelmia ratkaistavana.

Kyselyssä vastaajilta tiedusteltiin, **mitkä tekijät vaikeuttavat ilmastovastuullisuuden ja kestävän kehityksen huomioon ottamista heidän omassa arjessaan.** Suurin osa vastaajista arveli, että pitkät välimatkat ja oman auton käyttö ovat esteenä kestävän kehityksen toteutumiselle (taulukko 5). Omalla autolla on kuljettava sen takia, että julkisia liikennevälineitä on vähän tai niiden aikataulut ovat epäsovelia työelämässä oleville.

Vastaajista moni oli sitä mieltä, että kestävän kehityksen toteuttaminen on kallista. Esimerkiksi uuden vähäpäästöisen auton hankkiminen on kallis investointi, samoin parempien lämmitysjärjestelmien hankkiminen rakennuksiin. Ajan puute ja arjen kiireet koettiin myös ilmastovastuullisuuden ja kestävän kehityksen esteeksi. Toisaalta epäiltiin sitä, että tietoa ei ole tarpeeksi tai sitä ei ole osattu siirtää hyvin käytäntöön. Muutamien vastaajien mielestä tosin tietoa on jo liikaakin, sitä tuputetaan ja ihmisiä pakotetaan tiettyihin toimiin. Monet vastaajista lajittelevat jätteensä, mutta ovat huomanneet samalla sen, etteivät toiset ihmiset toimikaan niin. Oma työ tuntui

turhauttavalta, kun esim. kerrostalossa kaikki eivät piittaa koko asiasta. Joidenkin mielestä lajittelu tuntui turhalta siksi, että kaikki jäte kuitenkin ”kipataan samaan lājään”. Jätteen kierrätystä pidettiin puutteellisesti järjestettynä, jotkut kaipasivat myös muovijätteen keräystä ja jätteenpolttolaitosta Kainuuseen. Monet kiinnittivät huomiota myös kaupan ylivaltaan määritellä yksin minkälaisia pakkauksia se käyttää. Monen mielestä pakkauksissa on aivan liikaa muovia. Osa vastaajista oli sitä mieltä, että esteenä kestäväälle kehitykselle on oma mukavuudenhalu ja laiskuus ja toisaalta ihmisten asenteet. Osalla vastaajista ei ollut mitään esteitä toteuttaa kestäväää kehitystä ja ilmastovastuullisuutta omassa toiminnassaan.

Taulukko 5. Tekijät, jotka vaikeuttavat ilmastovastuullisuuden ja kestäväen kehityksen huomioon ottamista vastaajien omassa arjessa.

Vaikeuttava tekijä	Esimerkkejä vastauksista
Pitkät välimatkat ja huonot liikenneyhteydet, auton käyttö pakollinen (N=29)	<i>”Asun syrjässä kuntakeskuksesta. Julkiset liikennevälineet eivät kulje täällä”</i>
Tiedon puute (N=14)	<i>”Tietämättömyys”</i>
Rahan puute (N=13)	<i>”Kustannustehokkaiden vaihtoehtojen puute, kalliit investoinnit, esim. lämmitysjärjestelmä on oltava Suomessa, mutta eri vaihtoehtojen rakentaminen on kallista”</i>
Ajan puute (N=11)	<i>”Kiire ja hoppu”</i>
Mukavuuden halu ja laiskuus, asenteet (N=11)	<i>”Korvien väli ja asenteet, piintyneet tavat”</i>
Ei mikään (N=11)	<i>”Jos jaksaa ottaa selvää asioista, niin ei ole vaikeaa”</i>
Ongelmat jätteen lajittelussa, kierrätyksessä (N=9)	<i>”Vaikka perheeni lajittelee jätteet, niin jäteauto pistää ne samaan kuormaan ja kaatopaikalla ne menevät penkkaan. Motivoi siinä sitten itseäsi”</i>
Byrokratia, pakotus (N=5)	<i>”Ärsyttää välillä liian virkaintoiset virkamiehet ja yli kohtuuden ja maalaisjärjen menevät määräykset”</i>
Ulkoiset tekijät N=(2)	<i>”Kauppiaat määräävät esim. millaisia tuotteita kaupasta saa ja miten ne on pakattu”</i>

Vastaajista 28 % ilmoitti, että heidän edustamallaan taholla on laadittu jonkinlainen ohjelma, strategia tai toimintasuunnitelma, jolla pyritään edistämään kestäväää kehitystä tai ilmastovastuullisuutta. Puolet vastaajista puolestaan kertoi, ettei vastaavaa asiakirjaa ole laadittu ja vajaa neljännes vastaajista ei osannut sanoa, onko asiakirjaa laadittu vai ei.

Vastaajien edustamilla tahoilla oli hyvin erilaisia **ohjelmia, strategioita ja toimintasuunnitelmia**, joiden avulla he edistivät kestäväää kehitystä ja ilmastovastuullisuutta. Osalla yritystoimijoista on oman organisaation laatima ympäristösuunnitelma tai -ohjelma. Lisäksi ympäristöasioita seurataan kustannusarvioiden kautta. Vastaajien edustamilla tahoilla käytetään esim. erilaisia energiansäästöohjelmia ja energiatehokkuuteen kiinnitetään huomiota. Lisäksi vastaajien organisaatioissa pidetään kestäväen kehityksen ja ilmastovastuullisuuden ohjenuorana paikallisagendoja. Joissain organisaatioissa on erilaisia laatustandardeja ohjeena, järjestöillä taas niiden omia ohjelmia. Lisäksi noudatetaan jätteen käsittelyyn liittyviä ohjeita. Vain muutama organisaatio piti ohjeena valtioneuvoston laatimaa ilmasto- ja energiapolitiittista strategiaa.

Vastaajien edustamien tahojen kestäväen kehityksen ja ilmastovastuullisuuden strategiat sisältävät hyvin monipuolisia teemoja ja toimintaohjeita kestäväen kehityksen toteuttamiseksi. Esiin nousivat erityisesti energian säästämiseen ja energiatehokkuuteen liittyvät teemat. Lisäksi jätehuoltoon ja kierrätykseen sekä vesien suojeluun kiinnitetään toimintaohjelmissa huomiota. Monessa toimipaikassa ohjelmat sisältävät uusiutuvan energian käyttöönottoon liittyviä seikkoja. Eräissä

ohjelmissa korostetaan maaseudun pitämistä elävänä ja pyritään turvaamaan kotimainen ruuantuotanto. Myös kestävästä kehityksestä tiedottaminen on ohjelmien teemana. Kaikkein laajimmissa strategioissa pidetään tärkeänä myös mm. sosiaalista hyvinvointia, metsätaloutta ja kulttuuria. Joidenkin vastaajien mielestä kestävä kehityksen teemat näkyvät kaikin puolin organisaation työntekijöiden työnteossa ja sen tuloksissa.

Neljäsosa kyselyyn vastanneista ilmoitti, että heidän edustamansa tahon toiminnassa **seurataan kestävä kehityksen toteutumista** esimerkiksi tiettyjen indikaattorien avulla. Hieman yli puolet vastasi, että seuranta ei ole. Loput vastaajista (22 %) ei osannut sanoa, seurataanko kestävä kehityksen toteutumista vai ei.

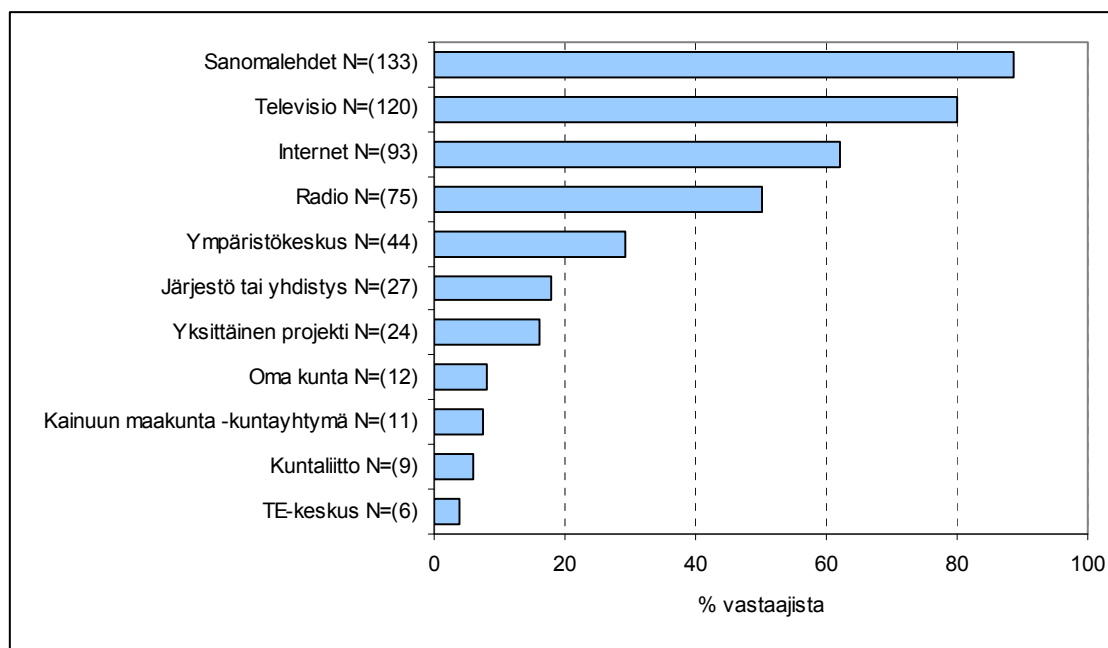
Ne vastaajat, joiden toiminnassa kestävä kehityksen toteutumisen seuranta on, saivat kertoa, miten seuranta on järjestetty tai mitä asioita erityisesti seurataan. Vastaajien organisaatioissa käytetään jonkin verran erilaisia indikaattoreita, joilla seurataan kestävä kehityksen toteutumista (33 vastausta). Vastaajista yhdeksän seuraa energiankulutusta ja kuusi jätteen määrää. Kuluja ja kirjanpitoa seuraa viisi vastaajaa. Lisäksi toimipaikoilla on erityisiä seurantaohjelmia ja osalla myös ennakointi- ja seurantaryhmiä, joissa seurataan kestävä kehityksen toteutumista. Muutaman vastaajan toimipaikalla seurataan määrällisiä indikaattoreita ja maaperäindikaattoreita. Lisäksi oli vastauksia, joissa tähdennettiin sitä, että seuranta on omassa toiminnassa sisäänrakennettuna.

Joka viides vastaaja tai heidän edustamansa taho kuului joihinkin verkostoihin liittyen ilmastomuutokseen ja siihen sopeutumiseen tai kestävään kehitykseen. Moni heistä kuuluu julkisen hallinnon verkostoihin ja he ovat esimerkiksi mukana kuntien ilmastokampanjassa. Lisäksi vastaajat kuuluvat verkostoihin, jotka edistävät uusiutuvia energiamuotoja kuten bioenergian kehitystä. Vastaajat ovat mukana myös erilaisissa järjestöissä kuten ammatti- ja etujärjestöissä. Lisäksi vastaajat ovat verkostoituneet mm. yksityisten keskusliikkeiden ja yritysten sekä luonnonsuojelujärjestöjen kanssa. Vastaajista 61 % ei kuulunut verkostoihin ja 18 % ei osannut sanoa verkostoihin kuulumisesta.

2.3 Tiedonsaanti

Enemmistö kyselyyn vastanneista (73 %) kertoi, että he saavat mielestään **tarpeeksi tietoa** ilmastomuutoksen hidastamisesta ja siihen sopeutumisesta sekä kestävästä kehityksestä. Noin joka neljäs arvioi, ettei saa tarpeeksi tietoa ja muutama vastaaja ei osannut sanoa, saako tarpeeksi tietoa vai ei.

Suurin osa vastaajista on saanut tietoa ilmastomuutoksesta ja kestävästä kehityksestä sanomalehtien kautta (kuva 20). Myös muut tiedotusvälineet, televisio, Internet, ja radio, nousivat vastauksissa merkittäviksi tiedonsaantikanaviksi. Ns. virallisista tahoista useimmin on saatu tietoa ympäristökeskuksesta, jonka mainitsi noin joka kolmas vastaaja. Järjestön tai yhdistyksen sekä yksittäiset projektit mainitsi tiedonlähteenä jo selvästi harvempi vastaaja. Oma kunta, Kainuun maakunta -kuntayhtymä, Kuntaliitto tai TE-keskus saivat vastaajilta vain vähän mainintoja tiedonvälittäjinä. Toisaalta nämäkin tahot saattavat osittain sisältyä kohtaan Internet, sillä esimerkiksi Kuntaliitolla on erittäin monipuoliset Internetsivut, joilla käsitellään kattavasti mm. kestävä kehitystä sekä ilmasto- ja energia-asioita.

Kuva 20. Kanavat, joiden kautta vastaajat ovat saaneet tietoa ilmastonmuutoksesta sekä kestävästä kehityksestä.

Muina tiedonsaantikanavina vastaajat mainitsivat aihetta käsittelevät aikakauslehdet, ammattilehdet ja alan kirjallisuuden, seminaarit sekä tutkimukset. Tietoa on saatu myös yliopistoista, opiskelun kautta, omien taustayhteisöjen ja työn välityksellä sekä kansallisista ja EU-tason asiakirjoista. Lisäksi vastaajat ovat keskustelleet aiheesta eri henkilöiden kanssa sekä yleensä seuranneet aikaansa ja pohtineet aihetta.

Teemahaastatteluista kävi ilmi, että tietoa on saatavilla hyvin. Ongelmana on enemmänkin se, että tieto on ajoittain ristiriitaista ja hajallaan eri tahoilla. Tietoa saa mm. median kautta, internetistä ja oman alan kattojärjestöltä.

Suurin osa kyselyvastaajista (76) oli sitä mieltä, että **tiedottamisessa ensisijainen vastuu** kuuluu viranomaisille. Tärkeänä tiedottajana pidettiin valtiota, ympäristöministeriötä ja Suomen ympäristökeskusta. Lisäksi mainittiin EU-tiedotus. Monen mielestä myös paikallisille viranomaisille kuuluu vastuu tiedottamisesta, näistä mainittiin Kainuun maakunta ja kunnat. Osa vastaajista oli sitä mieltä, että tiedottaminen kuuluu kaikille tahoille ja myös kansalle (15 mainintaa). Kaikki, jotka tietävät asiasta jotain, voivat siitä kertoa. Tiedottaminen kestävästä kehityksestä kuului joidenkin vastaajien mukaan tiedotusvälineille (12 mainintaa) eli lehdille, televisiolle ja radiolle. Tiedotusvälineet ovat useimpien ihmisten käytettävissä ja niiden käyttämä kieli on ymmärrettävämpää kuin viranomaisten käyttämä kieli. Lisäksi pidettiin tärkeänä erilaisia koulutusorganisaatioita ja niiden antamaa valistustyötä (9 mainintaa). Joidenkin mielestä valistustyö olisi parasta aloittaa jo peruskoulussa, mutta myös yliopistojen tutkimustyö koettiin tärkeäksi. Muutama vastaajista katsoi, että erilaiset kestävästä kehityksestä tietävät järjestöt voisivat myös vastata tiedottamisesta (6 mainintaa).

Teemahaastattelut tukivat osin kyselyä. Vastuu tiedottamisesta kuuluu vastaajien mielestä ensisijaisesti valtiolle ja ympäristöministeriölle, ympäristökeskukselle sekä yliopistolle.

Vastaajat saivat kyselyssä kertoa, **millaista tietoa he kaipaavat** ilmastovastuullisuudesta ja kestävästä kehityksestä. Moni vastaajista kaipaisi lisää tietoa kulutusvalinnoista ja niiden vaikutuksista (taulukko 6). Tietoa haluttiin mm. siitä, miten yksittäinen tuote kuormittaa ympäristöä. Lähes yhtä usea vastaaja kaipasi lisätietoa energiakysymyksiin. Vastaajia kiinnosti energian tuotanto ja mm. päästökauppa sekä energian säästäminen. Lisäksi oltiin kiinnostuneita vaihtoehtoisista energiaratkaisuista.

Taulukko 6. Tieto, jota vastaajat kaipaavat ilmastovastuullisuuteen ja kestävään kehitykseen liittyen.

Tiedon tyyppi	Esimerkkejä vastauksista
Tietoa kulutusvalinnoista (N=22)	"Yksittäisen tuotteen ympäristökuormituksesta"
Energiaan liittyvä tietoa (N=20)	"Energia-asioista ja lämmitystavoista"
Kaikenlaista tietoa, faktoja (N=14)	"Kaipaen aitoa riippumatonta tietoa"
Käytännön vinkkejä arjen toimintaan (N=13)	"Miten tavallinen ihminen voi omilla toimillaan vaikuttaa, keinoja, jotka säästävät luontoa ja samalla myöskin kuluttajan kukkaroa"
Tietoa ilmastomuutoksen syistä ja eri skenaarioiden seurauksista (N=12)	"Mitä jos...skenaariot, mitä tuo tulevaisuus, jos entiseen malliin jatketaan sekä vertailua jos muutoksia saadaan aikaan"
Tarkkoja mittaritietoja (N=11)	"Selviä mittaustuloksia, joissa poikkeamien esiintymiset olisi selitetty"
Tietoa saa jo tarpeeksi (N=8)	"Tietoa on riittävästi. Kulutusvalinnoista on tietoa hyvinkin ja järkevät ihmiset sen jo tiedostavat"
Yhteiskunnan toimet: verotuksella, mutta myös tukitoimilla ohjaaminen (N=4)	"Energian ja ostettavien tuotteiden verotuksella voidaan ohjata kulutusta"

Osa vastaajista ei maininnut mitään erityistä tiedon aihetta, vaan painotti sitä, että kaikenlaista tietoa kestävästä kehityksestä ja ilmastovastuullisuudesta tulisi jakaa ihmisille jatkuvasti. Tiedon pitäisi olla tosiseikkoihin nojautuvaa, ymmärrettävää ja valistavaa. Vastauksista kävi ilmi myös se, että vastaajat kaipasivat neuvontaa ja käytännön vinkkejä arjen toimintaansa. Saatu tieto ei välttämättä kohtaa vielä käytäntöä. Moni vastaaja halusi tietoa ilmastomuutoksen syistä ja eri toimenpiteiden seurauksista. Erilaisista seurausmahdollisuuksista toivottiin tietoa mm. skenaarioiden muodossa. Toisia vastaajia taas miellyttivät tarkat, eri mittareilla saadut tiedot (mm. hiilimittari, tilastot) ja seuranta niiden avulla. Osa vastaajista oli sitä mieltä, että tietoa saa jo nyt tarpeeksi, kun vaan osaa sitä etsiä. Jotkut heistä olivat sitä mieltä, että jatkuva tietotulva on jo asioiden tuputusta. Neljä vastaajaa katsoi, etteivät ihmiset kaipa tietoa, vaan yhteiskunnan tulee ohjata ihmisten toimintaa esimerkiksi verotuksella, mutta toisaalta myös tukitoimin. Usein ihmiset alkavat toimia vasta sitten kun kyseessä on raha, joko sen menetys tai sen saaminen.

2.4 Jatkokehittäminen

Kyselyn lopuksi vastaajia pyydettiin esittämään omia ehdotuksiaan siitä, **millaisia toimia Kainuussa pitäisi tehdä**, jotta heidän olisi helpompaa toimia kestävässä kehityksessä ja ilmastovastuullisuuden edistämiseksi sekä yksittäisenä kansalaisena että edustamansa tahon toiminnassa.

Yksittäisenä kansalaisena toimimisen kannalta moni vastaaja halusi, että Kainuussa tiedotettaisiin enemmän kestävästä kehityksestä ja ilmastovastuullisuudesta (taulukko 7). Lisäksi toivottiin asennekasvatusta ja yleensä valistusta lisää. Kainuussa pitäisi myös kierrätys ja jätteenkäsittely saada kuntoon. Energia-asioissa oli monen vastaajan

mukaan vielä paljon tekemistä. Kainuussa tulisi kiinnostua enemmän uusiutuvista sekä kainuulaisista energiamuodoista, tosin turpeen käytöstä oli muutama vastaaja eri mieltä. Lisäksi kaivattiin toimia energiansäästämiseen.

Myös joukkoliikenteen kehittämisessä olisi parantamisen varaa. Parannusta toivottiin junaliikenteeseen, mutta myös paikallisliikenteeseen. Osa vastaajista piti tärkeänä sitä, että Kainuussa alettaisiin toimia yhteisten päämäärien ja pitkän aikavälin suunnitelmien mukaisesti. Tässä maakunta-kuntayhtymä voisi olla toimillaan esimerkkinä. Kainuussa pitäisi myös ymmärtää lähiruuan ja -palvelujen merkitys.

Taulukko 7. Toimet, joita Kainuussa pitäisi tehdä, jotta vastaajien olisi helpompi toimia kestävän kehityksen ja ilmastovastuullisuuden edistämiseksi yksittäisenä kansalaisena.

Toimet	Esimerkkejä vastauksista
Tiedotusta, valistusta ja asennekasvatusta lisää (N=26)	"Tiedotusta koko ajan, koska asiat menevät ihmisten ymmärrykseen ja tietoisuuteen hyvin hitaasti"
Kierrätys ja jätteenkäsittely kuntoon (N=20)	"Jätteiden jatkokäsittely kuntoon, jotta kansalaisten jätteiden lajittelutoiminnalla olisi joku hyöty ja jatkuvuus" "Miten Kainuussa käsitellään jätteet ihan oikeasti?!"
Energia-asiat; uusiutuvat energiamuodot (N=15)	"Energiantuotannossa siirryttävä yhä edelleen uusiutuvien energiamuotojen käyttöön"
Joukkoliikenteen kehittäminen (N=14)	"Joukkoliikenteen - varsinkin junaliikenteen saattaminen järkevälle pohjalle, jotta se toimisi niin kainuulaisten kuin myös matkailijoiden tarpeisiin. Yöjuna, auto-juna, retkeily- ja salonkivaunut käyttöön ja liikennöintiä myös suoraan Vuokattiin"
Yhteinen strategia ja ohjelmat, joiden mukaan toimitaan (N=8)	"Maakunnallinen ilmasto- ja kestävän kehityksen strategia konkreettisine toimenpideohjelmineen"
Kainuulainen lähiruoka ja palvelut (N=6)	"Kunnan ja maakunnan tulee ehdottomasti suosia lähiruokaa. Jos oman kylän viljelijä ei toimita ananasta, se ei saa olla syy hylätä tarjousta. Silloin voi tarjota jotain muuta. Koululaisten ruoalla ja lajitteluopetuksella on iso merkitys"

Edustamansa tahon toiminnan kannalta Kainuussa pitäisi vastaajien mukaan jämäköittää viranomaisten tahtotilaa, tavoitteita, päätöksentekoa ja toimintoja kestävän kehityksen ja ilmastovastuullisuuden tiimoilta, jotta yksilön olisi helpompi **toimia omassa organisaatiossaan** näiden asioiden edistämiseksi (taulukko 8). Lisäksi kaivattiin erilaisia yhteiskunnan tukitoimia ja jopa pakotteita, että asiat lähtisivät kehittymään oikeaan suuntaan. Myös yhteistyötä viranomaisten ja yritysten välillä kaivattiin.

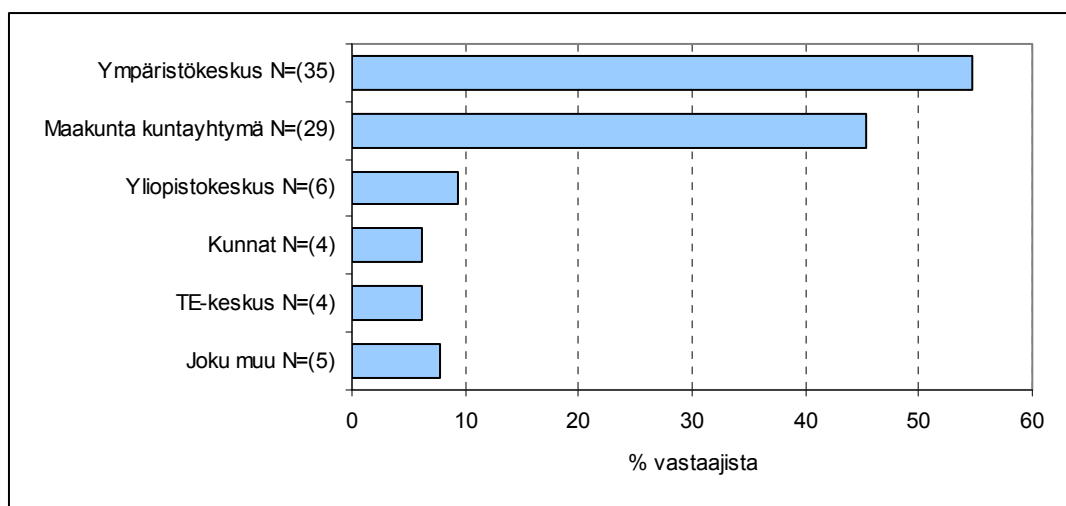
Vastaajat halusivat lisää koulutusta, valistusta ja tiedottamista kestävästä kehityksestä ja ilmastovastuullisuudesta. Energiankulutukseen ja ympäristö-ystävällisiin energiamuotoihin kaivattiin lisäpanostusta. Vastaajien mielestä pitäisi kiinnittää huomiota mm. siihen, että Kainuu pysyisi toimivana alueena. Kainuun maaseutua tulisi tukea, jotta lähiruuan tuottaminen onnistuisi. Myös kuntien palvelut pitäisi säilyttää. Kierrätys ja jätteenkeräys olivat asioita, joissa toivottiin kehitystä. Tähän liittyi kestävä kulutus, johon toivottiin lisää ohjeita ja tiedottamista. Osa vastaajista katsoi, että suurimmat ongelmat oman organisaation toiminnassa kestävän kehityksen asioissa olivat ajan puute, rahan puute ja henkilöstöpula. Näihin ongelmiin toivottiin parannusta mm. siten, että yrityksiin saataisiin palkattua lisää asiantuntijoita. Kainuussa tulisi myös kehittää kestävän kehityksen ja ilmastovastuullisuuden seurantajärjestelmiä. Osa vastaajista ei osannut sanoa tai ei tiennyt mitään erityisiä toimia, mitä Kainuussa pitäisi tehdä, että kestävä kehitys ja ilmastovastuullisuutta olisi helpompi edistää.

Taulukko 8. Toimet, joita Kainuussa pitäisi tehdä, jotta vastaajien olisi helpompi toimia kestävän kehityksen ja ilmastovastuullisuuden edistämiseksi edustamansa tahon toiminnassa.

Toimet	Esimerkkejä toimista
Viranomaisten ja muiden organisaatioiden jämäkämmät tavoitteet, päätökset ja toiminta (N=24)	"EU:n ja hallituksen ohjaus -pakotetaan toimimaan ilmastovastuullisesti ja kestävän kehityksen toteutumisen edellyttämällä taholla"
Lisäämällä koulutusta, valistusta ja tiedottamista (N=18)	"Koulutusta, oikeata tietoa kentälle, oikeita arvovalintoja"
Kehittämällä uusiutuvia energiamuoto ja ympäristöystävällisiä energiamuotoja (N=11)	"Esim. edullista vähäpäästöistä sähköä yrityksen tarpeisiin"
Kainuun pitäminen elävänä (N=9)	"Kainuulaisten tuotteiden ja palvelujen suosiminen tarjonnassa"
Kierrätyksen ja jätteenkeräyksen kehittäminen, kestävän kulutuksen suosiminen (N=7)	"Maakunnassa on meidän todellakin mietittävä sitä, paljonko olemme valmiita maksamaan risujen kuljettamisesta 250 km vain polttamista varten? Lajiteltua jätettä kerätään, mutta jäteauto lyö kaiken samaan kasaan onko siinäkään järkeä?"
En osaa sanoa tai ei ongelmia (N=7)	"En ole havainnut mitään erityistä"
Ratkaisut aikapulaan, rahapulaan ja henkilöstöpulaan (N=5)	"Palkkaamalla kuntiin ja maakuntaan osaavaa ja koulutettua väkeä"
Seurantajärjestelmien kehittäminen (N=4)	"Seurantajärjestelmien kehittämistä"

Vastaajista 46 %:n mielestä Kainuussa pitäisi kehittää omat **maakunnalliset** kestävän kehityksen **seurantaindikaattorit**. Joka neljäs vastaaja (26 %) katsoi, ettei indikaattoreita tarvita ja 28 % vastaajista ei osannut sanoa mielipidettään asiaan.

Ne vastaajat, joiden mielestä Kainuuseen pitäisi kehittää omat kestävän kehitykset indikaattori, saivat lisäksi ehdottaa, minkä tahon tai tahojen tulisi heidän mielestään vastata indikaattoreiden seurannasta. Suurin osa vastaajista esitti, että ympäristökeskuksen tulisi vastata indikaattorien seurannasta (kuva 21).

Kuva 21. Taho, jonka tulisi vastata seurannasta, mikäli Kainuuseen kehitettäisiin omat maakunnalliset kestävän kehityksen seurantaindikaattorit.

Toisaalta lähes yhtä moni vastaaja esitti, että seuranta tulisi olla vastuutettu maakunta-kuntayhtymälle. Yksittäisiä mainintoja saivat yliopistokeskus, kunnat sekä TE-keskus. Useissa vastauksissa mainittiin, että seuranta tulisi olla puolueettomalla taholla, jolloin tieto olisi riippumatonta ja käytettävissä päätöksenteon tueksi. Lisäksi

esitettiin, että vaikka vastuu seurannasta olisikin esim. ympäristökeskuksella tai maakunnalla käytännön toteutus seurannasta voisi olla esim. yliopistolla tai muulla puolueettomalla toimijalla.

Vastaajat kertoivat kyselyssä, millä tavalla heidän edustamansa taho tai he henkilökohtaisesti olisivat **valmiita edistämään ilmastovastuullisuutta ja kestävää kehitystä Kainuussa**. Vastaajista enemmistö oli sitä mieltä, että kestävä kehitys ohjaa jo nyt heidän päätöksiään ja toimintaansa (taulukko 9). Se vaikuttaa koko ajan arjen toiminnoissa, mutta myös oman organisaation toiminnassa. Toisaalta mainittiin, että yhteiskunta ohjaa kestävä kehityksen toteutumista, mutta myös oma sitoutuneisuus vaikuttaa toimimiseen kestävä kehityksen mukaisesti.

Vastaajat olivat energiaan liittyvissä kysymyksissä valmiita viemään kestävä kehitystä eteenpäin. Energiaan liittyviä asioita olivat mm. uusiutuvien energiamuotojen kehittäminen ja omassa arkielämässä energian säästäminen. Uuden tiedon saaminen ja etsiminen koettiin tärkeäksi asiaksi sekä toisaalta tiedon levittäminen ja valistustyö. Tiedon avulla haluttiin kasvattaa mm. oman organisaation asiantuntijuutta, mutta myös nuorten ja lasten kasvatustyö oli monelle tärkeää.

Liikenteen päästöjä oltiin valmiita vähentämään. Tämä tapahtuisi oman auton käyttöä vähentämällä, julkisia liikennevälineitä käyttämällä sekä vähentämällä ylipäättänsä liikkumista ja matkustamista. Osa vastaajista halusi toimia kestävä kehityksen mukaisesti kuluttamalla vähemmän ja pyrkimällä parempaan jätteenkäsittelyyn ja kierrätykseen. Muutama vastaaja piti kainuulaisten lähiruuan tuottamista tärkeänä ja erityisesti yrityspuolella kestävä kehitystä haluttiin edistää erilaisten uusien teknologioiden ja kehityshankkeiden kautta. Osa vastaajista ei vielä ollut vakuuttunut kestävä kehityksen ajatuksesta ja osa piti myös mahdollisuuksiaan rajallisina.

Taulukko 9. Tapa, jolla vastaajat tai heidän edustamansa tahot olisivat valmiita edistämään ilmastovastuullisuutta ja kestävää kehitystä Kainuussa.

Tapa edistää ilmastovastuullisuutta ja kestävä kehitystä Kainuussa	Esimerkkejä vastauksista
Koko ajan sitoutuen asiaan toimissa ja päätöksissä (N=34)	"Osallistumalla oman elämän valinnoissa sekä tekemällä työssä sen minkä pystyy ja osaa"
Energiaan liittyvien toimien avulla (N=16)	"Bioenergian teemaohjelman kautta työtä tehdään koko ajan energian käytön osalta. Resurssit ovat vaan aivan mitättömät. Kestävään kehitykseen edistäminen tukisi hyvin bioenergian teemaohjelman toimenpiteitä, jossa usein käytännönläheiset edistämistoimenpiteet jäävät liian vähälle. Itse henkilökohtaisesti paneudun tehokkaaseen energian käyttöön asumisessa"
Ottamalla vastaan uutta tietoa, valistamalla ja kouluttamalla muita (N=13)	"Itse olisin heti valmis kaikenlaisiin koulutuksiin ja kokeilemaan kaikenlaista uutta, vaikka se vaatisikin vähän aikaa ja vaivaa ja jopa hiukan rahaa"
Liikenteeseen ja matkustamiseen liittyvissä asioissa (N=9)	"Joukkoliikennettä kehittämällä ja kimpakyytejä järjestämällä"
En vielä mitenkään, mahdollisuudet rajalliset (N=6)	"Mahdollisuudet ovat rajalliset johtuen viranomaistehtävistä, lainsäädännöstä jne."
Kierrättämällä, jätteenkäsittelyn avulla ja kulutusta vähentämällä (N=6)	"Vähentämällä tarpeetonta kuluttamista"
Kainuulaista lähiruokaa ostamalla (N=3)	"Haluaisin käyttää kainuulaista lähiruokaa"
Uusien investointien ja hankkeiden kautta (N=3)	"Selvittämään voisiko investoimalla uuteen tekniikkaan aikaansaada säästöjä sekä samalla säästää myös ympäristöä"

Vastaajat pohtivat kyselyn lopuksi, **mihin teemoihin ja konkreettisiin toimenpiteisiin Kainuussa tulisi heidän mielestään erityisesti keskittyä**, jotta maakunnan ilmastovastuullisuutta ja kestävä kehitystä saataisiin edistettyä. Vastaajien enemmistö oli sitä mieltä, että Kainuussa tulisi keskittyä energia-asioihin (taulukko 10). Energia-asioihin liittyen nostettiin esille energian säästäminen, uusiutuvien tai vaihtoehtoisten energiamuotojen kehittäminen, energiatehokas uudisrakentaminen sekä paikallinen energiantuotanto. Paikallisuus toisi myös lisää työpaikkoja Kainuuseen. Lisäksi toivottiin, että energiatukia myönnettäisiin enemmän.

Tiedonjakaminen, koulutus ja valistustyö koettiin myös tärkeäksi asiaksi. Vastaajat toivoivat mm. lisää koulutusta virkamiehille ja arkipäivän tietoa kotitalouksille. Vastaajat pitivät tärkeänä teemana myös jätteenkäsittelyn kehittämistä sekä kulutustottumusten muuttamista. Vastauksista kävi ilmi, että liikenne ja matkustaminen ovat seikkoja, joihin halutaan kiinnittää huomiota. Oman auton käyttöä oltiin valmiita karsimaan, joukkoliikennevälineiden käyttöä lisäämään ja kokousmatkustelua vähentämään.

Taulukko 10. Teemat ja konkreettiset toimenpiteet, joihin vastaajien mielestä tulisi Kainuussa erityisesti keskittyä, jotta maakunnan ilmastovastuullisuutta ja kestävä kehitystä saataisiin edistettyä.

Teema tai konkreettinen toimenpide	Esimerkkejä vastauksista
Energia-asiat (N=34)	"Vaihtoehtoiseen energiantuotantoon voidaan varmasti Kainuussakin panostaa entistä enemmän. Tuulivoiman soveltuvuutta on testattu Vuokatin vaaroilla 10 vuotta sitten, jossa todettiin että vaarat soveltuvat valtakunnallisestikin hyötysuhteeltaan tuulivoiman tuotantoon. Kaavoituksella vaikutetaan siihen, että voidaan luoda korttelityyppisiä maalämpö- ja energialämpöpumppujärjestelmiä. Myös kaukolämpöä voidaan käyttää paremmin hyödyksi"
Valistus ja tiedonjakaminen (N=22)	"Tiedottamiseen ja tutkimukseen. Esimerkiksi mahdollisuus kuntalaisena käydä lukemassa kestävä kehityksen ja ilmastovastuullisuuden asiantietoihin perustuvia sivustoja Kainuun maakunnan näkövinkkelistä. Konkreettisia paikkoja / vaikutuskanavia / keskustelutilaa"
Jäte-asiat, kulutustottumusten muuttaminen (N=16)	"Jätteiden lajittelu ja kierrättämisen tehostaminen"
Liikenneasiat (N=14)	"Järkevän joukkoliikenteen kehittäminen"
Luonnon- ja ympäristönsuojelu (N=11)	"Metsänhoitoon voisi ottaa taloudellisen (hakkuiden) aspektin lisäksi hapentuotannon, eroosion estämisen, matkailun vaatimien maisemien säilymisen yms. tekijät, joiden arvo laskettaisiin rahassa, jotta olisi vertailupohjaa hakkuita suunniteltaessa"
Paikallisten palveluiden ja tuotteiden tuottamisen jatkaminen, jatkojalostus (N=5)	"Edullisiin ja paikallisesti tuotettuihin välttämättömyyspalveluihin ja -tuotteisiin"
Kansainvälinen yhteistyö ja vertailu (N=3)	"5,5 milj. ihmistä ei juuri ilmastonmuutosta saa hallintaan. Ymmärtääkseni kansainvälinen yhteistyö, millä saataisiin iso saastuttajat sitoutettua talkoisiin-olisi vasta merkitystä"
Vastuunjaon selkiyttäminen (N=2)	"Vastuun jaon selkiyttäminen; kenelle kuuluu vastuu maakunnallisesta kestävä kehityksen edistämisestä - maakunnallisen strategian/ohjelman/teesien laatiminen – omat kainuulaiset mittarit"

Moni vastaajista oli valmis suojelemaan Kainuun luontoa ja erilaisia ympäristöjä. Vastaajien mukaan metsänhoidon yhtenä näkökulmana voisi tulevaisuudessa olla myös hiilinieluna toimiminen. Lisäksi vastaajat pitivät tärkeänä maaseudun ja

erilaisten kulttuuriympäristöjen suojelua. Osa vastaajista oli sitä mieltä, että Kainuussa pitäisi ymmärtää lähipalveluiden ja -ruoan tärkeys ja tuotteiden jalostusasteen nostamista pidettiin tärkeänä. Muutama vastaaja painotti kansainvälisen yhteistyön merkitystä sekä erilaisten kansainvälisten tutkimustulosten vertailua. Lisäksi mainittiin, että Kainuussa tulisi keskittyä vastuukysymyksiin siitä, kuka vastaa ja ohjaa kestävän kehityksen ja ilmastovastuullisuuden toteuttamista. Ohjaukseen toivottiin maakunnassa yhteisesti laadittua strategiaa.

Teemahaastatteluiden vastauksista ilmeni, että maakunnan ilmastovastuullisuutta ja kestävää kehitystä voitaisiin edistää mm. metsiä hoitamalla ja puunjalostusastetta nostamalla. Puunjalostus tällä hetkellä suuntautuisi enemmän puurakentamiseen. Lisäksi metsien hakkuujätteet tulisi käyttää hyödyksi. Metsien hiilinielu-ajattelua tulisi hyödyntää. Lisäksi haastatteluissa vaadittiin jätteenkäsittelyn kehittämistä. Monen vastaajan mielestä jätteen lajittelu on nyt turhauttavaa, koska jätteen lopullinen käsittely ontuu. Vastauksissa haluttiin kehittää myös bioenergia-alaa Kainuussa.

3 Johtopäätökset

Esiselvityshankkeen tavoitteena oli selvittää kestävän kehityksen ja ilmastovastuullisuuden nykytila sekä kehittämistarpeet Kainuussa. Aineistona käytettiin tilastoja ja asiakirja-aineistoja sekä laajaa maakunnallista kyselyä, teemahaastatteluita sekä asiantuntijapaneelin tuottamia aineistoja.

Kunnat, seutukunnat ja maakunnat voivat toiminnallaan vaikuttaa ilmastonmuutokseen ja kestäväan kehitykseen. Ilmastomuutoksen hillintään tähtääviä toimenpiteitä, kuten ilmastostrategioita on laadittu Suomessa eri alueilla. Seudullisia ilmastostrategioita on toistaiseksi laadittu ainakin pääkaupunkiseudulle sekä Porin seudulle. Parhaillaan ilmastostrategiatyö on käynnissä mm. Tampereen seudulla, Uudenmaan maakunnassa, Pohjois-Pohjanmaalla sekä Pohjois-Karjalassa. Viimeksi mainituilla alueilla maakunnan liitto on ensisijaisena vastuutahona. Valtioneuvosto edellyttääkin, että maakunnat ja kaupunkiseudut laativat omat ilmasto- ja energiastrategiansa sekä niiden toteutusohjelmat valtakunnallisen ilmasto- ja energiastrategian pohjalta.

Kestävää kehitystä pyritään edistämään kansallisen kestävän kehityksen strategian avulla. Suomen kestävän kehityksen toimikunnan alue- ja paikallisjaoston tehtävänä on edistää kestäväa kehitystä alue- ja paikallishallinnossa. Yksittäisiä kuntia on kannustettu kestävän kehityksen edistämiseen paikallisagendojen laatimisen kautta. Kainuussa paikallisagendan ovat laatineet Kajaani ja Suomussalmi 1990-luvun loppupuolella.

Kestävän kehityksen ja ilmastovastuullisen toiminnan organisoituminen Kainuussa on vasta alussa. Ensisijaisen tärkeää olisikin ensimmäiseksi määritellä, millä tavalla asian edistämiseksi tulisi todella tarttua toimeen. Kestävän kehityksen mukainen toimintatapa sekä toimintakulttuuri vaikuttavat olevan jossain määrin epäselviä. Vaikka asia on käytännössä kaikkien vastuulla, mm. päätöksentekijät eivät aina tiedä, millaisia olisivat ”hyvät” päätökset kestävän kehityksen edistämiseksi ja viranhaltijat puolestaan, millaisia kestävän kehityksen mukaiset toimenpiteet ovat. Maakunnan tulisi ottaa vastuuta toiminnan organisoinnista entistä laajemmin, jotta myös Kainuussa päästäisiin kestävän kehityksen työssä eteenpäin. Kestävä kehitys on kaikkien yhteinen asia ja sen tulisi olla organisaatioiden, yritysten ja kansalaisten normaalia toimintaa. Kainuussa kestävä kehitys on huomioitu uudessa maakuntaohjelmassa, mikä luo hyvän pohjan jatkotoimenpiteille.

Esiselvityksessä toteutetussa kyselyssä useimmat vastaajat olivat samaa mieltä siitä, että myös Kainuun tulisi tehdä osansa ilmastovastuullisuuden ja kestävä kehityksen edistämiseksi. Kainuuta ei pidetä liian pienenä toimijana ilmastomuutoksen hidastamisessa.

Kestävän kehityksen ja ilmastovastuullisuuden edistämisen kannalta keskeisimmät teemat ovat energiantuotannon ja -kulutuksen kautta vaikuttaminen. Tärkeänä ilmastovastuullisuutta ja kestävä kehitystä edistävänä asiana Kainuun kannalta nousi uusiutuvien energiamuotojen kuten puun, tuulivoiman, aurinkoenergian sekä maalämmön käytön lisääminen. Tärkeimpien toimenpiteiden kärkeen asetettiin myös energiatehokkuuden parantaminen sekä paikallisten energialähteiden käytön lisääminen. Henkilökohtaisesti tehdyissä konkreettisissa toimenpiteissä myös useimmin mainittiin energian säästäminen.

Hankkeen tutkimusaineiston viesti on selkeä. Kainuussa halutaan toimia ilmastomuutoksen hillitsemiseksi sekä kestävä kehityksen tavoitteiden mukaisesti. Toimet halutaan suunnata niin, että Kainuulla on mahdollista myös hyötyä ilmastovastuullisuutta toteuttavista toimenpiteistä. Bioenergian käytön edistäminen tarjoaa Kainuulle elinkeinollisia mahdollisuuksia, joita maakunnalla on myös edellytyksiä hyödyntää. Samalla nämä toimet vahvistavat ilmastovastuullisen toiminnan sosiaalista ja paikallista kestävyttä. Kainuun ilmastostrategian laatimisen yhteydessä tähän on syytä vastata ja muovata ilmastovastuulliset toimet sellaisiksi, että niillä voidaan myös luoda paikallista taloudellista lisäarvoa.

Ilmastomuutos ja ilmastovastuullisuus ovat olleet tämän hankkeen fokuksena. Kuitenkin ilmastomuutoksen hillintään tähtäävillä toimenpiteillä ja sopeutumistoimilla on yhteiskunnallisia seurauksia, joiden ratkaisutavat vaikuttavat sosiaalisen kestävyuden toteutumiseen. Kestävien ja oikeudenmukaisten ratkaisujen löytäminen ilmastomuutoksen nostattamiin haasteisiin on nimenomaan kestävä kehityksen hakemista osana ilmastopolitiikkaa.

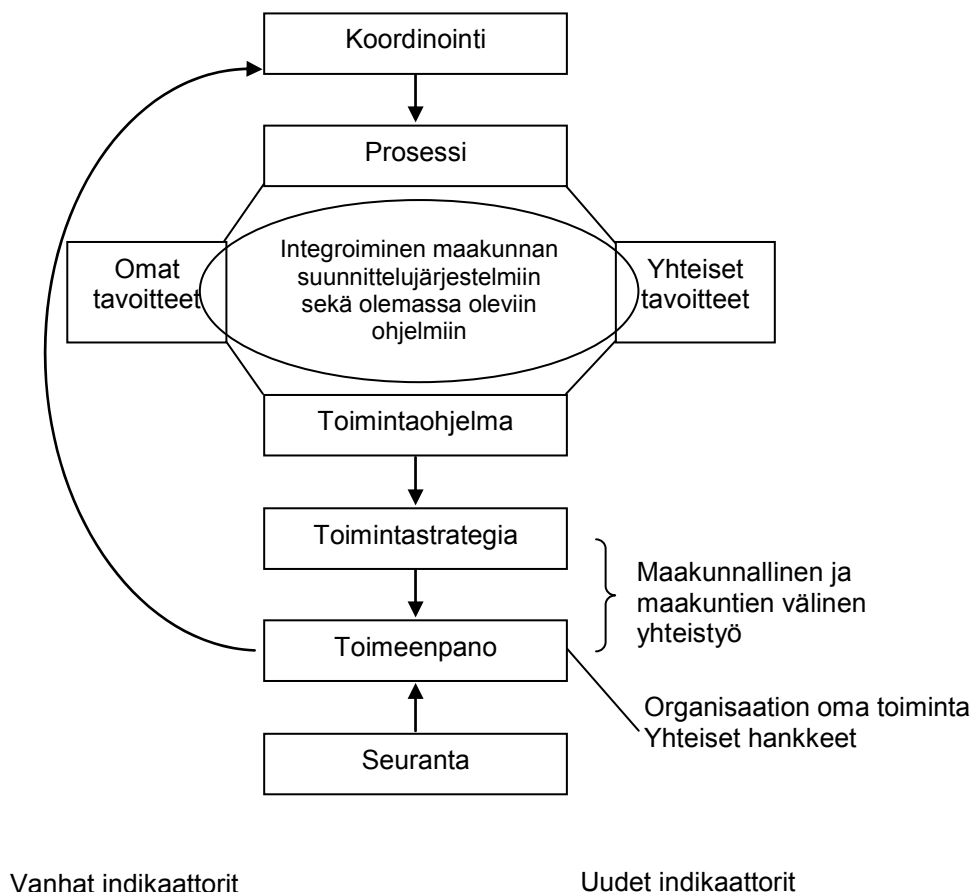
Ilmastomuutos on ihmisen toiminnan, kehityksen aiheuttama ulkoisvaikutus, jota harva tavoittelee ja jonka hillitsemiseksi ponnistellaan. Kuitenkin samanaikaisesti tapahtuva taloudellisen aktiviteetin lisääntyminen tekee usein ponnistelut tehottomiksi. Globaaleihin muutoksiin vastaaminen edellyttää rakenteellisia muutoksia kansallisella ja kansainvälisellä tasolla sekä kansainvälistä yhteistyötä. Rakenteelliset muutokset ovat valtavia haasteita, joihin pääseminen vaatii suuria muutoksia kulutustottumuksissa, elinkeinotoiminnassa ja lainsäädännössä. Muutokset synnyttävät tarpeita, joihin vastaaminen tarjoaa elinkeinollisia mahdollisuuksia.

Maakunnallisen ilmastostrategian työstämisen tulisikin olla Kainuussa seuraavana toimenpiteenä. Vaikuttava kestävä kehityksen työ on vastaamista globaaleihin haasteisiin paikallisella tasolla. Näihin myös Kainuun ilmastostrategian laatimisella sekä kaiken toiminnan läpileikkaavalla kestävä kehityksen edistämällä tulee vastata. Ilmastostrategian irrottaminen omaksi, pelkästään ilmastokysymyksiin keskittyväksi toimenpidelinjaukseksi, ei tunnista ilmastomuutoksen luonnetta laajoja rakenteellisia, koko yhteiskuntaan pureutuvia toimia edellyttävänä haasteena. Rajattu, ”suppea” ilmastostrategia uhkaa jäädä myös tuloksiltaan pintapuoliseksi ja rajalliseksi, jos siihen ei sisällytetä kestävä kehityksen periaatteita.

Ilmastostrategiaa ei voida laatia kestäväällä tavalla virkamiesten kirjoituspöytätyönä, vaan toimiva strategia edellyttää laajan ja osallistavan suunnitteluprosessin. Maakunnallisen ilmastostrategian laatiminen tulisi jakaa tavoitteet sisältävään

ohjelmaosaan sekä näiden tavoitteiden toteuttamissuunnitelmaan eli ohjelman toteutusstrategiaan. Ilmastostrategiassa olisi tarkoituksenmukaista olla Kainuussa myös kuntakohtaiset sekä toimialoitteiset toimenpiteet.

Maakunnallisen ilmastostrategian laatimiseksi tulisi käynnistää maakunnallinen prosessi (kuva 22). Prosessin aluksi määriteltäisiin teemaryhmät, esimerkiksi osaaminen, kunnallinen palveluntuotanto, yritystoiminta, energiakysymykset, liikenne ja infrastruktuuri. Teemaryhmät työstäisivät hankkeen koordinoimana omien alueidensa ohjelmatyötä. Teemaryhmien työn valmistuttua ryhmien työt tiivistettäisiin kunkin käsittelyssä olleen alan ilmastomuutos- ja kestävän kehityksen tavoitteistoksi. Lisäksi ryhmät kutsuttaisiin kuulemaan toistensa työn tuloksia ja pohtimaan maakunnan yhteisiä tavoitteita. Samoin ryhmien työt integroitaisiin osaksi maakunnan suunnittelujärjestelmää ja olemassa olevia ohjelmia. Näistä muodostuisi maakunnan ilmastostrategian tavoiteosio. Tavoitteiden saavuttamiseksi laadittaisiin vielä toteutusstrategia, joka sisältäisi eri aloilla ja kunnissa vaadittavat erityiset toimet, maakunnan yhteiset toimet, maakuntien välisen yhteistyön sekä koordinoinnin ja seurannan. Toteutus tapahtuisi sekä erillisinä kehittämishankkeina että organisaatioiden oman toiminnan muuttamisena kestävämpään suuntaan.

Vanhat indikaattorit

Uudet indikaattorit

Kuva 22. Esitys Kainuun ilmastostrategian laadinnan ja toimeenpanon toteutustavaksi.

Laadittu maakunnallinen ilmastostrategia olisi prosessin alkuvaihe, ei päätepiste. Se on viisasta nähdä myös ajassa ja prosessissa muuttuvana elävänä linjauksena, jonka tavoitteita ja toimenpiteitä voidaan prosessin kuluessa tarvittaessa muuttaa

olosuhteiden muuttuessa tai mukana olevien tahojen niin halutessa. Ilmastostrategian seuranta ja seurannasta saadun palautteen huomioiminen on vaikuttavan toiminnan kannalta ensiarvoisen tärkeää.

Seuraavassa on esitetty maakunnallisen ilmastostrategian lisäksi esiselvityksestä nousevia tai sen ulkopuolelle jääneitä konkreettisia, tärkeimpiä huomioita ilmastovastuullisuuden ja kestävä kehityksen edistämiseksi Kainuussa:

1. Tutkimuksen kyselyn vastauksista käy selkeästi esille se, että kunnallisessa ja maakunnallisessa päätöksenteossa ei oteta ilmastovastuullisuutta ja kestävä kehitystä riittävästi huomioon. Jatkossa **päätöksentekijöiden tulisi entistä paremmin huomioida päätöksenteossa kestävä kehityksen vaatimukset.** Maakunnallinen ilmastostrategia ja sen laatimisprosessi lisäävät päättäjien tietoisuutta kestävä kehityksen ja ilmastovastuullisuuden sisältöä ja vaatimuksia kohtaan.
2. Mikäli maakuntatasolla Kainuussa halutaan tarkastella kestävä kehitystä ja ilmastovastuullisuuden toteutumista systemaattisesti, tarvitaan uusia **maakuntatasolle soveltuvia seurantaindikaattoreita ja kattava seurantajärjestelmä,** joka ottaa huomioon sekä ekologisen, taloudellisen, sosiaalisen että kulttuurisen kestävyden. Seurantajärjestelmä tulisi yhdistää Kainuun ilmastostrategian toimenpiteisiin sekä maakuntaohjelman ja -suunnitelman seurantaan. Seurantajärjestelmän laatimisessa pitää hyödyntää jo olemassa olevia seurantaindikaattoreita, niitä keräävien vastuuviranomaisten työtä sekä rakentaa järjestelmä yhteistyössä viranomaisten kanssa. Toimiva seurantajärjestelmä mahdollistaa kestävä kehityksen tavoitteiden maakunnallisen johtamisen ja korjaavien toimenpiteiden tarpeen hahmottamisen.
3. Tutkimuksessa nousi esille monia jatkotutkimusten aiheita:
 - selvitys siitä, **mikä potentiaali on lähiruoassa,** mikä on sen vaikutus aluetalouden kannalta (mm. matkailun menestystekijänä), sosiaalisen ja kulttuurillisen hyvinvoinnin kannalta sekä ilmaston kannalta. Paikallisen ja luomuruoan suosio kansallisesti ja maakunnallisesti on vasta heräämässä, mutta potentiaalia sen hyödyntämiselle on paljon. Paikallisen ja luomuruoan käytön lisääminen on kestävä kehityksen, erityisesti paikallisen kestävyiden näkökulmasta perusteltua.
 - selvitys siitä, mikä on **metsäenergian aluetalouteen, luonnon monimuotoisuuteen sekä alueen hyvinvointiin kohdistuva vaikutus?** Paikallisen energiantuotannon kehittäminen on varmasti jatkossakin tärkeässä roolissa ja yksi Kainuun vahvuuksista ja imagotekijöistä ilmastovastuullisen toiminnan edistämisessä. Jatkossa Kainuussa tulisi keskittyä erityisesti energian tuotannon ja kulutuksen kehittämiseen sekä siihen liittyvään tiedon jakamiseen monella tasolla. Kainuussa tulisi myös pyrkiä kehittämään paikallisen energian jatkojalostusta, joka osaltaan kasvattaisi aluetaloutta ja loisi uusia työpaikkoja.
4. Kainuu on pitkien etäisyyksien ja harvan asutuksen maakunta. Kainuussa tulisi käynnistää kehittämishanke selvittämään ja kehittämään toimintamalleja, joiden avulla maaseutumaisen asutuksen ja hajanaisen yhdyskuntarakenteen olosuhteissa voidaan huomioida ilmastonmuutoksen hillinnän vaatimukset.

5. Aluetaloudellisesti Kainuussa on matkailulla iso merkitys. Jatkossa tulisikin selvittää, **miten matkailuelinkeinoa Kainuussa harjoitetaan kestävä kehityksen näkökulmasta?** Millaisella mittaristolla matkailun kestävyyttä voitaisiin mitata? Kestävä matkailu ei enää ole pelkkä kilpailuvaltti, vaan matkailukeskusten ja -alueiden menestymisen perusedellytys. Mahdollisten selvityshankkeiden tulisi johtaa mahdollisimman nopeasti konkreettisiin kehittämistoimiin.
6. **”Kainuulaisen jätehuollon imago- ja tiedotuskampanja”.** Esiselvityksen kautta saaduista tuloksista on havaittavissa, että Kainuun jätehuollolla on jonkinasteisia imago-ongelmia. Tavalliset ihmiset ovat epätietoisia siitä, mitä heidän jätteilleen tapahtuu ja mihin lajitellut jätteet päätyvät? Kansalaiset tarvitsevat tietoa jätteiden lajittelusta sekä kierrättämisestä käytännön arjessa. Jotta toimintaa voidaan motivoida, tarvitaan todellista näyttöä siitä, että lajittelu ja kierrättäminen on hyödyllistä ja että kaikki jätteet todella päätyvät oikeaan paikkaan. Ehdottoman tärkeää on varmistaa kansalaisten luottamus jätehuoltoon, joten viestinnässä tulisi varmistaa oikeellisuus myös vielä heikosti toimivien osa-alueiden osalta. Tosiasiallisesti jätteen kierrätysaste on varsin korkea Kainuussa koko Suomeen verrattuna, mutta tätä ei ole myöskään hyödynnetty imagomielessä.
7. **Liikkuminen** Kainuussa on hankalampaa kuin muualla, koska täällä etäisyydet ovat pitkiä, joukkoliikenne vähäistä ja oman auton käyttö lähes välttämätöntä. Jotta liikkumista saataisiin ilmastovastuullisemmaksi, kuluttajille tulisi jakaa tietoa siitä, miten nykyisiä liikkumistottumuksia ja omaa autoilua voisi muuttaa kestävämmälle pohjalle. Jo nyt monilla alueilla Suomessa esim. kuntien toimesta pyritään edistämään kimppakyytejä. Vastaavanlainen ”kimppakyyti-kohtauspaikka” voitaisiin toteuttaa esimerkiksi Kainuun maakunta -kuntayhtymän internetsivuilla.
8. Kestävää kehitystä ja ilmastovastuullisuutta tulisi saada entistä paremmin esille niin kouluissa ja oppilaitoksissa kuin työpaikoillakin. **Ympäristökasvatuksen ja -valistuksen** rooli kestävä kehityksen ja ilmastovastuullisuuden edistäjänä on merkittävä. Jos ihmisiltä puuttuu tietoa, he eivät osaa tehdä kestäviä valintoja ja pohtia tekemiensä valintojen vaikutuksia mm. ilmastonmuutoksen hidastamisen kannalta.

Edellä esitettyjä jatkotutkimus ja -kehittämisideoita voitaisiin toteuttaa mm. yksittäisinä hankkeina tai organisaatioiden oman toiminnan kautta. Toiminnan tulisi pohjautua Kainuun ilmastostrategiaan osana maakuntaohjelmaa ja olla koordinoitua. Koordinoidun toiminnan etuna on, että päällekkäisyyksiä voidaan välttää ja saavuttaa tiettyä synergiaetua kun mukana on useampia sitoutuneita toimijoita. Ilmastostrategian koordinaattori myös vastaa strategian toimeenpanosta sekä toimeenpanon, tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden seurannasta.

Lähteet

- Alue- ja paikallisjaosto APAJA (2008). Suomen kestävän kehityksen toimikunnan Alue- ja paikallisjaosto APAJA:n työohjelma 2009–2012. Hyväksytty jaoston kokouksessa 17.12.2008.
- Energiateollisuus (2009). Internet-sivut. <<http://www.energia.fi>>.
- Euroopan komissio (2008). Ilmastonmuutosta vastaan. EU näyttää tietä, Muuttuva Eurooppa -sarja.
- Kainuun TE-keskus (2009). Työllisyyskatsaus heinäkuu 2009. Julkaistu 25.8.2009.
- Kajaanin kaupunki (1998). Kajaanin Kestävän kehityksen toimintaohjelma – Agenda 21.
- Niemenmaa, Vivi (toim.) 2001. Kestävä kehitys kunnallishallinnon haasteena – hyllypaperia, ekohelinää vai todellista muutosta? Suunnittelumaantieteen kurssiraportteja 42. Maantieteen laitos, Helsingin yliopisto.
- Suomen Kuntaliitto (1997). Täältä kestävyyyteen Paikallisagendaopas.
- Suomen Kuntaliitto (1998). Keke toimii. Kokoelma kestävästä kehitystä edistäviä toimenpiteitä.
- Suomen Kuntaliitto (2000). Energia ja kasvihuoneilmiön hidastaminen.
- Suomen Kuntaliitto (2001). Kunnat ilmaston puolesta.
- Suomen Kuntaliitto (2007). Kunnat ja ilmastonmuutos.
- Suomen Kuntaliitto (2009). Internet-sivut. Yhdyskunta, tekniikka ja ympäristö. Ilmasto ja energia. Kestävä kehitys. <<http://www.kunnat.net>>.
- Suomussalmen kunta (1998). Suomussalmen paikallisagenda – Suuntana Kestävän Kehityksen Suomussalmi.
- Tilastokeskus (2009). Altika-alue tietokanta ja StatFin-tilastopalvelu.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2008). Pitkän aikavälin ilmasto- ja energiastrategia.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2009). Internet-sivut. Energia. <<http://www.tem.fi>>.
- Valtioneuvoston kanslia (2006). Kohti kestäviä valintoja. Kansallisesti ja globaalisti kestävä Suomi. Kansallinen kestävän kehityksen strategia.
- Valtion ympäristöhallinto (2009). Internet-sivut. Kestävä kehitys. <<http://www.ymparisto.fi/kestavakehitys>>.
- Ympäristöministeriö (2007). Selvitys alue-, seutu- ja paikallistason toimijoiden tilanteesta ja tarpeista kestävän kehityksen edistämiseksi.

Liite 1. Kysely kestävästä kehityksestä ja ilmastovastuullisuudesta Kainuussa yrityksille, yhdistyksille ja järjestöille, viranhaltijoille sekä luottamushenkilöille.

Ilmastovastuullisuus ja kestävä kehitys Kainuussa

Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti siten, etteivät yksittäisten vastaajien henkilötiedot ja kommentit tule näkyviin raportoinnissa.

I TAUSTA

Vastaajan nimi	
Vastaajan yritys/yhteisö	
Vastaajan tehtävänimike	
Vastaajan asuinkunta	

1. Mitä tahoa edustat? Voit valita tarvittaessa useamman vaihtoehdon. Rastita.

☐	Viranhaltija (maakunta tai kunta)
☐	Luottamushenkilö (maakunta tai kunta)
☐	Yritys
☐	Yhdistys tai järjestö
☐	Muu, mikä? _____

II TEEMOJEN TÄRKEYS JA NIIDEN HUOMIOON OTTAMINEN

2. Mitkä ovat mielestäsi kestävä kehityksen ja ilmastovastuullisuuden edistämisen kannalta kolme (3) keskeisintä teemaa? Rastita.

☐	Energiantuotanto ja -kulutus
☐	Maankäyttö ja rakentaminen
☐	Asuminen
☐	Liikenne
☐	Kulutustottumukset, jäteasiat ja kierrätys
☐	Ympäristövalistus ja -kasvatus, tiedottaminen
☐	Jokin muu teema, mikä? _____

3. Miten tärkeinä pidät erityisesti Kainuun kannalta seuraavia ilmastovastuullisuutta ja kestävä kehitystä edistäviä asioita?

1=ei lainkaan tärkeä, 2=vain vähän tärkeä, 3=jokseenkin tärkeä, 4=tärkeä, 5=erittäin tärkeä. Rastita.

	1	2	3	4	5
Energiankulutuksen vähentäminen ja luonnonvarojen säästö					
Uusiutuvien energiamuotojen (mm. puu, tuuli, aurinko, maalämpö) käytön lisääminen					
Paikallisten energialähteiden käytön lisääminen					
Energiatehokkuuden parantaminen					
Vähäpäästöisen ja päästöttömän teknologian kehittäminen					
Aktiivinen tiedotus ja valistus					
Entistä tiiviimpi yhdyskuntarakenne					
Vanhojen asuntojen korjausrakentaminen					
Asuntojen lämmitysjärjestelmien muuttaminen ympäristöystävällisemmiksi					
Joukkoliikenteen ja kimppakyytien suosiminen yksityisautoilun sijaan					
Paikallisten ja lähellä tuotettujen elintarvikkeiden suosiminen					
Kotimaan matkailu ja paikallisten virkistyspalveluiden suosiminen					
Kasvisruoan tarjonnan lisääminen ja eläinperäisten elintarvikkeiden vähentäminen					
Jätteiden kierrätys ja jätteiden syntymisen ehkäisy					
Vesien, ilman ja maaperän kuormituksen vähentäminen					
Luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen ja parantaminen					
Maiseman hoito ja suojele sekä luonnonsuojelun edistäminen					
Paikallisten perinteiden ja kulttuurin säilyttäminen					
Kainuun asukkaiden korkea elämänlaatu					
Kainuulaisten yhdenvertaisuus ja tasa-arvoisuus asuinpaikasta riippumatta					

4. Mitä mieltä olet seuraavista ilmastovastuullisuuteen ja kestäväan kehitykseen liittyvistä väittämistä? 1=täysin eri mieltä, 2=jokseenkin eri mieltä, 3=ei samaa eikä eri mieltä, 4=jokseenkin samaa mieltä, 5=täysin samaa mieltä. Rastita.

	1	2	3	4	5
Kestävä kehitys ja ilmastomuutoskysymykset ovat tärkeitä asioita					
Päätöksenteossa Kainuussa edistetään kestävä kehitystä ja ilmastovastuullisuutta					
Kestävän kehityksen periaatteet ja ilmastovastuullisuus tulisi ottaa nykyistä paremmin huomioon päätöksenteossa					
Kestävästä kehityksestä ja ilmastovastuullisuudesta saa helposti tietoa					
Kainuulla tulisi olla keskitetty Internet-portaali kestävä kehitykselle					
Kainuussa tulisi laatia maakunnan oma ilmastostrategia					
Ilmastomuutokseen ei juuri voi vaikuttaa Kainuussa, joten siihen liittyvä työ on turhaa					
Kainuu on liian pieni alue, jotta sillä olisi mitään vaikutusta ilmastomuutoksen hidastamisessa					
Ilmastomuutoksen hidastamisen sijasta tulisi ennemminkin keskittyä ilmastomuutoksen sopeutumiseen					
Myös Kainuun tulisi tehdä osansa ilmastovastuullisuuden ja kestävan kehityksen edistämiseksi					
Kestävä kehitys on läpikulkevana periaatteena edustamani tahon toiminnassa					
Otan toiminnassani riittävästi huomioon ilmastovastuullisuuden ja kestävan kehityksen vaatimukset					
Kansalaisten asenteissa ympäristömyönteisyys on kasvanut, mutta se ei ole vielä siirtynyt käytännön toimintaan					
Ilmastomuutoksen hidastamisessa on huomioitava alueiden erityistarpeet					
Toimet ilmastomuutoksen hidastamiseksi synnyttävät yhteiskunnallista epätasa-arvoa					

Voit halutessasi perustella edellä antamiasi vastauksia.

--

5. Miten hyvin ilmastovastuullisuus ja kestävä kehitys on mielestäsi otettu huomioon seuraavilla aloilla Kainuussa? 1=huonosti, 2=kohtalaisesti, 3=hyvin, 4=erinomaisesti, 5=en osaa sanoa. Rastita.

	1	2	3	4	5
Maa- ja metsätalous					
Teollisuus					
Energiantuotanto					
Palvelut					
Matkailu					
Opetus ja koulutus					
Julkisen sektorin toiminta ja julkiset hankinnat					
Asuminen					
Liikenne					
Tavallisten kansalaisten arki					

III SITOUTUMINEN JA NYKYTILA

6a. Onko edustamallasi taholla laadittu erityistä ohjelmaa, strategiaa tai toimintasuunnitelmaa, jolla pyritään edistämään kestävä kehitystä tai ilmastovastuullisuutta?

☐	Kyllä, minkä tahon toimesta ja mikä ohjelma?	
☐	Ei	
☐	En osaa sanoa	

6b. Mikäli tällainen ohjelma, strategia tai toimintasuunnitelma on laadittu, mitkä ovat sen tärkeimmät teemat ja toimenpiteet?

--

6c. Seurataanko kestävä kehityksen toteutumista edustamasi tahon toiminnassa esim. tiettyjen indikaattorien avulla? *Rastita.*

☐	Kyllä, miten? _____
☐	Ei
☐	En osaa sanoa

7. Kuulutko itse tai edustamasi taho joihinkin verkostoihin liittyen ilmastonmuutokseen ja siihen sopeutumiseen tai kestäväan kehitykseen?

☐	Kyllä, mihin? _____
☐	Ei
☐	En osaa sanoa

8a. Mitä konkreettisia toimenpiteitä olet henkilökohtaisesti tähän mennessä tehnyt ilmastovastuullisuuden ja kestäväan kehityksen edistämiseksi?

--

8b. Mitä konkreettisia toimenpiteitä edustamasi taho on tähän mennessä tehnyt ilmastovastuullisuuden ja kestäväan kehityksen edistämiseksi?

--

9. Miten hyvin Kainuun eri toimijatahot ovat mielestäsi sitoutuneita ilmastovastuullisuuden ja kestäväan kehityksen periaatteisiin toiminnassaan?

1=huonosti, 2=kohtalaisesti, 3=hyvin, 4=erinomaisesti, 5=en osaa sanoa. Rastita.

	1	2	3	4	5
Maakunnan luottamushenkilöt					
Kuntien luottamushenkilöt					
Kainuun kuntasektorin viranhaltijat					
Kainuun maakunnan viranhaltijat					
Kainuussa toimivat yritykset					
Kainuussa toimivat yhdistykset ja järjestöt					
Kainuussa toimivat valtion viranomaistahot					
Kainuun koulutusorganisaatiot					
Tavalliset kainuulaiset asukkaat					
Vastaaja itse					

10a. Mitkä tekijät vaikeuttavat ilmastovastuullisuuden ja kestäväan kehityksen edistämistä edustamasi tahon toiminnassa? *Rastita. Voit valita tarvittaessa useamman vaihtoehdon.*

☐	Ei ole ollut esteitä
☐	Asia ei ole toimintamme kannalta olennainen
☐	Henkilöstön puute
☐	Ajan puute
☐	Taloudellisten resurssien puute
☐	Kiinnostuksen puute
☐	Liian suuret tavoitteet
☐	Tiedon puute
☐	Byrokratia
☐	Asia on liian iso kokonaisuudessaan
☐	Jokin muu, mikä? _____

10b. Mitkä tekijät vaikeuttavat ilmastovastuullisuuden ja kestäväan kehityksen huomioon ottamista omassa arjessasi?

--

IV TIEDONSAANTI

11a. Saatto ilmastomuutoksen hidastamisesta ja siihen sopeutumisesta sekä kestävästä kehityksestä mielestäsi tarpeeksi tietoa? *Rastita.*

☐	Kyllä
☐	Ei
☐	En osaa sanoa

11b. Mistä olet saanut tietoa ilmastonmuutoksesta sekä kestävästä kehityksestä?

Rastita. Voit valita tarvittaessa useamman vaihtoehdon.

☐	Sanomalehdet
☐	Radio
☐	Televisio
☐	Internet
☐	Kainuun maakunta -kuntayhtymä
☐	Oma kunta
☐	Kuntaliitto
☐	Ympäristökeskus
☐	TE-keskus
☐	Yksittäinen projekti
☐	Järjestö tai yhdistys
☐	Jokin muu, mikä? _____

12. Minkä tahojen tulisi mielestäsi erityisesti vastata tiedottamisesta liittyen ilmastonmuutokseen ja siihen sopeutumiseen sekä kestävään kehitykseen?**13. Millaista tietoa kaipaavat ilmastovastuullisuudesta ja kestävästä kehityksestä (esim. tietoa syistä, mittareista, kulutusvalinnoista, energia-asioista, jne.)?****V JATKOKEHITTÄMINEN****14. Millaisia toimia Kainuussa pitäisi tehdä, jotta sinun olisi helpompi toimia kestävän kehityksen ja ilmastovastuullisuuden edistämiseksi?****a) Yksittäisenä kansalaisena?****b) Edustamasi tahon toiminnassa?****15. Pitäisikö Kainuussa mielestäsi kehittää omat maakunnalliset kestävän kehityksen seurantaindikaattorit? Rastita.**

☐	Kyllä
☐	Ei
☐	En osaa sanoa

Mikäli vastasit edelliseen kohtaan kyllä, minkä tahon tulisi mielestäsi vastata seurannasta Kainuussa?

16. Millä tavalla edustamasi taho tai sinä henkilökohtaisesti olisitte valmiita edistämään ilmastovastuullisuutta ja kestävää kehitystä Kainuussa?**17. Mihin teemoihin ja konkreettisiin toimenpiteisiin Kainuussa tulisi mielestäsi erityisesti keskittyä, jotta maakunnan ilmastovastuullisuutta ja kestävää kehitystä saataisiin edistettyä? Voit kertoa myös muita kommentteja tai antaa palautetta tutkijoille.**

KIITOS VASTAUKSESTASI!

Liite 2. Haastattelukysymyksiä kestävästä kehityksestä ja ilmastovastuullisuudesta

Ilmastonmuutos aiheutuu kasvihuonekaasujen kuten hiilidioksidin joutumisesta ilmakehään. Ihmisen aiheuttamat kasvihuonekaasut syntyvät energian tuotannosta ja kulutuksesta, maankäytöstä, jätteistä, liikenteestä, teollisuudesta ja maataloudesta. **Ilmastovastuullisen** toiminnan myötä kasvihuonekaasupäästöjä saadaan vähennettyä ja sitä kautta hillittyä ilmastonmuutosta.

Kestävä kehitys voidaan jakaa ekologiseen, sosiaaliseen, kulttuuriseen ja taloudelliseen ulottuvuuteen. Ekologisesti kestävä kehitys on sopusoinnussa luonnon prosessien ja luonnonvarojen riittävyyden kanssa. Se merkitsee huomion kiinnittämistä uusiutumattomien luonnonvarojen säästöön, ympäristöä vähemmän kuormittaviin tuotanto- ja kulutustottumuksiin siirtymistä ja sitä kautta päästöjen vähentämistä. Sosiaalinen kestävyys vahvistaa ihmisten yhteisöllisyyttä ja elämänhallintaa sekä yhteiskunnallista tasa-arvoa. Kulttuurinen kestävyys kunnioittaa kulttuurisia arvoja ja kulttuurista monimuotoisuutta. Kestävän kehityksen mukainen talous käyttää tehokkaasti raaka-aineita, kuormittaa vain vähän ympäristöä ja tukee aineellisten resurssien oikeudenmukaista jakautumista.

Aluksi lyhyesti vastaajan taustaa: lyhyt kuvaus organisaatiosta/yrityksestä, jossa työskentelee sekä omasta tehtäväkuvasta.

1. Mitä mieltä olette seuraavista väittämistä? Lisäksi perustelut mielipiteisiin. (esim. täysin samaa mieltä, jokseenkin samaa mieltä, jokseenkin eri mieltä, täysin eri mieltä, en osaa sanoa)

- Kuntien ja maakuntien toimilla on suuri merkitys ilmastonmuutoksen hillinnässä
- Ilmastonmuutos on kunnille keskeinen haaste
- Ilmastonmuutoksen aiheuttamiin muutoksiin on varauduttava jo nyt
- Kainuulle ilmastonmuutoksesta on enemmän hyötyä kuin haittaa

2. Onko ilmastonmuutoksessa mielestänne jotain hyvää? Jos on, mitä?

3. Kuinka tärkeänä näette ilmastonmuutoskysymyksen oman toimintanne kannalta? Miksi? Uskotko että omilla toimilla ja valinnoilla kykenet vaikuttamaan ilmastonmuutokseen?

4. Onko ilmastonmuutokseen ja kestävään kehitykseen liittyviä kysymyksiä käsitelty organisaatiossanne?

5. Miten ilmastonmuutos koskettaa organisaationne toimintaa ja millaisiin toimenpiteisiin siihen liittyen on mahdollisesti ryhdytty? Antakaa muutama esimerkki.

6. Asettakaa seuraavat teemat tärkeysjärjestykseen kestäväen kehityksen ja ilmastovastuullisuuden edistämisen kannalta:

Energiantuotanto ja -kulutus, Liikenne, Asuminen, Ympäristövalistus ja -kasvatus, tiedottaminen, Kulutustottumukset, jäteasiat ja kierrätys, Maankäyttö ja rakentaminen, Jokin muu tema, mikä?

7a. Millaisia elinkeinollisia mahdollisuuksia ilmastonmuutos voisi mielestänne tarjota Kainuulle?

7b. Millaisia elinkeinollisia mahdollisuuksia ilmastonmuutoksen hillintä voisi mielestänne tarjota Kainuulle?

8. Mitä hyötyä a) ilmastonmuutoksesta tai toisaalta b) sen hillinnästä on Kainuulle, esim. kuka tai mitkä toimialat hyötyvät?

- 9a. Millä tavalla ilmastonmuutos mielestänne haittaa elinkeinotoimintaa tai muuta toimintaa Kainuussa?
- 9b. Millä tavalla ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi tehdyt toimet voivat haitata elinkeinotoimintaa tai muuta toimintaa Kainuussa?
10. Onko nykyisen kaltainen talouskasvu mielestänne ristiriidassa kestävän kehityksen ja ilmastovastuullisuuden kanssa? Perustele näkemyksesi.
11. Toteutuuko mielestäsi luonnonvarojen käytössä ja ympäristön kuormittamisessa maailmanlaajuinen tasa-arvo? Jos ei, pitäisikö tällaiseen tasa-arvoon pyrkiä (esim. teollisuusmaissa tinkiä kulutuksesta ja elintasosta, jotta kehitysmaissa voitaisiin nostaa elintaso)?
12. Mitkä tekijät vaikeuttavat ilmastovastuullisuuden ja kestävän kehityksen huomioon ottamista yleisesti Kainuussa? Entä yrityksenne/organisaationne toiminnassa?
13. Mistä olet saanut tietoa ilmastonmuutoksesta sekä kestävästä kehityksestä? Onko tieto ollut mielestäsi luotettavaa? Minkä tahojen tulisi mielestäsi erityisesti vastata tiedottamisesta? Millaista tietoa kaipaat (esim. tietoa syistä, mittareista, kulutusvalinnoista, energia-asioista, jne.)?
14. Tulisiko ilmastovastuullisuuteen ja kestävään kehitykseen kiinnittää enemmän huomiota Kainuussa? Miksi? Miksi ei? (Onko Kainuu liian pieni alue aiheen kannalta, liian vähän osaamista tms.?)
15. Millaiset valmiudet organisaatiollanne/yrityksellänne on toimia ilmastonmuutoksen hidastamiseksi? Oletteko esim. valmiita tinkimään joistakin asioista, muuttamaan toimintatapojaanne tms.?
16. Millaisiin toimiin olet henkilökohtaisesti valmis ilmastonmuutoksen hidastamiseksi? Oletteko esim. valmiita tinkimään joistakin asioista, muuttamaan toimintatapoja tms.? Tai oletko jo ryhtynyt toimiin, mihin?
17. Tulisiko Kainuussa laatia maakunnan oma ilmastostrategia tai maakunnalliset kestävän kehityksen seurantaindikaattorit? Miksi? Miksi ei?
18. Mihin konkreettisiin toimenpiteisiin Kainuussa tulisi mielestäsi erityisesti keskittyä, jotta maakunnan ilmastovastuullisuutta ja kestävää kehitystä saataisiin edistettyä? Kenen tulisi vastata toimenpiteistä?
19. Muita kommentteja aiheeseen liittyen?

Kuvailulehti

Julkaisija	Kainuun ympäristökeskus Kajaanin yliopistokeskus / Lönnrot-instituutti	Julkaisu-aika marraskuu 2009
Tekijä(t)	Verna Mustonen ja Jouni Ponnikas	
Julkaisun nimi	Kestävän kehityksen ja ilmastovastuullisuuden nykytila sekä kehittämistarpeet Kainuussa	
Julkaisun osat/ muut saman projektin tuottamat julkaisut		
Tiivistelmä	<p>Kajaanin yliopistokeskuksen Lönnrot-instituutti toteutti 1.2.–31.8.2009 välisenä aikana Kainuun ympäristökeskuksen (EAKR) ja Kainuun maakunta -kuntayhtymän rahoittamana esiselvityshankkeen, jossa tarkasteltiin kestävän kehityksen ja ilmastovastuullisuuden nykytilaa sekä kehittämistarpeita Kainuussa. Selvityksen mukaan kestävä kehitys ja ilmastomuutoskysymyksiä pidetään Kainuun kannalta tärkeinä asioina. Kainuu ei ole toimijoiden silmissä liian pieni alue ilmastomuutoksen hidastamisen kannalta. Sen sijaan myös Kainuun tulisi tehdä osansa kestävän kehityksen ja ilmastovastuullisuuden edistämiseksi. Vaikka kansalaisten asenteissa ympäristömyönteisyys onkin kasvanut, se ei ole siirtynyt vielä yhtä vahvasti käytännön toimintaan. Ilmastovastuullisuus on kestävän kehityksen näkökulmasta erityinen siksi, että sillä on vahvat kytkökset myös kestävän kehityksen muihin ulottuvuuksiin, joita ilmastovastuullisuutta edistävät toimet tukevat.</p> <p>Ilmastovastuullisuuden ja kestävän kehityksen edistämistä vaikeuttavat kainuulaisten organisaatioiden toiminnassa taloudellisten resurssien vähäisyys sekä kiinnostuksen, tiedon ja ajan puute. Näiden lisäksi yksittäisten kansalaisten ilmastovastuullista toimintaa hankaloittavat Kainuun pitkät välimatkat, huonot liikenneyhteydet sekä oman auton käytön välttämättömyys.</p> <p>Kiistatta tärkeimpiä kehittämiskohteita ilmastovastuullisuuden ja kestävän kehityksen edistämiseksi tulevaisuudessa Kainuussa ovat uusiutuvien ja paikallisten energialähteiden käytön lisääminen sekä energiatehokkuuden parantaminen. Tärkeiden teemojen joukossa ovat myös kulutustottumukset, jäteasiat ja kierrätys sekä ympäristövalistus ja tiedottaminen. Seuraavana toimenpiteenä Kainuussa on todennäköisimmin maakunnallisen ilmastostrategian laatiminen, joka sisältää sekä kunnittaiset että toimialoitteiset tavoitteet ja toimenpiteet.</p>	
Asiasanat	kestävä kehitys, ilmastomuutos, Kainuu, esiselvitys, ilmastostrategia, kehittäminen	
Julkaisusarjan nimi ja numero	Kainuun ympäristökeskuksen raportteja 1/2009	
Julkaisun teema		
Projekti-hankkeen nimi ja projektin numero		
Rahoittaja/ toimeksiantaja	Kainuun ympäristökeskus, Kainuun maakunta -kuntayhtymä	
Projektiryhmään kuuluvat organisaatiot		
	ISSN 1796-1963 (verkkoi.)	ISBN 978-952-11-3590-3 (pdf)
	Sivuja 57	Kieli suomi
	Luottamuksellisuus julkinen	Hinta
Julkaisun myynti/ jakaja	Kainuun ympäristökeskus, puh. 020 490 6510	
Julkaisun kustantaja	Kainuun ympäristökeskus	
Painopaikka ja -aika	Kajaani 2009	
Muut tiedot		

Presentationblad

Utgivare	Kajanalands miljöcentral Universitetscentret i Kajana / Lönnrotinstitutet	Datum November 2009
Författare	Verna Mustonen och Jouni Ponnikas	
Publikationens titel	Kestävän kehityksen ja ilmastovastuullisuuden nykytila sekä kehittämistarpeet Kainuussa	
Publikationens delar/ andra publikationer inom samma projekt	Sammandrag	
	<p>Lönnrotinstitutet vid Kajana universitetscenter genomförde under tiden 1.2.2009–31.8.2009 ett preliminärt utredningsprojekt som finansierades av Kajanalands miljöcentrum (EAKR) och samkommunen för Kajanalands landskap. Utredningen granskade nuläget för hållbar utveckling och klimatansvarighet samt hur de ska utvecklas i Kajanaland.</p> <p>Enligt undersökningen anses hållbar utveckling och klimatförändringsfrågor vara viktiga för Kajanaland. I aktörernas ögon är Kajanaland inte ett för litet område när det gäller att fördröja klimatförändringen. Däremot borde också Kajanaland göra sitt för att främja hållbar utveckling och miljöansvarighet. Trots att medborgarnas attityder har blivit miljövänligare har de inte lika starkt överförs till praktisk verksamhet. Klimatansvarigheten har specialbetydelse för hållbar utveckling därför att den också har stark anknytning till dess andra dimensioner vilka får stöd av åtgärder som främjar klimatansvarighet.</p> <p>Knappa ekonomiska resurser och brist på intresse, kunskap och tid förorsakar svårigheter för organisationerna i Kajanaland att i sin verksamhet främja klimatansvarighet och hållbar utveckling. I Kajanaland försvåras dessutom de enskilda medborgarnas klimatansvariga verksamhet av långa avstånd, dåliga trafikförbindelser och nödvändigheten att använda egen bil.</p> <p>De viktigaste utvecklingsmålen för att främja framtida klimatansvarighet och hållbar utveckling i Kajanaland är obestridligen ökat bruk av förnybara och lokala energikällor samt förbättrad energieffektivitet. Viktiga teman är också konsumtionsvanor, avfallsfrågor och återvinning samt miljöupplysning och informering. Följande åtgärd i Kajanaland kommer sannolikt att bli avfattandet av en klimatstrategi för landskapet som omfattar målsättningar och åtgärder både på kommun- och branschnivå.</p>	
Nyckelord	hållbar utveckling, klimatförändring, Kajanaland, utredning, klimatstrategi, utveckling	
Publikationsserie och nummer	Kajanalands miljöcentrals rapporter 1/2009	
Publikationens tema		
Projektets namn och nummer		
Finansiär/ uppgångsgivare	Kajanalands miljöcentral, Kajanalands landskapsförbund	
Organisationer i projektgruppen		
	ISSN 1796-1963 (verkkoj.)	ISBN 978-952-11-3590-3 (pdf)
	Sidantal 57	Språk finska
	Offentlighet	Pris
Beställningar/ distribution	Kajanalands miljöcentral, tel. 020 490 6510	
Förläggare	Kajanalands miljöcentral	
Tryckeri/ tryckningsort och -år	Kajana 2009	
Övriga uppgifter		

Documentation page

Publisher	Kainuu Regional Environment Centre Kajaani University Consortium / Lönnrot Institute	Date November 2009
Author(s)	Verna Mustonen and Jouni Ponnikas	
Title of publication	Kestävän kehityksen ja ilmastovastuullisuuden nykytila sekä kehittämistarpeet Kainuussa	
Parts of publication/ other project publications		
Abstract	<p>Lönnrot Institute of Kajaani University Consortium carried out in 1.2.–31.8.2009 a study on the present state and the development needs of sustainable development and climate responsibility in Kainuu. The study was funded by Kainuu Regional Environment Centre (ERDF) and the Joint Authority of Kainuu Region.</p> <p>According to study, sustainable development and climate responsibility are important matters also in Kainuu. The Kainuu region is not considered as too small area for slowing down the climate change. Instead, also Kainuu should do its' share to advance the sustainable development and climate responsibility. Although the environmental awareness has increased in citizens' attitudes, it has not transferred as strongly into practice. Climate responsibility is important because it contributes to all the dimensions of sustainable development. The financial resources as well as the lack of knowledge and time make the implementation of climate responsibility and sustainable development more difficult in the organisations' activities. Also the long distances, poor traffic services and the necessity to own a car make the single citizens' lives more difficult.</p> <p>Undoubtedly the most important focuses of development for improving the climate responsibility and sustainable development in Kainuu are the increase of renewable and local energy sources as well as the improvement of energy efficiency. Also the consumer habits, waste disposal and recycling as well as environmental education and information are among the most important themes. The next step in Kainuu is most likely the preparation of regional climate strategy which contains objectives and actions for municipalities and branches of business.</p>	
Keywords	sustainable development, climate change, Kainuu, research, climate strategy, development	
Publication series and number	Regional Environmental Publications 1/2009	
Theme of publication		
Project name and number, if any		
Financier/ commissioner	Kainuu Regional Environment Centre, Joint Authority of Kainuu Region	
Project organization		
	ISSN 1238-8610	ISBN 978-952-11-3590-3 (pdf)
	No. of pages 57	Language Finnish
	Restrictions public	Price
For sale at/ distributor	Kainuu Regional Environment Centre, Phone 020 490 6510	
Financier of publication	Kainuu Regional Environment Centre	
Printing place and year	Kajaani 2009	
Other information		

Kestävää kehitystä ja ilmastonmuutoskysymyksiä pidetään Kainuun kannalta tärkeinä asioina. Kainuu ei ole toimijoiden mielestä liian pieni alue ilmastonmuutoksen hidastamisen kannalta. Sen sijaan myös Kainuun tulisi tehdä osansa kestävän kehityksen ja ilmastovastuullisuuden edistämiseksi. Vaikka kansalaisten asenteissa ympäristömyönteisyys onkin kasvanut, se ei ole siirtynyt vielä yhtä vahvasti käytännön toimintaan.

Tärkeimpiä kehittämiskohteita ilmastovastuullisuuden ja kestävän kehityksen edistämiseksi Kainuussa ovat tulevaisuudessa uusiutuvien ja paikallisten energialähteiden käytön lisääminen sekä energiatehokkuuden parantaminen. Tärkeiden teemojen joukossa ovat myös kulutustottumukset, jäteasiat ja kierrätys sekä ympäristövalistus ja tiedottaminen. Jatkossa toteutettavaksi suunnitellun maakunnallisen ilmastostrategian myötä Kainuuseen määritellään kunnittaiset ja toimialoittaiset tavoitteet sekä toimenpiteet, joiden avulla ilmastovastuullisuutta ja kestävää kehitystä edistetään käytännössä.

KAINUUN
YMPÄRISTÖKESKUS

OULUN YLIOPISTO
UNIVERSITY of OULU

KAJAANIN YLIOPISTOKESKUS
Lönnrot-instituutti